

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1923.

Andra kammaren.

Nr 29.

Tisdagen den 24 april.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 70 —73, bevillningsutskottets betänkande nr 31, första lagutskottets utlåtande nr 18 och andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 3.

Ordet lämnades härefter till herr **Lindberg**, som anförde: Herr *Interpellation.* talman! I årets statsverksproposition är under femte huvudtiteln upptaget ett belopp å 5 miljoner kronor, avsett att användas till arbetslöshetens bekämpande. I motiveringen till detta anslagsäskande har chefen för socialdepartementet ställt i utsikt en särskild proposition i arbetslöshetsfrågan före avslutningen av pågående riksdag.

Det hade varit min avsikt att efter denna propositions avlämnande i motion föra fram förslag om medgivande för Norrlands statsarbeten att under innevarande år av medel, som anslagits till arbetslöshetens bekämpande, men med anlitande av annan tillgänglig arbetskraft än den som anvisas genom arbetslöshetskommittéerna samt till den öppna arbetsmarknadens priser, fullborda sådana påbörjade vägföretag, vilka icke med fördel kunna färdigställas av till vägarbeten hänvisade arbetslösa. Ett flertal dylika vägföretag finnas nämligen i Norrland.

Då ett avbrott i arbetet på dessa vägar och deras ställande i beroende av de allmänna väganslagen skulle medföra mycket svåra olägenheter — det nedlagda arbetet kan i vissa fall delvis äventyras — är det av stor vikt att ett avgörande så snart som möjligt träffas i förevarande avseende. Enligt meddelanden i pressen har på sin tid länsstyrelsen i Norrbottens län gjort sig till tolk för här anförda synpunkter.

Interpellation.
(Forts.)

Genom det inträdda regeringsskiftet är den förutvarande socialministern icke i tillfälle att infria utfästelsen om en särskild proposition angående arbetslöshetsspörsmålet. Utan en dylik proposition kan emellertid den av mig berörda frågan icke komma under riksdagens behandling.

Den nuvarande chefen för socialdepartementet har i sin förra egenskap av landshövding i Norrbottens län lagt i dagen intresse för ifrågavarande angelägenhet, vadan ett initiativ från statsrådets sida i angiven riktning bör kunna påräknas.

Med hänvisning till vad jag här ovan anfört utber jag mig kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få rikta följande frågor:

Är en kunglig proposition med förslag avseende åtgärder till arbetslöshetens bekämpande att förvänta till pågående riksdag.

Om så är förhållandet, har herr statsrådet för avsikt att i denna proposition framlägga förslag om fullbordande under innevarande år av medel, som anvisats till arbetslöshetens bekämpande, men vid sidan av nödhjälpsverksamheten, av sådana av Norrlands statsarbeten påbörjade vägföretag i Norrland, till vilka anvisning av arbetslösa icke med fördel kan ske?

Denna anhållan bifölls.

§ 4.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till vissa järnvägsbyggnader i Norrland jämte i ämnet väckta motioner;

nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges deltagande i garantien för ett för Österrikes återuppbyggande avsett internationellt lån;

nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utförande av vissa fiskehamnar;

nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anstånd med erläggande av förfallna räntor å statslån till Slite—Roma järnvägsaktiebolag m. m.;

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag av trafikmedel till anordnande i utlandet av upplysnings- och reklamverksamhet;

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för Eva Elfving från skyldighet att till postverket gälda visst penningbelopp;

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i den vid avlösningsreglementet den 19 juni 1919 för tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade tjänsteförteckning; och

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffande av möbler m. m. för länsresidenset i Karlstad samt för medicinalstyrelsens nya ämbetslokaler;

från bevilningsutskottet:

nr 113, i anledning av väckt motion om höjning av tullsatserna för vissa damkonfektionsvaror;

nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordningar om dels ändrad lydelse av 8 § i förordningen den 2 juni 1922 om automobilskatt, dels ock ändrad lydelse av 1 § i förordningen nämnda dag om särskild skatt å automobilgummiringar; och

nr 115, i anledning av väckta motioner om ändring i bestämmelserna rörande beskattning av fastighet, som äges av bostadsförening; samt

från bankoutskottet, nr 11 A, i anledning av vissa Kungl. Maj:ts framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1923—1924 under riksstatens elfte huvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 7, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i villkoren för leverans av kraft från statens kraftverk; och

nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om meddelande av vissa bestämmelser rörande elektriska anläggningar för belysning eller kraftöverföring.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr	<i>Magnusson</i>	i Tumhult	under 6 dagar fr. o. m. den 27 april,
»	<i>Gustafsson</i>	i Örebro	» 4 » » » 25 »
»	<i>Magnusson</i>	i Kalmar	» 4 » » » 25 »
»	<i>Karlsson</i>	i Nynäshamn	» den 25 april,
»	<i>Svensson</i>	i Långelanda	» 4 dagar fr. o. m. den 25 april,
»	<i>Bodén</i>		» 4 » » » 25 »
»	<i>Törnkvist</i>	i Karlskrona	» 8 » » » 26 » och
»	<i>Andersson</i>	i Grimbo	» 4 » » » 25 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,48 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Onsdagen den 25 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Herr **talmannen** öppnade sammanträdet med följande ord: Med anledning av att Hennes Maj:t Drottningens moder avlidit tillåter jag mig hemställa, att kammaren måtte besluta uppdraga åt mig att till Hennes Maj:t framföra kammarens undersåtliga deltagande.

Kammaren, vars ledamöter stående åhört herr talmannens yttrande, biföll den av herr talmannen gjorda hemställan.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtanden nr 7 och 8.

§ 3.

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.*

Till avgörande företogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av herr Olssons i Golvvasta m. fl. motion, nr 190, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reduktion av lönerna för befattningshavare vid statens affärsdrivande verk, samt herr Lithanders motion, nr 191, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i avlöningsbestämmelserna vid statens affärsdrivande verk m. m.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 190, hade herr *Olsson* i Golvvasta m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning och om möjligt till nästkommande års riksdag framlägga förslag rörande förändrad lönereglering för statens affärsdrivande verk, innefattande sådana reduktioner av nu utgående löner för befattningshavarna vid ifrågakvarande verk, att dessa löner komme att avvägas med hänsyn till statens resurser, skattedragarnas berättigade intressen och kravet på en klok och affärsmissig förvaltning av dessa verk.

Vidare hade i en likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 191, herr *Lithander* föreslagit, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att det föranstaltades om så-

dan ändring i gällande avlöningsbestämmelser för statens affärsdrivande verk, som med hänsyn till redan inträffade och väntade förändringar i det ekonomiska läget kunde befinnas vara behövlige samt att i avvaktan på utredning härom tillsättandet av lediga å stat uppförda ordinarie tjänster endast måtte ske på förordnande.

Ang. lönerna vid statens affärsdrivande verk.
(Forts.)

Kammarens tredje tillfälliga utskott, till vars behandling ifrågavarande motioner hänvisats, hemställde,

1) att herr Olssons i Golvvasta m. fl. förevarande motion nr 190 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda; samt

2) att herr Lithanders förevarande motion nr 191 icke heller måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herr Nilsson i Hörby, som hemställt, att andra kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse — — lika med ovanberörda motion nr 190 — — förvaltning av dessa verk.

Sedan utskottets hemställen föredragits, anförde:

Herr Lithander: Herr talman, mina damer och herrar! Anledningen till att jag väckt den motion, som här föreligger, är den, att när riksdagen 1919 bestämde lönestaterna för kommunikationsverken, så grundade sig dessa på ett betänkande av kommunikationsverkens lönekommitté, enligt vilket man visserligen i detalj fixerade de olika lönebeloppen, men däremot icke kom fram till något slutbelopp eller till någon ekonomisk kalkyl, hur det över huvud skulle komma att verka. Detta har ju också gjort, att man har kommit till ett ekonomiskt resultat, som inte alltid, särskilt vad beträffar statens järnvägar, är sådant, som skulle vara önskligt. Nu har jag i min motion yrkat, att man skulle söka komma till ett nöjaktigt resultat och att man skulle undersöka hur denna sak för framtiden bör ordnas. Och under den tid denna undersökning varade skulle man icke definitivt anställa ny personal utan, i den mån det måste ske, endast på förordnande. Den andra motionen, den som är väckt av herr Olsson i Golvvasta, utgår från att man redan nu skulle kunna göra inskränkningar i fråga om de befattningar, som redan äro tillsatta. Jag tror för min del, att man icke kan göra detta, utan man får nog nöja sig med att försöka rätta till saken för framtiden. Att det här är fråga om stora belopp torde framgå därav, att vid 1921 års slut funnos inom de olika verken sammanlagt icke mindre än 45,600 tjänsteinnehavare. Och om man jämför med de avlöningar, som betalas hos de enskilda järnvägarna, så är det på vissa punkter, särskilt i fråga om de stora tjänstemannagrupperna, så avsevärda differenser, att det kan vara väl värt, att staten tar i övervägande, huruvida det är klokt att för framtiden bibehålla de gällande lönesatserna. Om man ser på den statistik, som är lämnad över statens affärsverksamhet, så finner man, att vad statens järnvägar beträffar det s. k. överskottet belöper sig till

Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.

(Forts.)

endast 2,36 %. Man får ju säga, att när det gäller ett kapital på cirka 1,000 miljoner kronor, så är detta en skäligen ringa avkastning, även om den är något större än året förut, då den endast utgjorde 0,7 %, för att inte tala om den tid för några år sedan, då de skattedragande fingo bidraga med cirka 60 miljoner kronor för att täcka den direkta förlust, som uppstått. Då var det inte nog med att man icke fick någon ränta, utan det blev ett direkt underskott.

Nu skulle jag i detta sammanhang vilja peka på en sak, och det är, att när man får tid efter annan i pressen underrättelse om att statens affärsdrivande verk gått med det och det överskottet, så synes det mig vara alldeles riktigt, att man, innan man talar om något överskott, först drar ifrån alla kostnader, och dit hör naturligtvis även en normal ränteavkastning. Framför allt måste man väl räkna med att åtminstone de lån, som påvila driften, förräntats, innan man talar om något överskott. Jag menar, att allmänheten får en felaktig uppfattning om saken, då man talar om överskott utan att först hava frändragit ränteutgifterna.

Det är också en annan sak, som jag vid detta tillfälle skulle vilja framhålla. Jag har en gång förut till dåvarande kommunikationsministern, statsrådet Murray, uttalat, att man för att bli i tillfälle att fullt rättvist bedöma avkastningen på de 1,000 miljoner kronor, som äro investerade i statens järnvägar, bör dela upp järnvägarna i två grupper, nämligen dels i de s. k. kulturbanorna, d. v. s. sådana banor, som äro byggda för något annat allmänt ändamål än direkt för den vanliga trafiken, samt å andra sidan övriga banor. Skiljer man ut dessa kulturbanor, så får man klart för sig, vad de kosta staten per år, men då bör man å andra sidan även kunna fordra att återstoden skötes och redovisas på ett fullt affärsmässigt sätt. För närvarande är det så, att vederbörande alltid krypa bakom den omständigheten, att statens järnvägar ha så många uppgifter utom den normala trafiken, nämligen för kulturbanorna, för fritrafik o. s. v. Man bör därför enligt min mening gå igenom detta ordentligt och skilja de båda grupperna från varandra. Statens järnvägar äro ingen välgörenhetsinrättning, utan de skola drivas på ett fullt rationellt sätt. Och genom en sådan anordning skulle man också med större säkerhet kunna bilda sig en uppfattning om hurdan avkastningen i verkligheten är.

Man torde också, om man följer motionen, kunna få litet bättre överblick över det ekonomiska läget i allmänhet i förhållande till statens järnvägars fraktpolitik. Vi hörde i går på industriförbundets möte, hur man från industrihall påyrkade, att det skulle bli lägre fraktsatser för industriens produkter. Detta är en sak, som inte enbart är av intresse för den eller den industrigrenen eller för det däri investerade kapitalet utan som också i mycket hög grad är av intresse för varje i en dylik industrigren anställd arbetare eller annan person. Det är ett intresse för alla dessa att industrien blir konkurrensduglig. Jag fäste mig i går särskilt vid ett yttrande av en mycket framstående och kunnig man på industriens område.

Han påpekade, att inom den gren, som han representerar, järnvägsfrakterna för råvara för närvarande äro dubbelt så höga som före kristiden samt för de färdiga fabrikaten mer än dubbelt så höga. Det är klart, att detta skall kännas för industrien, och resultatet blir också ofta till slut, att man icke kan tävla med utlandet, och då uppstår, om också icke fullständig arbetslöshet, så i varje fall en minskad sysselsättning, något som icke skulle behövt inträffa, om vi här i landet dreve en mera målmedveten ekonomisk politik i fråga om kommunikationsverken. Jag vill livligt hoppas, att den nye kommunikationsministern skall ägna sin uppmärksamhet åt detta sannerligen oerhört viktiga spörsmål. Ty det är få saker, som multiplicera sig så i god eller skadlig riktning i ekonomiskt avseende, som huruvida statens järnvägar drivas efter rationella ekonomiska principer eller ej, d. v. s. huruvida man har det ekonomiska spörsmålet livligt och klart för ögonen.

Herr talman, med dessa ord skall jag be att få yrka bifall till den av mig väckta motionen.

Herr Nilsson i Hörby: Herr talman! Jag har i en till utskottets utlåtande fogad reservation yrkat bifall till den av herr Olsson i Golvvasta m. fl. väckta motionen, och jag skall i korthet angiva de skäl som för mig varit bestämmande härför.

Såsom framgår av min reservation har jag ej kunnat finna, att utskottet ägnat denna fråga den ingående och sakliga prövning, som frågans vikt enligt min mening bort föranleda. Utskottet har ej berört den ekonomiska innebörden av de nu rådande löneförhållandena vid staten affärsdrivande verk och ej anfört något annat försvar för den påfallande frikostigheten i statens lönepolitik på detta område, än att man vid nyregleringen utgått från den förutsättningen att avlönningarna ej skulle bestämmas med hänsyn till då rådande abnormt höga prisnivå utan att dyrtidstillägg jämväl borde utgå på dessa löner. Riktigheten i detta utskotts påstående vill jag ingalunda bestrida, men jag ber samtidigt att få framhålla, att ej heller i motionen detta faktum förnekas. Vad motionen velat påvisa och vad utskottet, jag betonar det ännu en gång, ej velat bemöta är att dessa genom nyregleringen bestämda avlönningar under nuvarande förhållanden ej kunna anses stå i lämplig proportion till de löneförmåner som den privata verksamheten av samma eller liknande slag förmår bjuda sina anställda. När skillnaden i detta avseende tagit en sådan omfattning, som av motionen framgår, synes det mig, som om man, trots allt som försäkrades vid nyregleringens genomförande, hade skäl att underkasta förutsättningarna för denna nyreglering en kritisk granskning. Detta krav skulle ej framkommit om det enbart avsett att råda bot på de sociala orättvisor, som framträda vid en jämförelse mellan löneförhållandena vid affärsverken och inom enskild företagsamhet. Dessa sociala ojämnheter hade gärna kunnat få kvarstå, för så vitt de icke innebure andra ekonomiska konsekvenser av allvarlig art. De affärsdrivande verkens avlöningskonto representerar ju en så stor post på statsverkets utgifts-

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.*

(Forts.)

Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)

sida att man ej kan komma ifrån, att storleken av affärsverkens avlöningar äga en vidsträckt betydelse för statsfinansernas allmänna läge. Det statens ofantliga skattebehov, för vars fyllande alla möjliga och omöjliga vägar under senare åren ha måste tillgripas, får nog till en del tillskrivas de i motionen påtalade avlöningsförhållandena vid statens affärsdrivande verk. Man förstår därav, att det här icke rör sig om förmåner som staten, utan att tillfoga någon men, kan unna en viss befolkningskategori, utan om förmåner, som skattevägen tagas från den stora allmänheten för att givas åt ett begränsat fåtal. Jag har här talat om skatter, och jag innesluter däri den indirekta beskattning, som består i att staten för att täcka affärsverkens dyra omkostnader är nödsakad uttaga orimliga avgifter för affärsverkens tjänster gentemot allmänheten. Ingen torde kunna bestrida, att den taxepolitik som statens järnvägar tillämpat i fråga om både person- och godsbefordran, ej befordrat de strävanden efter ett höjt penningvärde, som under de senare åren ansetts böra vara vägledande för vår politik. Tvärtom torde man här ha anledning tala om den högra handen, som ej vet vad den vänstra gör.

När jag yrkar bifall till förslaget om en utredning rörande lämpligheten av att nyregleringen för de affärsdrivande verken underkastas en revision, sker detta i den fasta övertygelsen, att under denna utredning den ifrågavarande personalens berättigade intresken även skola bliva tillbörligt tillgodosedda. Då samtidigt omtanken om såväl den stora allmänheten som näringslivets ekonomiska välfärd påkallar en dylik utredning, har jag ansett mig böra inom utskottet avgiva en reservation, till vilken jag, herr talman, sålunda ber att få yrka bifall.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! De båda föregående talarna i denna debatt ha fattat sig mycket kort, och jag skall följa deras exempel. Jag anser, att åtskilliga skäl tala för att man inte driver upp denna debatt till alltför stora proportioner.

Kammarens ledamöter torde förstå, att när ett yrkande sådant som det i de här förevarande motionerna framställes, så uppstår det mycket delade meningar rörande detta yrkande inom det utskott, som skall behandla saken. Jag tror sålunda, att man gott kan säga, att även om det nu lyckats nio av utskottets tio ledamöter att samlas omkring utskottets hemställen att motionerna icke skola föranleda till någon andra kammarens åtgärd, så ha dock icke alla dessa nio samma motivering för sin ståndpunkt. Men man har i alla fall lyckats samla sig omkring en motivering, som uttrycker, synes det mig, de enklaste grundsatser, som man kan lägga på denna fråga, och det är samma motivering, som förebragts av det tillfälliga utskott i första kammaren, som behandlade en motion, likalydande med den ena av dessa. Detta huvudmotiv är ju, att när man vid nu ifrågavarande löne reglering förutsatt, att utöver de fasta avlöningar, som avlöningsreglementet innehöll, skulle utgå dyrtidstillägg på grund av den prisfördyring, som kristiden fört med sig, och då allt fortfarande dylika dyrtidstillägg utgå, så kan det natur-

ligtvis inte ligga någon som helst mening i att nu framställa krav om, att de fasta avlöningarna skola sänkas. Först när man kommit till den tidpunkten, då dyrtidstilläggen, som ligga utanpå avlöningarna, äro borta och om då sådana förhållanden råda, som gör ett dryftande av den saken nödvändigt, först då synes det mig ligga någon rimlig mening i att framställa ett yrkande sådant som det i de föreliggande motionerna framkomna.

Det är omkring denna mening sålunda, som man lyckats samla utskottsmajoriteten, nämligen såsom jag förut sade, icke mindre än nio av utskottets tio medlemmar, men självfallet är, att en hel del av utskottets ledamöter — och till dem hör jag — skulle vilja lägga en helt annan motivering till grund för det yrkande, som utskottet kommit med. Jag måste också säga till den ärade reservanten och till de ärade motionärerna från bondeförbundet, att det förefaller mig, som om man inte riktigt behärskade lönetekniken med hänsyn till det yrkande, som från den sidan framställts. Det framhålls av herr Lithander med full rätt, att saken ju ligger så till, att de ordinarie tjänstemän, som det här förnämligast är fråga om, stå på 1919 års avlöningsreglemente och icke kunna föras därifrån. Ty det är ju en gällande grundsats, att ordinarie tjänstemän icke kunna överföras till en annan lönestat, annat än efter deras eget medgivande. Det är sålunda först vid nytillsättningar eller befordringar, som man kan tänka sig en reducering av lönerna för de nuvarande ordinarie tjänstemännen. Om så olyckligt skulle vara — ur min synpunkt sett — att reservationen skulle bifallas, så skulle detta sålunda inte medföra något som helst resultat på mycket lång tid. Ty, såsom jag förut sade, de nuvarande ordinarie tjänstemännen skulle inte bli berörda av den reduktion, som reservanten vill genomföra. Detta är också anledningen till att statstjänstemännen ha tagit dessa motioner med synnerligen stort jänmmod. Man har inte sett någon opinionsyttring mot de framställda yrkandena, helt enkelt därför, att saken inte rör de tjänstemän, som nu äro anställda på ordinarie stat.

Jag skulle kunna inskränka mig till detta, men med anledning av vad som framhållits under debatten vill jag säga ytterligare några ord. När herr Lithander och efter honom herr Nilsson i Hörby talade om att järnvägsfrakterna äro betydligt högre nu än tidigare och att denna deras höjd verkade synnerligen betungande för industrien, och när särskilt herr Lithander i sitt anförande drog en jämförelse mellan avlöningarna för statens järnvägars personal och de enskilda järnvägarnas personal, så tillåter jag mig fråga herr Lithander: ha trafikanterna, ha näringslivets målsmän några som helst fördelar av de lägre avlöningar, som vårt lands enskilda järnvägar betala sin personal? Jag tror, att om herr Lithander vill vara sanningsenlig, så skall han säga: nej, det ha de inte. Ty det är tyvärr så, att de enskilda järnvägarna i vårt land ta ut ännu högre frakter än statens järnvägar, trots sitt lägre personalkonto. Jag hoppas, att herr Lithander kommer att bekräfta detta. Är det så, att han inte gör det, så skall jag gärna stå till tjänst med att fram-

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.*

(Forts.)

Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.

(Forts.)

lägga siffror, som visa, att saken ligger på det sättet. Om sålunda de enskilda järnvägarna, tack vare en kraftig arbetsgivaresammanslutning, ha lyckats hålla sin personal nere på en synnerligen låg löneställning, en löneställning, som till och med högertidningar här i huvudstaden under förliden sommar konstaterade vara alltför låg, om, säger jag, de lyckats detta, så har detta förhållande dock icke alls kommit trafikanterna till godo, utan det stannar i helt andra fickor än hos näringslivets män. Jag har velat konstatera detta, därför att det i tid och otid klagas över statens järnvägars fraktpolitik. Men man vill inte draga ut konsekvenserna och tala om hur de enskilda, när de bedriva verksamhet på detta område, inrätta sin taxepolitik.

Det skulle naturligtvis vara ofantligt mycket att säga i en fråga sådan som denna. Men jag lovade ju att fatta mig kort, och jag skall sålunda, herr talman, med hänvisning till vad jag sagt och under åberopande av den motivering, som utskottet har förebragt, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Herr talman! En ärad ledamot av denna kammare drog den slutsatsen av vad jag yttrade rörande kulturbanorna, nämligen att man skulle hålla särskilt för sig reda på dem, att ju mer banor vi få av det slaget desto större lönenedpressning skulle det bli bland hela järnvägspersonalen. För den händelse det är någon annan inom kammaren, som möjligen skulle på så vis hava misstolkat mina ord, vill jag säga, att något sådant absolut icke varit min mening. Jag tror, att när det stenografiska protokollet blir färdigt, det icke skall kunna givas någon sådan tydning av vad jag sagt. Det heter jämt och ständigt, att det är dessa kulturbanor som förrycka statens järnvägars ekonomi. Vi skola göra klart för oss, att det är ett statsintresse, att dessa banor byggas och vidmakthållas; och vi vilja väl alla vara med om att bevilja medel därtill. Men kostnaderna för de banorna skola vara en sak för sig, så att vi kunna se huruvida det är en ekonomisk drift på alla de andra linjerna.

När sedan en talare gjorde en jämförelse mellan de enskilda järnvägarnas fraktpolitik och statens järnvägars, vill jag säga, att det torde vara en fråga av alltför stor räckvidd, och jag erkänner villigt, att jag inte mäktar pejla djupet av densamma och göra fullt rättvisa uttalanden. När emellertid den ärade talaren säger, att de enskilda järnvägarnas avkastning går i vissa fickor, så vill jag säga, att det är sant, att de enskilda järnvägarna i många fall lämna ränteavkastning, lämna utdelning på i dem investerat kapital, men att detta väl inte är något annat än önskvärt. Det är ju så det bör vara. Därigenom får ju också finansministern något i kassan, vilket väl är bra. Jag skall emellertid inte gå vidare in på den saken. Jag vill blott ytterligare säga, att såvitt jag förstått, äro de i enskild järnvägstjänst anställda, av vilka jag personligen känner många, mycket belättna med sin tillvaro. Ja, jag skulle vilja gå så långt,

att jag ville byta med många av dem. Ty de ha ett mycket lugnare liv än mängen av oss har.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lovén: Herr talman, mina damer och herrar! Det är ganska karakteristiskt, att dessa motioner om en beskärning av stats-tjänarnas löner kommit från samma håll, där man förut har motionerat om höjda tullar på kött, fläsk, smör och bröd samt om utförselbevis, d. v. s. vill åstadkomma en höjning av omkostnaderna för konsumenterna. Nu vill man också beskära inkomsterna för löntagare. Man vill alltså, att ljustet skall brinna i båda ändar, för att det så fort som möjligt skall hinna bli nedbrunnet.

Man har i båda motionerna framhållit, att avlöningarna vid privatbanorna och vid statens järnvägar böra stå i paritet. Det har, såsom påvisats av utskottets ärade ordförande, förts en oavlätlig strid från personalens vid de enskilda järnvägarna sida för att komma upp i en rimlig lön, en lön som det går att leva på. Det kommer sannerligen inte att bli någon permanent fred vid dessa järnvägar, förrän lönesiffrorna vid de bäst ställda enskilda järnvägarna komma upp i samma nivå som statens järnvägars löner.

Då herr Lithander säger i sin motion, att lönerna för likartat arbete bli desamma i statstjänst som i enskild verksamhet, kommer det helt naturligt att med tacksamhet noteras, att herr Lithander har denna uppfattning. Då återstår det för honom att bevisa, att de löner, som utgå vid statens järnvägar, äro för höga.

Herr Lithander har dessutom i sin motion sagt, att lönen för ett visst arbete, av vad slag det vara må, torde i och för sig utgöra arbetsprestationens ekonomiska värde, d. v. s. att den som uppbär lön skall utföra viss arbetsprestation för den lönen och att i annat fall lönen icke bör tillerkännas en person. Jag undrar, hur det skulle komma att se ut i vårt land och kanske andra länder, om detta herr Lithanders förslag bleve genomfört. Jag är nämligen övertygad om, att det är alltför många som i närvarande stund uppbära ganska höga löner men som lämna ingen eller mycket liten prestation av arbete i utbyte. Det bleve nog många, som skulle bli utan lön, om denna herr Lithanders mening skulle gå igenom.

Herr Lithander kunde icke låta bli att ge sig in på frågan om statens järnvägars avkastningsprocent. Han talade om de miljoner, som nedlagts i statens järnvägar, och försökte visa upp, hur ringa avkastningen var. Om herr Lithander stått upp och sagt det här om dagen när vi — jag vet inte för vilken gång i ordningen — anslogo miljoner till byggande av järnvägar i Norrland, så kunde det ha varit riktigt. Ty så länge man inte vid beräklandet av avkastningsprocenten för statsbanorna vill draga ifrån järnvägarna norr om Ljusdal, så är man inte ärlig i sitt bedömande av statens järnvägars avkastningsförmåga. Räkna herr Lithander med blott de av statsbanorna, som ligga så, att de kunna verkligen vara affärsdrivande järnvägar, skall han finna deras avkastningsprocent lika hög som andra järnvägars i vårt land. Men så räknar man inte.

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.*

(Forts.)

Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)

Man voterar dessa kulturbanor. De äro nödvändiga, absolut nödvändiga, och jag har röstat för dem varje gång. Men i valrörelsen anför man den dåliga avkastningen från statens järnvägar som ett exempel på den dåliga skötseln av statens affärsföretag. Då räknar man med hela svepet av statsjärnvägar och säger: Sicken avkastning statens affärsdrivande verk lämnar på det nedlagda kapitalet! Ett sådant talesätt är bluff och icke ärligt spel, om man inte räknar ifrån därvidlag dessa kulturbanor, vilka äro nödvändiga men aldrig komma att lämna ordentlig förtjänst.

Sedan talade herr Lithander om att taxorna vore för höga. Herr Lithander talade dock icke om, att förlusten under krisåren av 60 miljoner kronor berodde därpå, att statens järnvägar icke höjde taxorna utan transporterade varorna så gott som gratis, allt under det att kolpriserna voro höga, i stället för att höja taxorna upp i toppen, varigenom staten skulle ha fått någon del av de gulaschvinster, som då skördades av »näringarnas» män i vårt land.

Jag ber också att få säga, såsom den ärade utskottsordföranden gjorde, att de enskilda järnvägar, som påpekats och som hava jämförelsevis låga löner, hava ännu högre frakter än vad statens järnvägar ha. Kan man icke, herr Lithander, begära, att en enskild järnväg, som delar ut 72 procent på i företaget nedlagt kapital men inte vill betala sin personal ordentligt, trots det den har de högsta frakterna, inte skall gå till Kungl. Maj:t med begäran om ännu högre taxor? Är detta rim och reson? De ärade ledamöter av kammaren, som sitta i styrelser för enskilda järnvägar, uppmanar jag att vara med om att bringa ned taxorna, i fall det skall vara så, att man skall dela ut en så hög procent till aktieägarna och ändå tvinga personalen att leva på löner, på vilka man sannerligen inte kan ärligt och hederligt försörja sig. Vill man åter, att statens järnvägars personal skall få sina löner nedsatta så, som herr Lithander och övriga motionärer anse rimligt, ja då bör man ge den personalen rätt att under de år av högkonjunktur, som kunna komma, liksom andra arbetare, på sätt som är möjligt, förbättra sin ställning. Man skall inte bara under depressionen köra ned denna personal i botten. Men där komma motionärerna att neka sin medverkan. Denna personal skall hava riksdagen till arbetsgivare och nöja sig med de löner den fastställer, men ingalunda rätt som andra arbetare att söka förbättra sin ekonomiska ställning på sätt som är dem möjligt.

När svenska arbetare emigrera — de göra det ganska kraftigt i dessa dagar — och komma till andra länder, till våra grannländer eller till Amerika, få dessa arbetare ett vitsord och ett beröm samt en betalning, som man ej vill ge dem hemma. Betalning vill man inte ge dem riktigt, men någon gång vid högtidliga tillfällen, såsom vid medaljutdelning, säger man vackra ord om de svenska arbetarnas höga ståndpunkt och om de svenska arbetarnas intresse för sitt land o. s. v. Men man vill inte betala den svenske arbetaren så att han stannar i sitt eget land. När man talar med någon, som varit utomlands och sett mer än sin egen mammas gata, så får man veta, vad han tycker om statstjänare och likställda i utlandet. Man får då

veta, hur lätt det är att i utlandet taga sig fram med lögn, hur lätt det är att muta sig fram utan grundlig tullvisitation t. ex., och hur man kan skaffa sig en bättre plats på en järnväg för ett par mark eller francs. Man kan där lura sig fram på de statliga företagen överallt med mutor och goda ord. Men frågar man dessa framstående arbetsgivare och näringsidkare, som gjort dessa erfarenheter, om de vilja införa detta i vårt land, så får man veta, att de be Gud bevara sig för att få den svenska statstjänarekåren nedsjunken till den nivå, som man så många gånger kan iakttaga i utlandet. Jag talade för en kort tid sedan med en framstående medlem av Svenska arbetsgivareföreningen, en stor arbetsgivare och byggmästare, som hade i Spanien offrat en halv dag på att se på hur några murare arbetade på ett bygge. När jag frågade honom, om han ville byta ut de spanska murarna mot de »bråkiga» människor, som han hade att göra med här hemma, sade han: Nej, hellre våra egna murare med sju timmars arbete och en tredjedel högre lön än den de nu ha än dessa spanska murare med 24 timmars arbetstid och den ringa lön de ha. Så kan det hända, när någon av dessa, som kräva låga löner åt egna arbetare, kommer en smula utanför den egna stugans knutar. Han kommer tillbaka en erfarenhet rikare, en erfarenhet, som man inte vill omsätta i praktiken i vårt eget land.

Jag ber, herr talman, att även få säga några ord om den motion, som är avlämnad från bondeförbundshåll och den reservation, som herr Nilsson i Hörby har fogat till utskottsutlåtandet. Man vill särskilt trycka på det skälet för motionens avgivande, att man inte kan höja jordbruksarbetarnas löner till samma nivå som den, på vilken statstjänarnas löner befinna sig. Ett starkt missnöje bland jordbruksarbetarna skulle också ha gjort sig gällande gentemot statstjänarnas höga löner. När man antagligen i valsyfte skrivit denna motion och när man sedan går ut i valrörelsen med påpekanden av att man begärt lägre löner för statstjänarna för att jordbruksarbetarna skola få högre löner, då bör man icke glömma att läsa upp nästa sats, däri det står, att »från bondeförbundets sida har ständigt försök gjorts att skapa möjligheter för jordbruket att höja lantarbetareklassens ekonomiska ställning». Dessa försök ha emellertid strandat på riksdagens motstånd, och då bör man tala om för dessa fattiga lantarbetare, att man vill genom tullar och andra konstlade vägar få fram högre priser på allt vad som behöves för livets nödortft, och man bör göra klart för dessa torpare, pigor och drängar, att man icke kan höja deras ställning därför att man icke fått igenom tullar på alla livsmedel och jordbruksprodukter, på allt som landet behöver kunna skapa. Men jag vill fråga, fingo lantarbetarna något med på den tiden — 1880—90-talet — då man lade pengar på hög i bondehemmen, men icke betalade lantarbetarna i lön så mycket ens som en pojke får i avlöning för närvarande, då man tog ut arbetskraft av pojkar i samma mån som av vuxna karlar, fastän lönen var 50 kronor om året. Det är den lön, som jag själv tjänat för, när jag var en 13 års pojke, fastän jag gjorde dagsverke såsom vuxen karl. Man tog arbetskraft av pojkar såsom av vuxna karlar

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)*

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)*

mot en lön av 50 kronor och bostad, men den — bostaden — utgjordes av en skrubb i stallar och dylikt och var sådan, att jag inte vill tala om det här i kammaren. Jag har berättat detta för lantmän i både Småland och Jämtland och de ha förvånat sig över att lantarbetarna någonsin kunnat leva under sådana villkor, som lantarbetarna levat i Skåne och som jag själv levat under i barndomens dagar. Dessa bönder och stallar finnas kvar, och jag vill försäkra, att vad jag fått genomgå som pojke, det vill jag icke, att någon människa skall genomgå. Jag menar att man icke skall säga, att lantarbetarna icke kunna få del av den högre inkomst de borde kunna få del av i denna tid, då man borde kunna giva dem en rimlig lön för sitt arbete.

Jag skall vidare be att få säga, att då man i denna motion säger, att utbildningen och arbetets art är likartad hos jordbruksarbetare och statstjänstemän både vid statens järnvägar, post, tull, telegraf och vattenfallsverk, så skall jag säga, att jag vill icke bedöma motionärernas och reservantens kompetens såsom jordbrukare, *men jag underkänner herrarna fullständigt såsom kompetenta att bedöma statstjänarnas arbete* i den mån de ha kvalificerat arbete vid statens affärsdrivande verk. Det är en högst väsentlig skillnad mellan att gå i bondens stallar eller tjänstgöra såsom växlare vid Stockholms norra bangård eller framföra snälltåg. Det är skillnad mellan att köra ut gödsel och sortera posten på linjen Stockholm—Malmö. Då man talar om kvalifikationer och utbildning, skall man icke glömma, att många fått lov att draga sig fram på en mycket blygsam lön under den tid, då de utbildade sig för sitt ansvarsfulla arbete.

Slutligen vill jag tillägga, att om man vill bibehålla en högt kvalificerad och duglig tjänstemannakår i statens affärsdrivande verk och om man vill undvika att göra människorna där genom alltför låga löner till mindre kvalificerade och skötsamma tjänstemän, då bör man icke vidtaga åtgärder till skada för landet, dess näringsliv och anseende inför utlandet. Vill man icke det, då skall man gå och motionera om att driva ned lönerna till och under svältgränsen, men vill man bibehålla den högt kvalificerade tjänstemannakår av högre och lägre grad, som vårt land har och som det från alla håll har vitsord om att äga, då skall man icke driva ned lönerna till en sådan punkt, att det icke går att leva på dem såsom människor i dessa dyra tider.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Olsson i Golvvasta: Herr talman! Herr Lovén började sitt långa anförande med att säga, att han fann det ganska underligt, att vi från bondeförbundet, som motionerat om tullar, ville nedpressa tjänstemannalönerna, och han gjorde vissa jämförelser i anledning därav. Jag skall icke förneka, att vi ha motionerat om tullar av olika slag. Vi ha gjort detta i akt och mening att försöka om möjligt förbättra jordbruksnäringens existensvillkor i syfte, att näringen såsom sådan sedan skall kunna betala sina arbetare på ett något så när hyggligt sätt. Jag protesterar emot herr Lovén, när

han vill insinuera, att jordbrukarna skulle kunna, om de bara hade vilja därtill, betala sina arbetare bättre än de för närvarande göra. Detta påstående är fullständigt oriktigt. Det kan bevisas, att jordbruksnäringen icke för närvarande existerar under sådana villkor, att den *kan* betala sina arbetskrafter högre löner än den för närvarande gör. Det är ej underligt att småbrukare och jordbruksarbetare äro förvånade, när de jämföra sina inkomster med de lägre tjänstemännens löner vid statens järnvägar och finna, att de senare hava mer än dubbelt så stora inkomster som de själva. Och då de båda utgått från samma sociala förutsättningar och ha samma teoretiska utbildning, te sig orättvisorna allt för stora, vilket också jag för min del anser vara synnerligen anmärkningsvärt och orättfärdigt.

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)*

Herr Röing var i sitt anförande härom dagen, då det var fråga om utförelsebevis, inne på näringarna, och även jordbruksnäringen. Han uttalade, att ett kraftigt handtag åt denna näring skulle kunna givas i och med det, att järnvägsfrakterna sänktes. Nu har man fått höra, och det har uttalats många gånger, att järnvägarna skola skötas affärsmässigt och att statens järnvägar icke är någon välgörenhetsinrättning. Om vi se på indextalet och järnvägsfrakterna, så kunna vi lätt konstatera, att järnvägsfrakterna ligga omkring 70 enheter högre än indextalet. För att komma tillrätta på detta område och få ned järnvägsfrakterna till ungefär indextalet så att järnvägarna kunna bliva till gagn för näringarna, är det icke då att gå den rätta vägen, om man försöker börja med att nedbringa omkostnaderna? Jag kan icke förstå, att man skall kunna börja på annat sätt. Om jag icke är fel underrättad, så ha vi i år en motion väckt av herr Olsson i Blådinge, som behandlas av samma utskott, som behandlat min motion. Det viskas om, att denna motion röner betydligt större sympati än den motion, jag tillåtit mig avlämna, och att det kanske kan finnas förutsättningar för att den tankegången kan bli behjärtad, att få ned järnvägsfrakterna. Men är det rätt, jag frågar det, att börja just i den ändan? Är det icke riktigare att i stället för att börja med att sänka järnvägsfrakterna, försöka nedbringa järnvägarnas omkostnader? Åtminstone ser jag saken så.

Nu säges av herr Eriksson i Stockholm, att bondeförbundets representanter synas icke vara inne i lönetekniken. Ja, herr Eriksson i Stockholm, det vill jag icke förneka, och jag vill icke påstå, att jag har samma sakkunskap på det område som herr Eriksson i Stockholm eller herr Lovén. Men vi ha åtminstone kunnat läsa så pass mycket att vi kunna se och draga ut jämförelser mellan privatbanorna och statens järnvägar, och i det avseendet har jag i min motion pekat på och med siffror framdragit den skillnad, som för närvarande råder. Utskottet har icke heller på något sätt kunnat peka på, att dessa siffror äro oriktiga. Jag tar för givet att om utskottet kunnat göra detta, hade det säkerligen påvisat, att siffrorna icke äro riktiga. Man får av utskottets utlåtande den uppfattningen, att det är bra som det är och att staten även i fortsättningen skall uppträda såsom någon sorts mönsterarbetsgivare. Jag tycker för min

Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)

del, att staten borde omlägga sina affärer efter linjer, som den tid vi leva i kan kräva. Vi kunna peka på de höga skatter, som för närvarande utgå, och jag vill säga, att även dessa höga järnvägsfraktsatser, som för närvarande *måste* hållas för att få driften att gå ihop, enligt min mening äro ett slags sätt att taga ut indirekta skatter av allmänheten. Jag kan ej komma ifrån, att här borde ske en ändring. Nu säger man, att det lönesystem, som 1919 infördes och som trädde i kraft 1920, icke var byggt på den höga index, som då rådde, utan på andra grunder. Men gentemot detta tal vill jag protestera. Det är enligt min mening så att vi kommit in i andra tider nu, och jag anser, att en utredning på det område, som min motion avser, icke borde vara ur vägen. Därför skall jag, herr talman, i likhet med reservanten, herr Nilsson i Hörby, be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Lithander: Herr talman! Den näst siste ärade talaren, herr Lovén på Skånebanken, drog in i debatten en sak, som ej berörts förut i detta sammanhang. Han sade: »Vilja herrarna ha in detta mutsystem, som finnes på olika håll i utlandet? Jag vill säga, att det ej är vår mening, att saken skall drivas så, att denna följd inträffar. Och jag vill begagna tillfället att säga, jag har i årtal med stolthet bemärkt den höga standard, som vår järnvägsmannakår intar och icke minst konduktörerna. Jag har bemärkt den vid jämförelser under mångåriga resor i in- och utlandet och gjort det med stolhet. Och jag är den siste att medverka till en sänkning av denna höga standard, som vårt lands järnvägsmannakår intar. Det är att snedvrیدا frågan, om man tar in ett sådant moment i debatten.

När samme ärade talare sade, att det ej blir rättvist, om man ej drar ifrån kulturbanorna, så vill jag säga, att detta är just vad jag begärt. Det är den linje, efter vilken jag vill gå, så att där äro vi ense.

Till slut gjorde han en jämförelse mellan dem, som växla tåg, och dem, som köra gödsel. Ja, nog kan det ske stora olyckor, om det växlas fel. Han yttrade sig mindervärdigt om dem, som köra gödsel. Men även om det kan inträffa stora olyckor, om det växlas fel, så vore det också en stor olycka, om det ej funnes människor, som vilja köra ut gödseln på åkrarna i landet.

Herr Anderson i Råstock: Herr talman! Jag skall ej mycket förlänga debatten. Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av herr Lithanders erkännande av den höga standpunkt, som våra statsjärnvägars personal intar. Jag vill endast beklaga, att han trots detta erkännande är villig att sätta en apparat igång, som ej kan medföra annat resultat, än att man kommer in på sådana vägar, som han själv var med om att fördöma, och som han sett prov på utomlands vid flera tillfällen. Men då det nu talas här så mycket om dessa saker, så ber jag att få påminna om, att det finnes något som heter Långholmen, och som hägrar bra ofta för statstjänarna i

gemen och särskilt vad gäller statens järnvägars personal. Den synpunkten böra herrarna icke underskatta. Det finnes något, som heter trafiksäkerhet i vårt land, och det kunna vi — förmodar jag — vara stolta över, att denna är så stor, som den verkligen är. Och jag vågar säga, att utan denna högt kvalificerade personal skulle icke denna stora trafiksäkerhet finnas, som vi nu ha. Och det kan nog vara av ett visst värde för riksdagens ledamöter, att den finnes i vårt land, vid de tillfällen, då vi behöva betjäna oss av våra järnvägar.

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.*

(Forts.)

Jag vill dessutom, utan att göra någon jämförelse mellan de olika slagen av arbete — ty varje hederligt arbete är naturligtvis värt sin lön — påpeka att här gäller det personer, som få finna sig i att icke ha natt och dag indelade precis på samma sätt som vid jordbruket, icke ens ha sön- och helgdagar indelade på samma sätt utan få tjänstgöra, när och var helst de därtill beordras, som det heter. Det är ett förhållande, som vi böra komma ihåg vid detta tillfälle.

Sedan vill jag framställa en fråga om vad de mena till dem, som säga, att den enda framkomliga vägen är att bringa ned omkostnaderna. Nej, herr Olsson i Golvvasta, i *detta* sammanhang är det endast en vacker fras. Då herr Olsson säger, att det gäller att bringa ned omkostnaderna, och sedan pekar på att lönerna äro för höga, kan jag ej underlåta att taga ett par siffror från en tablå från Mjölby, som visar hur *orimligt mycket* en stationskarl med familj får att leva på, sedan han betalt vad han är tvungen att betala. Det är skrivet i slutet av februari i år. Månadsavlönning 180 kr., dyrtidstillägg 64 kr. 45 öre. Det är inkomsterna.

Utgifter: Hyra 42 kr., skatt 26 kr., ved och lyse 17 kr., pensionsavgifter 9 kr. 78 öre, försäkringsavgifter 9 kr., summa 103 kr. 78 öre. En stor del av dessa belopp är pengar, som han i vanliga fall icke ens får se; han får endast kvittera, att dessa siffror ha funnits på listan. Det återstår för honom att leva på i februari månad i år 140 kr. 67 öre.

Sedan lämnas en jämförelse mellan dessa siffror och hur det blir, om Kungl. Maj:ts proposition om dyrtidstilläggen går igenom. Därpå skall jag ej nu gå in.

Jag tror ej, att det anförda inkomstbeloppet medger någon särskilt hög levnadsstandard. En stad som Mjölby, är, om den också icke är en av de största bland städerna i Juda land, dock en tillräckligt dyr ort, för att man utan tvekan kan säga ifrån, att dessa 140 kronor icke ge rum för något slöseri och någon vällevnad. Det är nog i stället utomordentligt svårt för den husmoder, som skall få det hela att gå ihop under sådana förhållanden.

Jag skall trösta herr Olsson i Golvvasta med, att jag har i min hand ett avtal, ett avtal av den 12 februari 1923 från ett område i Stockholms närhet nämligen Lidingön, där man överenskommit om högre löner än statstjänare i samma tjänsteställning skulle få vid statens järnvägar även med tillägg av dyrtidstillägg enligt Kungl. Maj:ts prop. i dyrtidstilläggsfrågan, trots att de *fasta* lönerna anses

Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)

vara så orimligt höga vid statens järnvägar. De komma upp till högre belopp i kronor räknat, men sedan ha de en del naturaförmåner, vilka icke motsvarande statstjänare ha. När man kommer fram till ett sådant resultat, att t. o. m. enskilda arbetsgivare i Stockholm och omedelbar närhet därtill måste för att få kvalificerat folk betala högre löner än statstjänarnas, förstår jag ej, vad det är för rim eller reson i, att här säga, att vi måste ha ned lönerna vid statens järnvägar.

Det är kanske lämpligt att här påminna om en annan sak, som också varit på tal, nämligen vad man förlorade på järnvägsdriften under krisåren. Herr Lovén har påpekat, att förlusterna berodde på, att man ej tog betalt för det arbete, man utförde. Jag vill påpeka en annan sak, som jag ej hörde, om herr Lovén drog fram, och det är den kolossala skillnad i övriga utgiftsposter, som statens järnvägar hade, närmast kol, oljor m. m. Kolpriset exempelvis var vid en viss tid cirka 15-dubblat mot före kriget. Tro herrarna, att det överhuvud taget är möjligt att vid ett så stort företag som statens järnvägar i ett enda slag draga ett brett streck över alla dessa svårigheter, och komma till en nivå, som är jämförlig med den före krisen. Herrarna kunna ha den uppfattningen, men jag kan ej tillägna mig den. När det talas om, att statens järnvägar och affärsverk skola lägga sin drift efter moderna linjer, så vill jag nu fråga: var äro dessa linjer, herr Olsson i Golvvasta? Fram med dem så att vi få se dem. Det talas om moderna linjer, men man har aldrig hört mer än det allena saliggörande sättet: ned med lönerna, då går det andra. Det är så enkelt, så att var och en kan säga att det blir billigare, och billigast blir det, om personalen får arbeta för intet. Det är självklart.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att påpeka en inkonsekvens i herr Lithanders anförande.

Han påpekade, att när man skall bedöma frågan om de löner, som böra utgå till statens järnvägars och kommunikationsverkens personal, borde man undantaga kulturbanorna vid bedömandet av avkastningsprocenten. Och jag är tacksam för, att han gör ett sådant erkännande. Men sedan inträffade det märkvärdiga, att, när herr Lithander argumenterade vidare, utgick herr Lithander från en avkastningssiffra, som uppkommit därigenom, att herr Lithander även tagit med kulturbanorna. Han gick då ut ifrån en siffra, där kulturbanornas ogynnsamma avkastningssiffror också tagits med. Jag vill säga, att när man har sådana principer som herr Lithander, hade det varit riktigt att försöka få fram och lägga till grund de riktiga siffrorna, i vilka icke kulturbanornas siffror kommit med. Och det hade varit möjligt för herr Lithander att få fram sådana siffror.

Vidare vill jag i fråga, om det ständiga talet, att man har så mycket mindre betalt inom den enskilda verksamheten, påminna om det förhållande, som påpekats i en motion, som är väckt i dyrtidstill-

läggsfrågan. Där har påvisats, att, om Kungl. Maj:ts förslag i dyrtidstilläggsfrågan skulle gå igenom, så skulle de lägre statstjänarna vid kommunikationsverken i Stockholm få sämre, t. o. m. med bibehållande av de löner, som motionärerna vilja ytterligare minska, än t. ex. motsvarande befattningshavare vid spårvägarna här i Stockholm.

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.
(Forts.)*

Slutligen skulle jag vilja säga det, till de föregående talarna, att det väl ändå borde vara någorlunda bekant, särskilt för riksdagsmän, som vistas här i Stockholm, att det nog är bra svårt att göra en jämförelse mellan dessa kommunikationsverkens befattningshavare och en del människor inom jordbrukets område, bosatta i allmänhet på platser, där det är billigare. Jag tror, att litet var av herrar riksdagsmän, som äro från landsorten, få ganska handgripligt klart för sig vid vistelse här i Stockholm och stora samhällen i allmänhet, att de ekonomiska förhållandena där icke äro sådana, att man vid bedömandet av lönebelopp kan utgå från sådana förhållanden, som gälla på den rena landsbygden. För övrigt skulle jag vilja säga, att om man skulle följa herr Olssons i Golvvasta princip att man ständigt och jämt skulle tänka på, att vi måste få ned taxorna, och taga följderna av denna politik med avseende å nedsättning av lönerna vid kommunikationsverken, måste det till slut bli sådana löner, att ingen människa kan existera därpå. Man måste givetvis, när det gäller att bedöma dessa saker, alltid komma till den uppfattningen, att det finnes en nedre gräns, en naturlig nedre gräns, utöver vilken man icke kan gå, även om resultatet av en sådan nedsättning under denna gräns skulle ge möjlighet att nedsätta en del taxor på statens järnvägar och vid kommunikationsverken i allmänhet.

Från denna synpunkt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande punkten 1) av utskottets hemställan, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl, i anledning varav nu uppsattes, justerades och anslogs följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje tillfälliga utskottets hemställan i punkten 1) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 125 ja mot 50 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

*Ang. lönerna
vid statens
affärsdrivande
verk.*

(Forts.)

Härefter gav herr talmannen i avseende å punkten 2) propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Lithander i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

*I fråga om
avverknings-
och flottnings-
kontrakt m. m.*

Vid härpå skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om avlägsnande av vissa missförhållanden beträffande avverknings- och flottningskontrakt m. m. begärdes ordet av motionären

Herr **Vennerström**, som yttrade: Herr talman! Den motion, som här föreligger, har rönt en särskilt välvillig behandling från utskottets sida, ehuru utskottet stannat vid att avstyrka förslaget.

Utskottet har för sin del understrukt, att betydande missförhållanden råda i fråga om de olika kontrakt, som jag vid detta tillfälle velat föra på tal inför riksdagen. Utskottet har även uttalat sin mening, att kontrakten böra om möjligt så avfattas, att en rigorös tillämpning av bestämmelserna icke skulle kunna oskäligt få drabba de små kontraktstagarna, och utskottet har vidare för sin del ansett det vara angeläget, att man får på något sätt fastslaget, att av kontraktstagaren oberoende förhållanden, som för honom omöjliggöra ett fullgörande av förpliktelserna, exempelvis naturförhållanden eller allmän arbetsinställelse, skulle kunna fritaga kontraktstagaren från dessa hårda förpliktelser. Jag är tacksam för, att utskottet velat understryka dessa av mig framlagda synpunkter.

Nu anser emellertid utskottet, att det vore bäst, ifall missförhållandena skulle kunna undanröjas på frivillighetens väg, och jag instämmer i detta fall med utskottet, ehuru, tyvärr, det ännu icke varit möjligt att få dessa missförhållanden bragta ur världen enbart med tillhjälp av frivilliga åtgärder. Nu har utskottet slutligen satt all sin tro och lit och alla sina förhoppningar till de allmänna underhandlingar, som skola komma till stånd inom första hälften av år 1923 enligt den uppgörelse, som kom till stånd efter den stora skogskonflikten, som ju ändades i februari månad. Jag har måhända mindre förhoppning än vad utskottet i detta fall har, men jag hyser samma livliga och varma önskan, att denna underhandling mellan de främsta parterna skall komma att sluta med ett resultat, som undanröjer de väsentliga missförhållanden, på vilka jag här pekat, och även lägger grunden till sådana arbetsförhållanden, varigenom ett uppreparande av den stora konflikt, som satte väldiga värden på spel i vintras, skall kunna undvikas. Men för den händelse dessa förhoppningar skulle komma på skam och underhandlingarna alltså icke resultera i att de väsentliga missförhållandena bringas ur världen, vill jag för min del säga, att jag allvarligt kommer att överväga, om icke frågan ännu en gång bör föras inför riksdagen. Skulle det visa sig, att det vid detta tillfälle icke räckte med de frivilliga förhandlingar-

na, anser jag denna fråga vara av den stora vikt och betydelse, att statsmakterna såsom sådana icke kunna stå likgiltiga inför densamma. Jag vill alltså låta vid saken tills vidare bero i förväntan, att förhandlingarna skola sluta i bästa möjliga resultat, så att det sakliga syftet med motionen kan på den vägen uppnås, men skulle så icke bli fallet, då säger jag på samma sätt som en annan något större man en gång i världen yttrade, nämligen Engelbrekt, då han vid ett bekant tillfälle sade: jag torde ännu en gång komma tillbaka. Ifall så skulle tima, vill jag uttala den varma förhoppningen, att jag skall få ett starkare bistånd från utskottets sida.

*I fråga om
avverknings-
och flottnings-
kontrakt m. m.
(Forts.)*

Jag tillåter mig understryka ett ord, som finnes i utskottsbetänkandet. Utskottet säger nämligen, att det saknar anledning att för närvarande förorda en framställning i frågan till Kungl. Maj:t. Jag understryker ordet för närvarande, och jag misstänker, att jag icke tager fel, om jag tager detta lilla ord som ett halvt eller helt löfte från utskottets sida, att ifall dess och mina förhoppningar komma på skam ifråga om den frivilliga underhandlingen, utskottet skall vara villigt att taga upp frågan på ny bog.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 5.

Föredrogos vart för sig:

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rörelsekapital för statens domänverk; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riksskogstaxering; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av tullavgifter för viss armé- och marinmateriel;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för regementspastorn (amiralitetspastorn) vid flottans station i Karlskrona från skyldighet att hålla pastorsexpedition;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjd livränta åt daglönaren A. S. Malmberg; och

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till undersöknings- och försvarsarbeten å vissa malmfyndigheter m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6.

Å föredragningslistan fanns vidare uppfört bevillningsutskottets betänkande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror, m. m.

*Ang. skatt
å tobaksvaror.*

Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)

Genom proposition den 23 februari 1923, nr 113, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga följande

Förslag

till

förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 (nr 67) angående särskild skatt å tobaksvaror.

Härigenom förordnas, att förordningen den 24 februari 1922 angående särskild skatt å tobaksvaror, vilken gäller till och med den 30 juni 1923, skall äga fortsatt tillämpning efter nämnda dag till och med den 30 juni 1924, dock att förordningen från och med den 1 juli 1923 skall hava följande ändrade lydelse:

För tobaksvaror — — — — nedanstående belopp:

för i riket tillverkade tobaksvaror:

för cigarrer	0.8 öre för 1 st.
» cigarrcigarretter	0.6 » » 1 »
» cigarretter	0.5 » » 1 »

för till riket införda tobaksvaror:

för cigarrer	3.0 öre för 1 st.
» cigarrcigarretter	1.8 » » 1 »

Anm. I skatthänseende utgöres skillnaden mellan cigarr och cigarrcigarrett därav, att den senare saknar spets, har skuren inlaga samt i vikt uppgår till högst 3.8 gram.

för cigarretter	0.7 öre för 1 st.
---------------------------	-------------------

Den särskilda skatten — — — — med licensavgiften.

dels antaga följande förslag till ändrad lydelse av anm. 2 till rubrikerna nr 196 och 197 i tulltaxan:

»2. Vid förtullning — — — — utgör

a) för kvantitet icke överstigande den av Kungl. Maj:t enligt 3 mom. av nämnda paragraf fastställda

för cigarrer	20 öre per st.
» cigarrcigarretter	10 » » »
» cigarretter	6 » » »
» arbetad tobak, andra slag	12 kr. » kg.;

b) för vad som överskjuter den under a) här ovan åsyftade kvantitet

för cigarrer	40 öre per st.
» cigarrcigarretter	20 » » »
» cigarretter	12 » » »
» arbetad tobak, andra slag	24 kr. » kg.;

I tullhänseende utgöres skillnaden mellan cigarr och cigarrcigarrett däruv, att den senare i vikt uppgår till högst 3,3 gram.

Efter de — — — därför»;

Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)

dels ock, under förutsättning av bifall till sistnämnda förslag, besluta, att bestämmelserna om ändrad lydelse av anm. 2 till rubrikerna nr 196 och 197 i gällande tulltaxa skulle träda i kraft å femtonde dagen efter den, då kungörelse angående den ändrade lydelsen enligt å kungörelsen meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition,

1) antaga ovan införda förslag till förordning angående fortsatt tillämpning av förordningen den 24 februari 1922 (nr 67) angående särskild skatt å tobaksvaror;

2) antaga ovan införda förslag till ändrad lydelse av anm. 2 till rubrikerna nr 196 och 197 i tulltaxan; samt

3) under förutsättning av bifall till sistnämnda förslag, besluta, att bestämmelserna om ändrad lydelse av anm. 2 till rubrikerna nr 196 och 197 i gällande tulltaxa skulle träda i kraft å femtonde dagen efter den, då kungörelse angående den ändrade lydelsen enligt å kungörelsen meddelad uppgift från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Reservationer hade likväl avgivits:

vid punkten 1:

av herr *Lithander*, som föreslagit följande skattesatser för till riket införda tobaksvaror:

för cigarrer	1.5 öre	för 1 st.		
» cigarrcigarretter	1.0	»	»	1 »
» cigarretter	0.6	»	»	1 »
» karvad tobak	2	kr.	»	1 kg.
» spinn-, press- och rulltobak	2	»	»	1 »
» snus	2	»	»	1 »

av herr *Gustaf Nilsson*;

vid punkterna 2) och 3):

av herr *Boman*, som ansett, att statsutskottet bort avstyrka den föreslagna ändrade lydelsen av anm. 2 till rubrikerna 196 och 197 i tulltaxan; och

av herrar friherre *Fleming* och *Lithander*, vilka instämt i herr *Bomans* reservation; samt

i fråga om motiveringen:

av herr *Björnsson*.

Efter föredragning av *punkten 1)* anförde:

Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)

Herr Lithander: Herr talman! I den föreliggande propositionen har Kungl. Maj:t hemställt om vissa förändringar i avseende å tobaksbeskattningen, tobakstullen etc. Man kan icke undgå att göra den reflexionen, att en hel del av det, som vi i fjol från denna plats förutsade, skola komma att äga rum, har inträffat, och att den förra regeringen i viss mån fått göra en liten reträtt i dessa frågor.

Nu innebär emellertid Kungl. Maj:ts förslag enligt mitt förmenande icke fullt den rättvisa, som skulle behöva skipas särskilt gentemot importhandlarna. Förhållandet är, att när tobaksmonopolet infördes, ingick det i dess allmänna struktur, att det skulle i viss mån bibehållas en konkurrens till monopolet, därigenom att importhandeln skulle kunna verka reglerande. Nu vet man, att om någon är ensam på fältet under en följd av år, det må vara vilken verksamhet som helst, så resulterar det så småningom i att vad som tillverkas blir både dyrt och dåligt. Den erfarenheten har man gjort ifråga om alla slags monopoler både i utlandet och här hemma. Det är icke utan grundade skäl, som man i vår grundlag har skrivit in, att Konungen må inga monopol instifta. Man kan gå tillbaka i historien och se, att man särskilt i England i början på 1600-talet hade kommit till den erfarenheten, att folket längtade efter att bli fritt från de monopol, som då existerade, och att det krävdes någon tävlan. Här var det meningen, att importhandeln skulle utgöra en regulator, så att om monopolet icke fyllde sin uppgift nöjaktigt, skulle det finnas en annan utväg, men nu har man genom den sista lagstiftningen gått fram på ett sätt, som realiter innebär, att man i mer än önskvärd grad avkopplat den tävlan, som bör finnas på detta område.

Jag skall, herr talman, icke bli så mångordig. Frågan ligger ju så till, att man tyvärr icke kan driva det dithän, som man skulle vilja. Jag skall i avseende på skattesatserna för till riket införda tobaksvaror be att få ansluta mig till motiveringen i den skrivelse, som sänts till bevillningsutskottet från de svenska tobaksgrossisternas förening, och de yrkanden, som där gjorts, skall jag be att få göra till mina. Jag yrkar alltså vid punkten 1 bifall till min reservation.

Herr Röing: Herr talman! Det är rätt ofta, som min högt ärade vän herr Lithander och jag uppträda emot varandra i tullfrågor, men det är mera sällsynt, vad som inträffar i dag, att herr Lithander talar för en åtgärd i mera frihandelsvänlig riktning, då jag däremot i likhet med utskottsmajoriteten anser, att kammaren bör bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Jag är övertygad om att en eventuell utredning skulle visa, att herr Lithander har rätt i sitt påstående att det höga tullskydd, som tobaksmonopolet för närvarande åtnjuter, bland annat genom den extra beskattning, som är åsatt utländska tobaksvaror, under nuvarande förhållanden icke är behövt, även om man fäster särskilt avseende vid det förhållandet, att tobaksmonopolet är ett statens skatteinstrument, så att tullskyddet snarare bör ligga i överkanten än i underkanten av beräknade merkostnader. Jag anser emellertid,

att frågan om det behöfliga tullskyddet för närvarande befinner sig i ett så outrett läge, då man icke har kännedom om de nuvarande produktionskostnaderna, vilka riksdagen måste känna till, innan riksdagen minskar skyddet mer än Kungl. Maj:t föreslagit, att jag ej kan biträda herr Lithanders yrkande. Jag hoppas likväl, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i överensstämmelse med vad utskottet i betänkandets motivering framhållit ville vid den utredning, som utan tvivel är förestående, alldenstund kontraktet med tobaksmonopolet utgår nästa år, låta undersöka, huruvida monopolet verkligen är i behov av det nuvarande höga tullskyddet, eller om icke detta tullskydd kan minskas, utan att riksdagen därigenom på något sätt skadar statens intresse, vilket som bekant icke är så obetydligt, då staten genom tobaksbeskattningen erhåller rätt så avsevärda belopp.

Jag skall i frågans nuvarande läge, herr talman, be att få begränsa mig till de få ord jag yttrat och att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lithander: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på en sak, och det är, att den väg, som vi nu äro inne på, innebär verkligen för många ett rent av katastrofalt ingrepp i deras näring. Jag har här statistik från en firma, vars omsättning 1918 var 4,301,000 kronor, 1919 2,895,000 kronor, 1920 2,967,000 kronor, 1921 2,205,000 kronor och 1922 1,539,000 kronor. Man kan förstå, att det icke finnes någon möjlighet för dem det här gäller att kunna driva sin näring, med de skarpa ingrepp, som göras. Och om man går fram på den väg, som Kungl. Maj:t slagit in på, kan jag icke se annat än att man står inför oundgängliga ersättningskrav, då man ju tydligt och klart frångått vad som förutsattes vid tobaksmonopolets tillkomst. Jag har i dag fått mig tillställd en handling från en av dem, som tidigare icke kunnat få någon rättvisa och tydligen icke ännu fått det. Jag minns detta fall sedan den tiden, men jag har icke på den korta tid, som nu stått till buds, hunnit ytterligare läsa igenom handlingen. Men man kan icke annat än hava medkänsla med dessa personer i olika delar av landet och de hos dem anställda, när staten går fram som den understundom gör. Ett sätt att giva dem litet grand luft under vingarna vore att bifalla det yrkande, som jag gjort i punkten 1, ty då bleve det icke så svårt, som det eljest blir.

Herr Thorsson: Herr talman! Herr Lithander angav i sitt första yttrande, att den nu föreliggande propositionen innebar en reträtt från Kungl. Maj:ts ståndpunkt i fjol. Han har visserligen sedan under hand tillagt, att han blott menade litet grand reträtt. Men det är ingen reträtt alls, utan saken ligger ju så, att den proposition, som avgavs i fjol, framlades såsom en tillfällig anordning, och ännu hava icke sådana förhållanden inträtt, att man utan vidare kan avstå från denna tillfälliga anordning. När jag hade att överväga vad som var att göra, kom jag till det resultatet, att

Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)

Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)

det förslag, som nu föreligger och som i stort sett vunnit utskottets anslutning, innebar en någorlunda rättvis avvägning mellan de olika intressena. Men herr Lithander kunde naturligtvis icke yttra sig, utan att han skulle giva monopolet en liten klatsch, därför att enligt hans uppfattning det blir både dyrt och dåligt, när det är en tillverkning, som sker under monopolets form. Om ett privat monopol, som icke på något sätt regleras eller övervakas av staten, åstadkommer dåliga ting, hör jag herr Lithander aldrig jämra sig, utan då är han som fisken i vattnet av ren tillfredsställelse, men så snart det blir ett monopol, som på ett eller annat sätt kontrolleras av de allmänna myndigheterna, är monopolet av ondo. Hela den politik, som herr Lithander varit med om att föra fram här i riksdagen, skulle ju egentligen sluta med privatmonopol, om han finge råda, men gudskelov att han ännu icke hunnit få ett sådant inflytande, så att privatmonopolen kunna sitta alldeles ostörda och skära pipor i vassen. Det monopol, som är infört, är egentligen icke infört för att tillfredsställa enskilda spekulanter — dem har man hållit på mattan på det viset, att man begränsat deras utdelning — men monopolet har en annan uppgift; det är att tillfredsställa just den skatteteori, som herr Lithander alltid upphävt sig till målsman för, nämligen att man skall lägga skatten på konsumtionen och låta konsumenterna för sina synder betala skatt till statskassan. När man på det sättet tillmötesgått herr Lithander, är han ändå icke tillfredsställd, utan när det finnes någon möjlighet för honom, vill han försöka bevisa, hur orimlig hela denna monopolhistoria är. Nu veta vi litet var, att det kom humle i tobaken under kristiden, och denna humle går igen i alla möjliga olika variationer i syfte att bevisa, att därför att det var tobaksmonopolet, som använde humlen, så är det särskilt illa gjort. Det är ändå märkvärdigt, att just under den sista tiden har det visat sig, att monopolvarorna hålla måttet, om man jämför dem med de importerade, och alldeles särskilt gäller detta de varor, som äro avsedda för de stora, breda lagren. Ett faktum är, att cigarrtillverkningen under den senare tiden visat stora framsteg, och att det även visat sig, att man kommit till den uppfattningen, att monopolets cigarrer äro fullt jämförbara med de importerade i motsvarande prisläge. Vid sådant förhållande tycker jag, att herr Lithander gör det fosterland, som han ju älskar så ofantligt åtminstone vid högtidliga tillfällen, en stor otjänst genom att jämnt och ständigt stå och kritisera monopolets tillverkning. Det är ju icke på det sättet vi egentligen skola tjäna våra innersta intressen, utan det vore väl riktigare, om vi sökte framhålla dessa varor, så att de finge avsättning i större omfattning än hittills skett.

Om herr Lithanders förslag till lösning av frågan genomfördes, skulle det ske en ganska stor förskjutning av skattetrycket på tobaksvaror från de bättre cigarrerna över på matsnuset. Särskilt i dessa dagar kan man ju hava ett visst anspråk på att matsnuset får säljas så billigt, som det över huvud taget är möjligt att sälja det i ett land som detta, där snuset och tobaken lämna en så stor del av statsinkomsterna. På den tiden när jag satt och arbetade såsom

skoarbetare var det många av mina kamrater, som avstodo ett mål mat för att få sig en ordentlig pris snus och för att få sitt goda matsnus. Jag har liksom en liten känsla av att jag skulle vara ute på orätta vägar, om jag skulle gå med på herr Lithanders påhitt att höja priset för snuset, och jag håller fortfarande på att vi skola ha det så ordnat, att de dyrare tobaksvarorna få lämna en proportionsvis större andel av den inkomst för statskassan, varom här är fråga.

När herr Lithander anför 1922 års importsiffror för att visa, hur oerhört illa det är ställt för importörerna, vill jag med anledning därav blott säga, att 1922 års importsiffror hava naturligtvis på ett mycket avgörande sätt påverkats av den allmänna depressionen, och att ett års importsiffror icke kunna få vara avgörande för bedömandet av frågan, huru man skall ordna denna sak på litet längre sikt. Emellertid har jag i detta hänseende låtit påverka mig av siffrorna för 1922, så att jag med stöd av dem ansett, att man borde göra en annan avvägning mellan monopolets och importörernas ställning. Denna avvägning föreligger i den proposition, som nu behandlats av utskottet, till vars utlåtande jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Beskow**: Herr talman! Herr Lithander började sitt anförande med att säga, att när monopolet startades, avsåg man att skapa en viss konkurrens genom att tillåta import genom enskilda. Han menade, att genom de nu föreslagna skattesatserna skulle importen gå ned till en obetydlighet och importörerna komma i ett väsentligt sämre läge, än man tänkte sig, då monopolet startades, han menade således att de av Kungl. Maj:t föreslagna anordningarna skulle verka orättvist emot importörerna. För min del har jag sökt sätta mig in i denna fråga, och jag vill endast för kammaren tillkännagiva, att jag tror, att de nu föreslagna bestämmelserna komma att verka ganska rättvist. Man får också, när man talar om de siffror som finnas i propositionen, taga hänsyn till att omsättningen för importörerna kan väntas stiga, därigenom att tobaksmonopolet numera avstått från att lämna tobakshandlarna premiesatser, såsom också anförts av herr Thorsson. Alltså kan enligt min åsikt tobaksimportörerna, därest detta förslag går igenom, icke anses komma i ett sämre läge, än man ursprungligen avsett.

Herr **Lithander**: Herr talman! Det skulle glädja mig mycket, om herr statsrådets förhoppning och förvissning om att dessa personer icke skulle bli lidande utan bli rättvist behandlade, verkligen besannades. Jag kan emellertid icke underlåta att tillerkänna deras egen syn på saken en viss betydelse. Jag är förvissad om att herr statsrådet vill dem väl, men jag kan icke annat än taga hänsyn till det förhållandet, att de själva säga, att de ha det svårt och få det svårt.

Den förre finansministern yttrade från sin bänk här i kammaren, att han icke kunde enbart tillmäta importsiffrorna betydelse. Nej, det är alldeles riktigt, det är icke endast de, som äro belysande. Till upplysning för både den nuvarande och den förre finansminis-

Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)

tern skulle jag vilja komplettera dessa siffror med ytterligare en uppgift, nämligen att en följd av denna nedgång i importen för 1922 i det av mig refererade fallet också blivit en ren förlust på verksamheten av 144,000 kronor för denna firmas vidkommande enligt dess egen uppgift. Inför sådana siffror kan man icke annat än tänka och känna att här är något oriktigt och gålet.

Jag vill också peka på att importörerna kommit att särskilt lida även därav, att det, som låg på nederlag, drabbades utav den högre skattesatsen. Jag tror att de satser, som Kungl. Maj:t föreslagit, äro för höga och komma att för många bliva rätt så kännbara, även om, som herr statsrådet framhöll, de få ett vederlag i att dessa extra rabatter på tobaksmonopolets varor skulle försvinna, varigenom en lättnad för dem skulle inträda.

Herr Thorsson sade, att när det gäller privata monopol, då jämrar jag mig aldrig, utan då är jag som fisken i vattnet. Jag skall be herr Thorsson vara vänlig och påvisa något enda tillfälle, då jag till kammarens protokoll yttrat mig gillande om privata monopol. Jag är alldeles säker på att han icke skall hitta det någonstans, ty jag är absolut emot varje monopol, icke blott statsmonopol utan även privata monopol. Jag anser det enda riktiga på alla områden vara, att det skall finnas en viss tävlan. Det är den enda regulator, som allmänheten har gentemot starka ekonomiska sammanslutningar. Låt det vara fri tävlan. Men det är det, staten på alla områden vill bli fri från.

Vad som emellertid förvånar mig, är, att ett politiskt parti, som har friheten på sitt program, är frihandelsvänligt till sin läggning och som använder ordet fri på snart sagt varje punkt i sina politiska uttalanden, att ett sådant parti, när det gäller att lämna ett enda litet finger åt den fria tävlan, icke går med på att något sådant får äga rum. Jag vill, att även staten skall ha samma regulator som all enskild drift. Är det någon, som kan göra det bättre, så låt honom göra det, det har allmänheten nytta av. Detta är icke något påhitt för ögonblicket, utan det är en erfarenhet, man kommit till i alla länder, och det är en erfarenhet, som vi icke skola kasta bort eller blunda för.

Herr Thorsson har således alldeles fel, när han i mig ser en förespråkare för privata monopol. Vill herr Thorsson komma med något förslag, som syftar till privat monopol, så skall han då i mig finna en lika stark motståndare som på detta område.

Vidare sade den ärade talaren på Skånebanken, att det i alla fall enligt min mening är den rätta vägen, att man beskattar konsumtionen. Ja, det är alldeles riktigt, men jag vill, att även denna rörelse skall vara utsatt för tävlan, och även på det som framställes på enskild väg kan man lägga precis samma konsumtionsskatt som på det, som tillverkas av staten. Men om en enskild kan komma med något bättre, har det den inverkan på monopolet, att då får det anstränga sig för att hålla marknaden, och det är dithän, vi vilja komma.

Jag hade verkligen glömt bort humlen, men jag är glad, att herr

Thorsson erinrade mig om den. Det var emellertid icke så, att det kom humle i tobaken, utan det kom humle i stället för tobak. Det är rätt så eget, att i bägge dessa debatter skall man tvingas att till slut tala om gödsel, ty det var faktiskt vad den svenska allmänheten ansåg, att tobaken dög till på den tiden.

*Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Beskow**: Herr talman! Herr Lithander har ju ganska utförligt skildrat de fördelar, som uppstå genom att konkurrens beredes detta monopol. För min del vill jag säga, att det var en verkligt elegant lösning av hela monopolproblemet, som åstadkoms, när tobaksmonopolet startades, därigenom att man tillät den fria importen. Men denna omständighet medför den olägenheten, att riksdagen antagligen varje år får diskutera frågor sådana som den nu föreliggande. Det är alldeles givet, att det alltid kommer att uppstå svårigheter att avväga fördelarna mellan monolet och importörerna, och det är också ganska säkert, att hur man än söker sätta sig in i frågan, kan man aldrig komma ifrån, att skattesatserna kunna drabba ojämnt olika år.

Nu är det faktiskt så, att under en rätt lång tid de enskilda importörerna suttit i en betydligt gynnsammare ställning än de innehade vid monolets tillkomst. 1921 var ännu ett bra år, först 1922 får anses som ett dåligt år för dem. Låt oss nu hoppas, att 1923 blir ett år, som kan giva rättvisa. Någon full säkerhet finnes icke, men jag tror icke, att man nu kan komma till ett rättvisare resultat, än vad Kungl. Maj:ts proposition innebär.

Herr **Thorsson**: Herr Lithander frågade, var i protokollet jag sett, att han uppstått och förordat fria monopol. Något sådant har jag aldrig påstått, men herr Lithanders natur är ju sådan, att om det är något, som han är emot, talar han om det. Han tänker i regel litet högt nästan varje dag här i kammaren, men jag har aldrig hört honom tänka i den riktningen, att han skulle vara motståndare till det fria monolet. Däremot har han tänkt mycket högt, när det gällt hans uppfattning om monopol, som i ett eller annat avseende varit statskontrollerade.

Sedan vill jag säga herr Lithander, att i hela sin politiska gärning jämnar han vägen för de fria monopolen, om han nämligen skulle få majoritet för sin uppfattning. Ty det finnes ingen människa i denna riksdag, som kan tävla med honom i konsten att uppbygga skyddsmurar kring vårt land, och just denna hans grundåskådning är ju det verkliga underlaget till bildandet av privata monopol i detta land, därför att hela den ekonomiska utvecklingen, om den över huvud taget skall göra sig gällande i den kapitalistiska samhällsordningen, måste utformas i mer eller mindre starka monopolbildningar på privat väg.

Herr Lithander anförde sedan, att det icke var humle i tobaken utan humle i stället för tobak. Ja, herr Lithander, det är på det sättet, att på grund av den utrikespolitik, som fördes av herr Lithanders partivänner, blevo vi under kristiden fullständigt isolerade, och

Ang. skall
å tobaksvaror.
(Forts.)

icke blott ifråga om tobak utan även ifråga om andra produkter måste vi nöja oss med surrogat i stället för vad vi förut haft. Men om man då begär, att ett monopoliserat företag icke skulle få använda samma metoder som andra producenter måste tillgripa, då begär man för mycket, och det var med tanke på den stora övertygelse, med vilken herr Lithander kastat sig över denna humle, som jag kom att föra fram denna synpunkt just nu.

Herr Lithander sade, att han icke kunde frigöra sig från importörernas syn på tingen. Nej, därom vittnar hela hans uppträdande i denna fråga, så att det hade han icke behövt särskilt markera i protokollet. Men det finnes här ett annat intresse än importörernas, och det är den andra sidan av saken. I detta fall gäller det framför allt en statens angelägenhet, så länge tobaken är en så ofantlig skattekälla, som den är, om man jämför den med skattekällor i allmänhet. Det är ju dock så, att tobakshanteringen i närvarande stund tillför statsverket omkring 60 miljoner kronor i inkomst. Vid sådant förhållande är det klart, att man får iakttaga en viss försiktighet ifråga om att avstå från dessa inkomster. Nu vet jag alltför väl, att herr Lithander icke vill vara av med dessa 60 miljoner kronor, utan att han vill delvis lägga om beskattningen, så att den kommer att hårdare drabba andra delar av konsumtionen; och jag pekade i mitt förra anförande, fastän under skämtets form, på en av dessa konsumtionsartiklar, på vilken herr Lithander ville lägga ett starkare skattetryck, än vad som hittills varit rådande.

Jag vill passa på och säga, att när vi förra året diskuterade den då föreliggande propositionen, framhölls det, om jag icke missminner mig, särskilt av herr Lithander, att den dåvarande avvägningen ifråga om den extra skatten skulle verka fullständigt förlamande särskilt på importen av röktobak och att röktobaken skulle stiga ytterligare i pris. Nu har det emellertid visat sig, att röktobaken icke endast icke stigit i pris utan dess bättre gått ned en smula, vilket ju visar, att den skattesats, man i följdade på den, icke var så avvägd, som han påstod. Då man nu ytterligare gjort en jämkning på de punkter, som möjligen äro litet ömtåligare i förevarande fall, så tror jag, att riksdagen gör klokt i att bifalla utskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Härpå föredrogos *punkterna 2) och 3)*. Därvid yttrade:

Herr Lithander: Herr talman! I punkt 2 har berörts den höjda tullen för vad som resande föra med sig över gränsen. Kungl. Maj:t har påpekat, att detta sker i stor omfattning. I en reservation har denna sak blivit tillrättalagd. Det rör sig om en bagatell relativt taget. Herrar Fleming och Boman i första kammaren jämte undertecknad hava ansett, att det framkomna förslaget icke har nå-

gon statsfinansiell betydelse men att det däremot kommer att vålla mycket trakasserier och obehag vid våra gränser.

Jag skall endast med dessa korta ord be att få yrka bifall till den av herr Boman avgivna reservationen.

*Ang. skatt
å tobaksvaror.
(Forts.)*

Herr Röing: Herr talman! Det har fullständigt misslyckats för den förre finansministern att tillfredsställa herr Lithanders önskemål, när han utarbetade den föreliggande propositionen. Herr Lithander yrkar avslag på punkt 1, emedan den förre finansministern ej tillräckligt beaktat de synpunkter, som framför allt ligga importgrossisterna om hjärtat, men när den förre finansministern i den nu föredragna punkten önskat tillmötesgå dessa importörers berättigade intressen, så yrkar herr Lithander även avslag å denna hemställan. Herr Lithander har rätt däri, att ur statsfinansiell synpunkt har den förändring i tullsatserna för resande från utlandet, som regeringen föreslagit, icke någon större betydelse. Men den förre finansministern har icke kunnat underlåta att beakta, att nu gällande bestämmelser rörande den tull, som resande från utlandet skola betala, när de föra med sig hit till landet ett visst antal cigarrer, icke stå i riktigt förhållande till bestämmelserna om den tull, som köpmännen vid import av dessa cigarrer få betala. Det är ej annat än riktigt, att, sedan detta missförhållande av köpmännen påpekats, statsmakterna godkänna den föreslagna ändringen.

Jag ber, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen framställda propositioner å de under överläggningen förekomna yrkandena biföll kammaren vad utskottet i förevarande punkter hemställt.

§ 7.

Härefter föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälliga ägor och rättigheter.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

§ 8.

Vidare upptogs till behandling andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av sambandet mellan svenska kyrkan och staten.

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.*

Till andra kammarens första tillfälliga utskott hade hänvisats två inom kammaren väckta motioner, avseende upphävande av sambandet mellan svenska kyrkan och staten, nämligen:

nr 184, av herr *Kilbom m. fl.*, däri föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

låta utreda och inför riksdagen framlägga förslag till sådana åtgärder, att varje samband mellan »svenska kyrkan» och staten upphävdes; samt

nr 193, av herr *Janson* i Kungsör, som föreslagit, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning om på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen kunde varda upplöst samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen gäve anledning.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

av herr *Dalgren*, som med särskild motivering biträtt utskottets hemställan;

av herr *Paulsen*, som hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen kunde varda upplöst; samt

av herr *Dahlén*, vilken yrkat bifall till den av herr *Kilbom* m. fl. väckta motionen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr *Janson* i Kungsör: Herr talman, mina damer och herrar! Jag och fyra medbrotslingar i kammaren ha väckt en motion, däri vi yrkat på en utredning om upplösning av sambandet mellan staten och kyrkan. Nu säger utskottet i slutet av sitt utlåtande, att vi väckt denna motion i oträngt mål, och det är just det, jag i första hand skulle vilja vända mig mot, och påstå, att det ingalunda är i oträngt mål, då frikyrkokonferensen, den tredje i ordningen, som hölls för några år sedan, enhälligt beslöt att uttala sig i enlighet med denna tanke. Dessutom är jag medveten om att ett stort politiskt parti vid sin kongress uttalat sig enhälligt för saken. Vi kunna sålunda säga, att det är flera hundra tusen inom vårt land, som hysa denna tanke och hyst den länge, och för den skull vill jag tillbakavisa, att det här kommit fram i oträngt mål. För min personliga del brukar jag icke besvara riksdagen så värst mycket, så att jag tycker, att det är nästan för mycket, när man kommer med ett önskemål, som ligger på ens hjärta, att man då får såsom svar, att det är väckt i oträngt mål.

Jag skall be att få citera vad det senaste frikyrkomötet antog i sin resolution, och då jag, såsom känt, är en av de frikyrkliga medlemmarna i denna kammare, har jag känt mig pliktig att vid detta tillfälle frambara denna motion. Det heter: »Mötet erkänner den betydelse, som den svenska statskyrkan haft för vårt folks religiösa och sedliga fostran, men vill dock som sin mening framhålla:

1. Att statskyrkosystemet icke står i överensstämmelse med de i Nya Testamentet klart och tydligt framställda grundprinciperna för Kristi församlings organisation och uppbyggande i världen;

2. att detta system strider mot religionsfrihetens grundsats, och därmed också mot evangeliets anda;

3. att det ställer den kristna församlingen i ett för dess verksamhet och utveckling hämmande beroende av den världsliga makten och berövar församlingen rätten att själv bestämma i allt, som rör Guds rikets angelägenheter.

Då statskyrkan av dessa skäl icke kan vara den kyrkoform, som bäst gagnar kristendomens sak bland vårt folk, uttalar sig frikyrkomötet för en upplösning av bandet mellan stat och kyrka. Men på det att denna upplösning icke må ske på ett sätt, som skulle kunna äventyra några religiösa och kulturella värden, bör den väl förberedas och föregås av en på vederbörande myndigheters initiativ verkställd utredning av frågan, på vad sätt statskyrkans avveckling lämpligast bör äga rum, och för övrigt av alla därmed sammanhängande spörsmål. Denna utredning bör snarast komma till stånd.»

Då herr Kilbom hade väckt en motion i denna fråga, som innehåller en del motiv, som jag icke kunde vara med om och många av de frireligiösa i övrigt icke heller, ansåg jag, för att utskottet skulle få några andra motiv, som leda till samma resultat, mig pliktig och tvungen att väcka denna motion, som också har underskrivits av fyra av mina kammarkamrater.

Nu har utskottet behandlat den och kommit till det resultatet, att »då sålunda motionärernas yrkande ej avse en förutsättningslös utredning, då frågan om upplösande av sambandet mellan stat och kyrka icke är särskilt aktuell och då tidpunkten icke nu synes lämplig för igångsättande i oträngt mål av en omfattande och kostsam utredning, får utskottet hemställa, att förevarande motioner icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd».

Utskottets första skäl för avslag är, att jag i olikhet mot 1909, då jag väckt en sådan motion, framhöll i min kläm, »huruvida och på vad sätt», medan jag i år icke begagnat ordet »huruvida» utan begagnat sådana ordalag, att »endast *sättet* för kyrkans skilsmässa från staten skall tagas i övervägande». Detta har utskottet hängt upp sig på och anser, att det måste först föregå en utredning om »*huruvida*», innan man kan komma till det resultatet, att saken skall utföras. Jag ber att få säga att i en motion, herr P. Waldenström väckt år 1908, finns inte ens detta »huruvida», utan han ansåg saken vara klar. Det gör jag också, och vi frikyrkliga i allmänhet anse, att det icke är tu tal om den saken, *huruvida* det skall ske, utan vi anse, att det *skall* ske.

Det var vid 1908 års kyrkomöte herr P. Waldenström väckte ovannämnda motion. Jag ber herrarna lyssna på herr Waldenströms framställning, däri han föreslår »att kyrkomötet måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte genom kunniga och för den kristna kyrkans sanna väl nitälskande män låta utreda

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten
(Forts.)

dels på vad sätt det nuvarande bandet mellan kyrkan och staten lämpligen bör kunna upplösas, dels i vad form staten efter en sådan upplösning må kunna, med hänsyn till sitt eget ändamål, stödja det fria kyrkliga arbetet samt göra sig till godo dess frukter för folkets lyftning och sunda moraliska utveckling». Det var således då icke fråga om »huruvida», och jag kan icke för min personliga del någonsin gå in på det — nu då vi leva 15 år efter den tiden — att man skall sätta detta i fråga, utan jag har klart för mig, att så bör ske.

Vidare säger utskottet, att »frågan om kyrkans skiljande från staten icke för närvarande synes vara särskilt aktuell», och motive- rar detta därmed, att »svenska kyrkan företer en påfallande liv- aktighet, som vittnar om att kyrkan ännu har vida och djupa rötter hos vårt folk». Ja, det är just därför, att kyrkan har djupa och vida rötter hos vårt folk, som jag har önskat, att den skall vara skild från den kalla omfamningen, som den fått av statsmakterna, och vara en fri folkkyrka i en fri stat. Det är min tro, att det skall icke bara vara rötter, utan den skall växa upp i frihet och bli ett träd, varunder, såsom det heter, himmelens fåglar skola kunna bygga sina nästen. Jag tror, att friheten i religiösa saker är absolut nödvändig, om det skall vara någon sanning däri, ty den kristliga principen är väl ändå den, att den fria viljan måste vara det avgörande med hänsyn till samfundsbildning o. s. v. Men här lägger i alla fall staten sin kalla hand på kyrkan och försvårar kyrkans fria liv. Och med avseende på livaktigheten kan man sätta i fråga och fundera på vad som är livaktigt; det som för den ene anses vara livaktighet kan av den andra anses vara själva döden i grytan.

Det tredje skälet är, att tiden icke skulle vara lämplig. Jag anser då, att utskottet skulle ange något litet några riktlinjer för huru tiden skall se ut, då det skall vara lämpligt.

Jag är förvånad över att en sådan splittring bland utskottets ledamöter förefunnits. Det är ju olika meningar uttalade från parti- vänner av samma sort, och jag vill därför säga, att det enda riktiga och reella är ändå det yrkande, som icke går såsom katten kring het gröt utan går rakt på den linje, som blivit utstakad för länge sedan, om en utredning av ärendet.

Jag ber att få citera något mera, om jag icke tröttnar herrarna, av vad lektor Waldenström sagt, och jag ber att få säga, att det han sagt vill jag taga såsom fullkomligt överensstämmande med min åskådning och mina motiv. Han säger: »Ett folk utan religion är ett folk på förfall, huru intelligent och ur ekonomiskt avseende lyckligt lottat det än må vara. Med religionens förfall följer sedernas förfall. Att söka bygga upp sedlighet utan religionens grund är nonsens. Det är att bygga hus på grund av tomma äggskal. Men med sedlighetens förfall följer familjens upplösning, och därmed nedrives grunden för staten själv. Att genom yttre åtgärder, av vad slag de vara må, tro sig kunna uppehålla en stat, där folket förfaller i sedeslöshet, det är lika dåraktigt som att tro sig

kunna med påsar uppehålla livsvärmen i en kropp, vars pulsådror äro öppna. Nej, utan religionen ingen sedlighet, utan sedlighet ingen framtid. Lika visst som ett sedeslöst liv för den enskilda människan ned i en för tidig grav, lika visst hastar ett sedeslöst folk sin undergång till mötes. Att tala om att staten icke har med religionen att skaffa, är därför lika orimligt, som om någon sade, att staten icke bör bekymra sig om folkets andliga hälsa, varpå dock deras egen framtid beror.

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Men om detta erkännes, så är därmed icke alls sagt, att *statskyrkoformen* är rätta formen för statens intresse för religionen. Att statskyrkan haft sin betydelse för folkets religiösa liv, det är jag mycket villig att erkänna. Jag har heller aldrig gjort mig skyldig till att bestrida det. Men därav följer alls icke, att den under alla förhållanden kan vara vad den en gång varit. Nytt vin fordrar nya läglar, säger Frälsaren. Därmed är icke sagt, att icke de gamla läglarna voro bra på sin tid. Den rock jag bar, när jag var femton år, passade bra och bör icke klandras därför, att jag icke får den på mig nu. Den behövde på den tiden emellanåt repareras, lappas, läggas ut och det gick an. Men sedan jag vuxit ur den, så måste den *läggas av*.

Statskyrkan är också en *statsinstitution*, men kyrkan är ingen sådan utan en andlig Herrens instiftelse. Det är i denna motsats, som grunden ligger till den alltjämt växande konflikt mellan stat och kyrka, vilken, ju längre det lider, gör statskyrkoformen desto mera *olidlig*.

Kyrkan har i statskyrkoformen sökt statens stöd för sig. Hon har därigenom trott sig vinna yttre trygghet och styrka. Men om hon ock en tid vunnit vad hon önskat i det avsendet, så har utvecklingen lett därtill, att statskyrkoformen slutligen blivit och redan länge varit hennes *vanmakt*.

Att en reformation är nödvändig, därom torde icke tankarna vara mycket delade. Men skall en sådan kunna ske, så måste den utgå från det erkännandet, att statskyrkan är *en statsinstitution och icke någon Kristi kyrka i biblisk mening*. Detta är ingen kränkning av hennes värdighet. — — —

Men är detta erkänt, så måste man utan att blinka beslutsamt taga alla de vittomfattande konsekvenser, som därav följa. Att angiva alla dessa förutsätter emellertid en allvarlig och grundlig utredning. Men målet måste från början fattas i sikte. Och det är tvåfaldigt, nämligen *dels* att finna lämpliga former för upplösning av det nuvarande sambandet mellan kyrka och stat, *dels* att angiva den ordning, vari statens intresse för religionen må, efter en sådan upplösning, finna ett uttryck, som bäst motsvarar statens ändamål. *Sedan må det komma an på kyrkan själv att, oberoende av staten, ordna sina egna förhållanden i överensstämmelse med sitt eget ändamål.*»

Ja, herr talman, här har nu sagts, att livaktighet börjat spåras inom kyrkan, men om man jämför med den livaktighet, som förefinnes inom frikyrkan, står denna naturligtvis icke efter. Jag ber att

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

få säga, att min tro är den, att, om svenska statskyrkan frigjordes ifrån statens band och bleve vad den borde vara, *en fri folkkyrka*, som underhölles av dem, som trodde på henne och hennes läror och frivilligt fingo sluta sig till henne och underhålla henne, den skulle bli, såsom jag sade år 1909, en andlig stormakt i vårt land. Jag är icke av den meningen, att kyrkan skall berövas sin egendom, om den blir en fri folkkyrka, utan jag önskar, att det åtminstone må leda därtill att kyrkan må få det den har, med ett ord: man skall giva kejsaren, det kejsaren tillhör, och Gud, det Gud tillhör. Jag är förvissad, att om kyrkan komme att stå på egna ben, skulle en verklig andlig livaktighet förspörjas, vartill vi icke ha sett något motstycke.

Det är detta, som är motivet för min framställning, och det är icke här någon sorts allians mellan ateister för att undergräva den kristna tron och sedligheten. Kristen tro och sedlighet är något annat än att ha ett ovillkorligt monopol för en religionsform, som börjat på att bli urmodig.

Jag ber med dessa inledande ord att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till min motion.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Dahlén**: Herr talman, mina herrar! Jag har vid behandlingen i utskottet av denna fråga reserverat mig för bifall till den motion, som väckts av herr Kilbom m. fl., och skall därför be att få säga några ord.

Jag vill då först säga, att jag besitter givetvis icke de kvalifikationer, som torde vara nödvändiga för en mera ingående diskussion i den föreliggande frågans detaljer, och jag skall därför endast uppehålla mig vid dess mera allmänna karaktär.

Vad först beträffar utskottets motivering för avslag på de föreliggande motionerna, synes det av denna framgå, att utskottet möjligen skulle ha kommit till ett annat beslut, därest yrkandena gått ut på en *företsättningslös* utredning av föreliggande spörsmål, d. v. s. om de icke endast avsett *sättet* för ett upphörande av sambandet mellan kyrkan och staten, utan även *huruvida* en sådan åtgärd överhuvud borde komma till stånd. Det förefaller, som om detta motiv icke skulle vara alltför övertygande. Ty de som komma att rösta för en utredning av frågan äro på förhand absolut säkra om att denna skilsmässa bör komma till stånd, och de som önska motsatsen redan nu, anse, att sambandet mellan staten och kyrkan bör bibehållas. En utredning, som således i första hand skall gå ut på att klarlägga detta spörsmål, om skilsmässa mellan stat och kyrka bör äga rum, skulle säkerligen icke vara ägnat att övertyga någon av kammarens ledamöter.

Utskottet har också hänvisat till den motion, som år 1909 väcktes av herr Janson i Kungsör, och i vilken han yrkade på en *företsättningslös* utredning av frågan. Detta är ju alldeles riktigt. Lä-

ser man emellertid igenom den debatt, som här i kammaren föregick beslutet — motionen bifölls ju som bekant med 115 röster mot 98 — finner man, att detta skäl icke alls var dominerande. Det berördes blott av en enda talare, nämligen biskop von Schéele. I övrigt var det ingen, som talade om att den saken skulle vara avgörande.

Den nu föreliggande motionen av herr Janson i Kungsör visar också, hur litet avseende som fästs vid den sidan av saken, när han under hänvisning till den 1909 avgivna motionens motivering yrkar på en utredning om »på vad sätt» en särskildnad av stat och kyrka bör företagas. Det förefaller mig således, som om denna omständighet skulle ha varit en kärkommen anledning för utskottet att i detta fall få yrka avslag på de föreliggande motionerna.

I den omnämnda debatten 1909 anfördes också mycket skarpa argument för eller emot ett antagande av den då föreliggande motionen. Reservanten i utskottet, herr Jakob Byström, anförde nämligen, att han ansåg, att sambandet mellan stat och kyrka kunde liknas vid ett äktenskap mellan en vit kvinna och en neger. Det framgår icke tydligt av herr Byströms anförande, huruvida han ansåg, att det var kyrkan eller staten, som i detta fall var negern, men efter min uppfattning, och om man får döma efter färgen, ansåg han tydligen, att det var kyrkan, som var negern i äktenskapet.

Utskottet framhåller vidare, att man vid bedömandet av denna fråga måste taga hänsyn till *praktiska, folkpedagogiska och ekonomiska* synpunkter. Det förefaller mig dock, som om herr Kilboms motion i mycket hög grad betonar just de ekonomiska synpunkterna i denna fråga, något, som utskottet också i en annan del av sin motivering mycket villigt erkänner. Denna utredning torde i alla fall vara en av de få, som begäras, som, därest den skulle komma till stånd och leda till ett resultat, skulle innebära en verklig ekonomisk besparing för staten. Jag vill i det avseendet hänvisa till den föreliggande motionens mycket utförliga motivering.

Vad beträffar statskyrkans folkpedagogiska uppgifter har åtminstone jag den bestämda uppfattningen, att dess verksamhet på detta område varit mera till skada än till gagn för utvecklingen. Det torde väl i alla fall vara en alltför välkänd sak för att här behöva upprepas, att kyrkans målsmän vid alla tillfällen motarbetat den utveckling, som blivit en naturlig följd av förändrade ekonomiska betingelser. Det torde också vara obestriddigt, att dessa ekonomiska betingelser, i samma mån som de förändras, även förändra människornas moraliska och religiösa uppfattningar. Det existerar sålunda enligt vårt förmenande inga eviga och oföränderliga sanningar, som under alla tider kunna vara ett rättesnöre för den mänskliga samlevnaden. Jag kan icke uttrycka denna uppfattningen bättre än genom att citera några ord av en av kammarens ledamöter, herr Arthur Engberg, som, när denna fråga sist behandlades här i kammaren, nämligen år 1918, bland annat yttrade:

»Jag vill säga, att den omständigheten, att vi socialdemokrater stå antecknade som reservanter gentemot utskottets beslut, är ingen tillfälligheternas lek, utan det är snarare i full överensstämmelse och

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

i konsekvens med den grundsyn, vi ha i samhälleliga frågor. Vi tro icke på några givna samhällsförhållandens orubbliga fortbestånd, då dessa institutioner av vad slag de vara må en gång danas på ett visst jämviktsläge klasserna emellan. När detta jämviktsläge förskjutes, så förskjutes också den grund, varpå institutionen vilar», och herr Engberg fortsätter: »Förhållandet mellan kyrka och stat intager icke någon undantagsställning i detta avseende. Vi hysa nämligen den uppfattningen, och det på goda grunder, att statskyrkosystemet vann sitt förverkligande under och tack vare en viss produktionsordning, och att denna produktionsordningens omvandling också har åstadkommit, att de betingelser, som statskyrkosystemet har i våra dagar, ingalunda äro samma betingelser, som det hade förut.»

Jag har velat anföra detta yttrande av herr Engberg, därför att det fullständigt sammanfaller med min uppfattning av saken, och jag tror framför allt, att det sammanfaller med den socialistiska åskådningen i denna fråga. Huruvida denna socialistiska uppfattning även får vara avgörande i dag för kammarens socialdemokrater återstår att se. Får man döma efter den ståndpunkt eller rättare sagt de ståndpunkter, ty de gå på tre olika linjer, som detta partis representanter intagit i utskottet, kan man nästan få den uppfattningen, att förbistringen inom partiet i denna fråga skulle vara lika stor som vid byggandet av Babels torn.

Det är också en annan omständighet, som på ett mycket övertygande sätt motsäger utskottets uppfattning, att statskyrkan skulle vara nödvändig för den stora massans, för folkets moraliska och religiösa uppfostran, den nämligen, att det ju för närvarande existerar flera stora kulturländer, som sakna statskyrka. Utskottet vill väl i alla fall icke påstå, att dessa länder moraliskt och kulturellt stå lägre än de stater, som för närvarande ha statskyrka. Det torde i stället vara så, att den morallära, som statskyrkan för närvarande med statens medel predikar, icke överensstämmer med den kulturella utvecklingen, och således av stora delar av vårt folk, i synnerhet bland arbetarklassen, betraktas som den största omoral.

Icke heller får den omständigheten vara avgörande, som här har anförts av herr Janson i Kungsör och som säkert också kommer att ytterligare framhållas, nämligen att de frireligiösa strävandena skulle komma att stärkas i mycket hög grad, därest det skulle bli en särskild skillnad mellan staten och kyrkan. Jag sympatiserar visserligen icke med de strävanden, som framföras på frikyrkligt håll, men deras uppfattning synes dock vara byggd på en övertygelse, och vad som för oss är avgörande är, att de icke äro i stånd att begagna statens ekonomiska förutsättningar för att driva propaganda för en uppfattning, som stora delar av folket ogilla.

Herr talman! Det torde vara en hel del talare antecknade, som ha större förutsättningar än jag att kunna gå in i en detaljdiskussion av detta spörsmål. Jag skall för min del sluta med att yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Kilbom m. fl. väckta motionen.

Herr Paulsen: Herr talman! Frågan om statens och kyrkans skiljande är ju icke ny utan har flera gånger varit före här i riksdagen, och senast 1918 beslutade denna kammare att gå med på en sådan utredning, som i dag diskuteras. Utskottsmajoriteten anser emellertid, att frågan ännu icke är aktuell. Jag vill för min del framhålla, att skall en statskyrka ha berättigande, skola medlemmarna av denna statskyrka sammanföras av en gemensam tro och en gemensam bekännelse. Nu veta vi ju alla, att statskyrkans medlemmar överhuvud taget visst icke ha en gemensam bekännelse, utan att man nästan kan säga, att var och en av dem har sin egen lilla bekännelse. När därtill kommer, att intresset för statskyrkan är så litet, att statskyrkoprästerna måste predika för tomma bänkar, menar jag, att frågan verkligen är aktuell, och att tiden är inne för en utredning om skilsmässa mellan stat och kyrka.

Naturligtvis skall staten ändå alltjämt ha intresse av att tillse, att det religiösa livet icke urartar, att det icke uppstår sådana urartningar som exempelvis häxtron under gångna tider. I våra dagar är ju pingströrelsen en sådan företeelse, som staten bör ha sitt intresse riktat på. Jag har därför också i min reservation sagt ifrån, att staten även efter en skilsmässa bör bibehålla inflytandet över prästutbildningen.

Det är endast med dessa få ord, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den av mig afgivna reservationen.

Herr Dalgren: Herr andre vice talman! Jag har att redovisa den tredje reservationen till det föreliggande utskottsbetänkandet. Då jag således i hög grad har bidragit till den splittring, som herr Dahln anmärkte på beträffande det socialdemokratiska partiets ställning till denna fråga, vill jag på hans anmärkning svara, att det för mig, då det gäller en stor och viktig fråga, framstår såsom mindre genant att vara litet osäker än att vara alltför säker på sin sak.

Min reservation har endast formen av en reservation mot utskottets motivering. Skillnaden mellan mitt uttalande och utskottets är egentligen den, att jag gör ett principuttalande för skilsmässa emellan stat och kyrka. Saken är nämligen den, att jag rent principiellt närmast står på samma linje som den siste ärade talaren. Jag tror, att jag i mångt och mycket skulle kunna instämma i det resonemang, som ligger bakom hans reservation. Vad som skiljer oss åt, är väl kanske bland annat, att under det att han säger, att frågan är »brännande», så att den till och med satt hans lidelser i svallning, har jag tillåtit mig säga, att den endast har en begränsad aktualitet.

Det är klart, att den är aktuell för en del kretsar. Ser jag på de s. k. religiöst troende, är frågan aktuell för en del av dessa. Den blir det nämligen för dem då och då till följd av vissa praktiska händelser, men jag fäster mig då vid att den just nu framför allt är aktuell för de kyrkliga kretsar, som jag betraktar såsom de kulturellt sett mest reaktionära. Jag får kanske också i det sammanhanget säga, att om jag icke egentligen kan sägas vara någon statskyrko-

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

vän, är jag ännu mindre någon vän av en del företeelser på det fria religiösa området.

Går jag sedan till de icke religiöst troende, tror jag mig kunna våga det påståendet, att spørsmålet för en hel del av dem mera har ett så att säga akademiskt intresse. Det är en stridsfråga, som man mycket intresserat kan diskutera och som kan ge tillfälle för dialektiskt begåvade och för dialektiken intresserade att skörda lagrar, men jag tror icke, att man egentligen kan säga, att frågan för dessa grupper har den stora aktualitet, att man nödvändigt måste kräva skilsmässa nu eller vid vilket tillfälle, som detta krav framföres.

Då jag emellertid i klämman av min reservation kommit till ett yrkande, som sammanfaller med utskottets, har det varit av den anledningen, att jag visserligen funnit den utredning, varom här är fråga, vara mycket önskvärd, och att jag till och med skulle anse det vara bra, om den kom till stånd så snart som möjligt, men att jag å andra sidan funnit en dylik utredning vara så pass omfattande, att den egentligen omfattar en hel serie av olika utredningar. Det är frågor av statsrättslig art, om förhållandet mellan stat och kyrka, det är frågor av ekonomisk art o. s. v., som måste utredas. En hel del av dessa utredningar hava redan varit igångsatta. Vi ha haft en kommitté för att utreda vissa sidor av de ekonomiska mellanhandena mellan stat och kyrka: kommittén för utredning av de eeklesiastiska boställena; vi ha en kommitté, som sitter och som skall sitta till slutet av nästa månad, för att utreda kyrkomötets vetorätt, således ett statsrättsligt problem, och vi ha haft en kommitté för att utreda frågan om religionsfriheten, vilken kommitté avskaffats, just då den skulle kommit in på frågor, som haft stor betydelse för den här begärda utredningen. Då nu samtliga dessa kommittéer fått sig förelagt att sluta eller redan ha slutat, finner jag det ganska svårt att i en dylik situation träda in för en begäran om att de åter skola börja sitt arbete, och att det dessutom skall tillsättas en ny stor kommitté för andra utredningar.

Det är av dessa skäl, rent konjunkturpolitiska, om man så vill, som jag har stannat för ett avslagsyrkande. Nu betraktar jag emellertid min reservation mera som en personlig deklaration och förmodar, att det icke finns någon möjlighet att få majoritet för densamma i kammaren. Jag har heller icke någon äregirighet i den vägen, men jag kan ju i alla fall tillåta mig att yrka bifall till densamma.

Herr *Fast* instämde häruti.

Herr *Olsson* i Mora: Herr talman, mina damer och herrar! Man blir ju lätt ganska *spak* redan av att läsa den av herr Kilbom framburna motionen, och det är kanske icke så roligt att gå till försvar för det stackars utskott, som nu har fått sitt utlåtande beskjutet från fyra olika håll. Jag skall emellertid tillåta mig att i all anspråkslöshet öppna en liten moteld. Jag skall därvid försöka att, så långt det är möjligt, se frågan, såsom den föreligger, och att så litet som möjligt syssla med den stora principfrågan, statskyrka eller icke statskyrka.

Jag får kanske börja med att rikta några ord till min ärade partivän, herr Janson i Kungsör. Det skall icke bli många ord. Han började med att protestera mot utskottets uttalande, att hans motion skulle vara väckt i oträngt mål. Det föranleder från min sida endast en erinran om att utskottet icke gjort något sådant uttalande. Utskottet har endast sagt, att utskottet förmenar, att det icke föreligger skäl att i oträngt mål igångsätta en omfattande och kostsam utredning, vilket är något annat, bäste herr Janson i Kungsör!

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Även om herr Janson i Kungsör till stöd för sin uppfattning kan åberopa exempelvis frikyrkokonferensen, har jag, och med mig utskottets majoritet, ett bestämt intryck av att frågan om särskiljandet av stat och kyrka för närvarande är mindre aktuell, än vad den var för några år sedan. Den meningen kom för övrigt till uttryck även i andra kammarens debatt av denna fråga år 1918, och den skulle kunna verifieras med åtskilliga uttalanden från olika håll. Jag skall inskränka mig till att för det första erinra om att utskottsmajoritetens uttalande understöts av en ledande frikyrkoman, och att för det andra påminna om ett uttalande, som i följd offentliggjordes av Svenska missionsförbundets ordförande, ett uttalande, där han säger, att »skilsmässotanken mellan stat och kyrka ej nu är så aktuell som förr».

Emellertid anförde herr Janson i Kungsör till sitt stöd även herr Waldenström. Han erinrade särskilt om att herr Waldenström icke aktat nödigt att påyrka en utredning om huruvida en skilsmässa mellan staten och kyrkan borde komma till stånd. Den saken ansåg herr Waldenström klar, när han väckte sina bekanta motioner vid kyrkomötena 1908, 1909 och 1910. Det är alldeles riktigt, herr Janson i Kungsör, men därför blevo också samtliga dessa motioner avslagna av kyrkomötet.

Det kan för övrigt vara skäl i detta sammanhang att erinra om att herr Waldenströms ståndpunkt i denna fråga icke alltid var så särskilt klar. Det är sant, att han på nyss nämnda tre kyrkomöten motionerat om skilsmässa, men det är också sant — det har han själv erkänt — att han en gång gjort det uttalandet, att om frågan om upphävande av statskyrkan skulle bero på hans underskrift på ett papper, skulle man hellre få hugga av honom hans högra hand, än han skulle vara med om ett sådant beslut. Egendomligt nog förklarade han på gamla dagar, att han alltjämt vidhöll denna uppfattning. Hur dessa två ståndpunkter, som uttryckas genom motionerna och det nyss citerade uttalandet, kunna vara förenliga, skall jag icke närmare yttra mig om.

Jag skall be att få övergå till de reservationer, som anförts emot utskottets utlåtande; och det torde då kanske tillåtas mig att börja med den senaste talaren, utskottets vice ordförande, herr Dalgren. Hans reservation utmynnar som bekant i ett yrkande, som sammanfaller med utskottets. Motiveringen är också i sak densamma som utskottets. Den skiljer sig därifrån endast såtillvida, att reservanten förklarar det av motionärerna framburna kravet på en utredning om sättet för upplösandet av sambandet mellan stat och kyrka såsom

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

rent principiellt riktigt. Reservanten anser emellertid, som han nu också här muntligen utvecklat, att en sådan utredning synes böra föregås av vissa allmänna undersökningar av statsrättslig och ekonomisk natur. Alldeles samma mening hyser utskottet, men, även om herr Dahlén icke kan förstå denna synpunkt, anser utskottet dessutom, liksom första tillfälliga utskottet vid 1918 års riksdag, att en viss utredning även är nödvändig för att på sakliga grunder möjliggöra ett besvarande av frågan, huruvida det överhuvud taget är lyckligt, att en skilsmässa mellan stat och kyrka kommer till stånd. Man bör till exempel efter utskottets mening utröna, om kravet på kyrkans skiljande från staten uppbäres utav en mera allmän folkmening. För min del har jag den tämligen bestämda uppfattningen, att en folkomröstning i skilsmässofrågan skulle ge en ganska stark majoritet emot en skilsmässa. Man bör vidare efter utskottets mening undersöka, vilka samfundslivets förhållanden som skulle påverkas av en skilsmässa, och man bör dessutom utreda, vilka verkningar av en skilsmässa man skulle ha att räkna med i avseende å administrationen, i fråga om undervisningsväsendet och med hänsyn till vårt folks sedligt religiösa liv m. m.

Nå, men varför har då icke utskottet begärt en sådan utredning? I första hand därför, att utskottet icke haft att behandla någon motion, där detta yrkande framförts. Utskottet har vidare icke kunnat undgå att fästa särskilt avseende vid de utredningar, som herr Dalgren redan har erinrat om. Utskottet har icke kunnat förbise, att en hel del utredningar i de avseenden, som av reservanten beröras, redan pågå, medan andra av Kungl. Maj:t avbrutits. Hit hör utredningen av de s. k. religionsfrihetssakkunniga, hit hör utredningen av kyrkomöteskommittén, och hit hör också utredningen angående de ecklesiastika boställena. Den senare avbröts i följd av riksdagen. Sedan dess ha 46 av Kopparbergs läns 48 pastorat hos Kungl. Maj:t anhållit, att denna utredning måtte slutföras i vad den rör boställena i Kopparbergs län. Denna del av utredningen har beräknats kosta ej fullt 10,000 kronor. Dalapastoraten ha för ändamålet erbjudit Kungl. Maj:t över 23,000 kronor, men Kungl. Maj:t har ännu icke kunnat förmås att fortsätta utredningen. Jag skall icke tillåta mig någon gissning i fråga om orsaken. Kanske har Kungl. Maj:ts kallsinnighet något samband med att i en rättegång mellan kronan och en Dalaförsamling församlingen förklarats äga bättre rätt till bostället. Flera dylika rättegångar äro under uppsegling i Dalarna, vilket kan vara ett observandum för herr Kilbom, som anser, att staten utan vidare kan lägga vantarna på all denna egendom.

Ungefär som utskottet uttalar herr Dalgren i sin reservation, att frågan om kyrkans skiljande från staten endast för en begränsad del av vårt folk har någon aktualitet. Hans partivän herr Paulsen däremot anser, att frågan är både aktuell och brännande, och därför har han reserverat sig för bifall till herr Jansons i Kungsör yrkande, d. v. s. det står icke så men är i verkligheten så. För en i alla sina dagar så renlärig man som herr Paulsen måste kyrkan vila

på en enhetlig bekännelse. Nu har kyrkan förlorat denna solida grund. Statens förening med kyrkan kan inte förenas med verklig religionsfrihet. Men staten skulle icke helt ta »sin hand från religionen. Också efter en dylik skilsmässa bör det vara staten angeläget att genom sina universitet möjliggöra att kyrkans ledare erhålla tillfälle till vetenskaplig utbildning».

Hur förhåller det sig med detta herr Paulsens resonemang? Ja, satsen att för såvitt en statskyrka skall förefinnas så måste det föreligga en bekännelsens enhet, den hävdades 1918 så talangfullt i andra kammaren, att en förnyad akademisk disputation på den punkten nu kan vara överflödig. Jag skall inskränka mig till att slå fast, att satsen, trots allt, verkligen kan diskuteras. Den tyske filosofen Wundt har tagit till orda för en »konfessionslös statskyrka», för upphävandet av statsreligionen och bekännelsetvånget men för bibehållandet av statskyrkan. Den norska socialdemokraten Kringen har i sin broschyr om Kirken varit inne på samma tanke linje, och här i Sverige har enahanda ståndpunkt med iver förfäktats av till exempel den kände skolmannen och religionshistorikern rektor Sven Lönnborg. Lönnborg tar avstånd från satsen, att kyrkan icke skulle kunna existera utan bekännelse. Han erinrar om att kyrkan i sin första tid icke hade någon sådan enhetlig bekännelse. Först år 325 fick man en gemensam juridisk bindande bekännelse, och från den tidpunkten brukar man räkna förfallet. Och den Lutherska protestantismens bästa tid, säger Lönnborg, var utan jämförelse tiden före 1530, då också den levde utan bekännelse. De tider, då kyrkan strängt hållit sig till bekännelsen, äro de mörkaste i kyrkans historia. Det religiösa livet finner man då varmaste hos dem, som stå i strid mot kyrkan. Från dessa utgångspunkter kräver Lönnborg lärofrihet inom kyrkan, och han säger, att en statskyrka måste ställas på en så bred bas, att den kan omfatta alla statens medlemmar och vara en verklig folkuppfostringsanstalt.

Vad beträffar reservantens krav på verklig religionsfrihet, så blir det om en stund tillfälle att tala litet närmare därom. Jag vill bara konstatera, att reservanten själv är inne på en tanke, som inte gärna kan förenas med verklig religionsfrihet. Han vill nämligen icke, att staten skall helt taga sin hand bort från religionen. Han har icke kunnat blunda för betydelsen av att livet inom de religiösa samfundet hålles på en så hög nivå som möjligt och särskilt att de ledande inom dessa samfund äro verkligt bildade män. Därför bör det efter reservantens mening vara staten angeläget att sörja för universitetsbildning åt kyrkans ledare även efter en skilsmässa mellan stat och kyrka. Den tanken, som ju i första ögonblicket kan förefalla ganska bestickande, är i själva verket icke ny. Den var uppe i Tyskland på 1870-talet, och frikyrkan i Genève har satt universitetsbildning som garanti för sin vittgående toleransprincip med fullständig läro- och bekännelsefrihet för alla präster. Jag vet icke vilket hopp reservanten hyser; men för egen del tror jag icke, att de frikyrkliga i vårt land vilja vara med om att bygga sina frikyrkor på denna bas. För ögonblicket har det för övrigt ett under-

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

ordnat intresse. Vad jag här ville säga var endast att icke ens den filosofiska dialektik, som brukar utvecklas från Malmöbanken, torde förslå att uppvisa, att reservantens tanke på en garanterad akademisk prästbildning kan förenas med kravet på fullständig religionsfrihet.

Herr Dahln har yrkat bifall till herr Kilboms motion. Jag har anledning tro, att reservanten inte vill stå för enskildheterna i denna motion, och därför skall detta få bli herr Kilboms sak, fast kanske icke heller detta är riktigt rättvist. För herr Kilbom är statskyrkan ingenting annat än »den penninginstitution, varigenom överklassen inom klassamhället med en i dess klassintressen utformad religionsforms hjälpmedel bidrager att hålla proletariatet nere i utsugning och förtryck». Man behöver egentligen icke läsa mera för att föstå, att det här är fråga om en i hög grad agitatorisk framställning, som åtminstone bevisar, att det i detta arma land kanske icke är så illa beställt med agitationsfriheten, som herr Kilbom i motionen tyckes vilja göra gällande. De sakliga uppgifterna vila i många fall på alldeles oriktiga förutsättningar, som måhända härflyta från någon speciell föråldrad Kragenäsupplaga av gällande lagar. Jag skall icke trötta med någon utförlig granskning av den Kilbomska motionen, men jag skall tillåta mig att ge några stickprov för att belysa dess vederhäftighet.

Motionären gör gällande, att rätten till utträde ur statskyrkan är lindrigast sagt illusorisk, emedan, som han säger, de ur statskyrkan utträdde ha alltjämt precis samma skatteplikt till kyrkan som andra medborgare. Om han gjort sig besvär att titta i gällande lag, så skulle han ha funnit, att detta är en sanning bara till hälften. Regeln är den, att främmande trosbekännare påföras avgifter till svenska kyrkan eller hennes prästerskap eller betjäning endast med hälften av det belopp, som eljest bort utgå.

I sin framställning av statskyrkans ekonomiska maktställning, som ju motionären, som herr Dahln erinrat om, gett ett mycket brett utrymme, pekar motionären på några ord, som sägas vara »av utomordentlig betydelse såsom fastslående statskyrkans juridiska ställning inom det privatkapitalistiska samhället». Motionären har gjort den fasansfulla upptäckten, att lagen om kyrkofond föreskriver i sin första paragraf, att »de prästerskapet i territoriella församlingar anslagna avlöningsmedel, om vilka i denna lag förmåles, må utgöra en *svenska kyrkans tillhörighet*» etc. Men om man slår upp lagen, som man helst bör göra, redan innan man skriver en motion, så finner man märkligt nog icke de fasansfulla orden! Saken är den, att när lagen om kyrkofond förelades 1910 års riksdag, innehöll den de av motionären påtalade orden, men riksdagen strök bort dessa ord, emedan den ansåg, att något uttalande om var äganderätten till fondens medel låge icke borde från lagstiftarens sida göras.

Även motionärens uppgift angående den förhatliga tvångsutdebiteringen till prästerskapets avlöning är oriktig. Han säger, att i

varje församling betalas 6 öre för varje tiotal kronors inkomst. Verkliga förhållandet är som bekant, att detta är maximiuttaxeringen. Minimiuttaxeringen är 3 öre eller till och med mindre.

Det ligger i sakens natur, att de slutsatser, som av motionären byggas på så pass felaktiga utgångspunkter, måste bli oriktiga. Detta behöver icke närmare påvisas, men det kan kanske ändå vara skäl att ett ögonblick dröja vid några av de åtgärder, som enligt motionärens uppfattning böra vidtagas vid kyrkans skiljande från staten. »All svenska kyrkans fasta och lösa egendom drages in till staten.» Äganderättsfrågan är för herr Kilbom klar. Han har intet behov av att tills vidare hålla den öppen, ingen känsla av att den är stridig, ingen aning om att den kanske ändå ligger något olika till i skilda landsändar. Men även om herr Kilbom icke vet om mer än två parter i detta mål, nämligen staten och kyrkan, och även om det för honom är klart, att staten allena har rätt, så kan det hända, att här anmäler sig en mellankommande part, som får ett opåräknat understöd även av riksdagen. Jag åsyftar de kyrkliga kommunerna ute i landet, som säkert också de vilja ha ett ord med i laget, när herr Kilbom genomför sin kyrkoreduktion.

En annan av herr Kilboms skilsmäsoåtgärder har ett symtomatiskt intresse. De religiösa samfundet skulle tillförsäkras rätt att genom frivillig uttaxering anskaffa sina prästers och övriga betjäntes årslöner. Man måste häpna över denna oerhörda frihet, om också icke över att herr Kilbom kunnat tänka sig, att den skulle kunna bli ifrågasatt. Herr Kilbom synes i alla fall vara vänligare mot prästerna, än vad man tycks vara i hans kära Sovjetryssland. Tidningarna ha ej minst på sista tiden haft åtskilligt att berätta om att det nu till dags icke alltid är så roligt att vara präst i Ryssland. Där råder den mest absoluta religionsfrihet, säges det i herr Kilboms motion; men man tycks förutsätta, att en rättrogen kommunist skall vara religionslös. Ätminstone berättades nyligen i ett föredrag här i Stockholm av en betrodd svensk, som nyligen studerat förhållandena där ute, att han på en plats fann porträtt av sovjetherrarna och några frågeblanketter, på vilka dessa meddelat biografiska uppgifter. På blanketterna fanns också den betecknande frågan: När upphörde ni att tro på Gud? Lenin hade visst svarat, att han aldrig trott på Gud.

Men låt oss lämna Ryssland, som kanske litet för ofta bringas på tal i samband med herr Kilbom! — Då det gäller att disponera prästerskapets änke- och pupillkassa, är herr Kilbom icke lika prästvänlig som då det gäller frivillig uttaxering till prästernas avlöning. De nuvarande pensionärerna ur änke- och pupillkassan skulle visserligen få behålla sina årspensioner oavkortade under sin livstid, men sedan skulle kassan indragas till »allmänna pensionsverket». Att kassan tillkommit väsentligen genom delägarnas årsavgifter det inverkar icke alls på motionärens uppfattning om vad som i detta stycke är rätt.

Herr Kilboms sista skilsmäsoåtgärd är något överraskande för

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.

att komma från en relativt nygift man. Den uttryckes i motionens stensstil så, att »den kyrkliga brudvigseln förklaras vara utan all laga kraft». — Stockholm lär vara en förvillad stad, och det är möjligt, att detta är motionärens farligaste kort.

(Forts.)

Låt mig göra herr Kilbom ännu ett erkännande, ett allvarligare erkännande! Herr Paulsen kräver i sin reservation verklig religionsfrihet, medan herr Kilbom i sin motion begär samma frihet »så långt ej därmed allmän sedlighet och gällande lag kränkes». Jag tror, att herr Kilboms ståndpunkt härvidlag är den riktiga. Ty även den som liksom jag principiellt omfattar religionsfrihetens grundsats, måste nog vid närmare eftertanke erkänna, att icke heller denna frihet kan vara alldeles obetingad. En religionsetikett kan aldrig rättfärdiga uppenbart samhällsskadliga handlingar och uttalanden. Staten, som sörjer för den kroppsliga hygien, kan icke utan risk lämna den andliga vind för våg. Staten måste ha rätt att bestämma gränserna mellan det oriktiga eller till och med skadliga, som kan överlåtas åt kulturens egen läkekraft, och det straffbara, som bör undertryckas med rättstväng. För min ringa del finner jag det tveksamt redan huruvida staten bör avsäga sig all kontroll över utbildningen av religionens tjänare. Och om vi skulle få uppleva andliga farsoter, sådana som religionshistorien berättar om, är jag icke alls säker på att deras botande alltid kunde lämnas åt den enskilda företagsamhetens konkurrens.

Nu ömmar emellertid herr Kilbom för dessa icke religiöst troende, som kunna drabbas av strafflagens hädelseparagrafer. Han finner deras tanke-, yttrande- och tryckfrihet väsentligen kringskuren. Utskottet har icke bestritt, att denna uppfattning ännu kan i någon mån vara befogad; utskottet har lämnat den frågan öppen; men det kan vara skäl att i detta sammanhang undersöka, huru det står till med hädelsefriheten i andra länder, till exempel Förenta Staterna, som varken haft eller har någon statskyrka och som bör vara ett verkligt föregångsland ifråga om religionsfrihet. Där får man icke häda så mycket som här. De flesta staternas författningar betona i sina inledningsord religionens värde. Och kan man tänka sig: kongressens sammanträden börjas med bön, presidenten har rätt att påbjuda böndagar, och det sörjes för religionsvård åt både här och flotta och andra statsorganisationer. Det behöfdes tydligen en herr Kilboms sopkvast även där.

Nu skall jag icke gå närmare in på herr Kilboms motion, huru lockande detta än kunde vara. För utskottet har det stått klart, att denna motion, lika litet som den av herr Janson i Kungsör väckta motionen, icke lämpligen kan läggas till grund för en framställning om utredning rörande skilsmässa mellan stat och kyrka. Varken motionärerna eller reservanterna ha övertygande kunnat visa behöfligheten eller gagnet av en sådan utredning. I varje fall synes det, som om andra, klara och bestämda direktiv måste ges för en dylik utredning, om och när den skall verkställas. Det räcker icke, även om herr Dahln har den uppfattningen, med enbart de ekonomiska synpunkter på frågan, som utvecklats i herr Kilboms motion.

För utskottet har det synts nödvändigt, att om man vill ha en verkligt saklig grund för ett slutligt ståndpunktstagande i denna sak, då måste en utredning få omfatta frågan i hela dess vidd, alltså även frågan huruvida en skilsmässa lämpligen bör komma till stånd. Nu har intet sådant yrkande förelegat till utskottets prövning. Redan detta förhållande har för utskottet varit ett starkt skäl att ställa sig avböjande. Härtill kommer, som redan sagts, att frågan varken på frikyrkligt eller kyrkligt håll förefaller att vara särskilt aktuell. Jag har här i min hand ett brev från en predikant och styrelseledamot i en frikyrka. Han skriver på tal om den Kilbomska motionen följande: »Jag hoppas, att de frikyrkliga trots Morgonbladet känna sitt ansvar. Det borde sägas, att inom den opposition, som nu så högröstat begär skilsmässa, finnas inga, som vilja taga ansvaret för ordnandet av de nya förhållandena. De ha ett visst intresse att vara med om kuppen, men sedan två de sina händer. — — Än kunde dock mycket räddas på den historiska grundval, där kyrkan står.»

Utskottet har måst fästa vikt därvid, att förhållandet mellan stat och kyrka regleras undan för undan i riktning mot ökat lekman-nainflytande på kyrkans angelägenheter, och att även de icke religiöst troende torde nödgas erkänna, att utvecklingen går fram mot utsträckt tros- och lärofrihet och mot utsträckt verksamhetsfrihet på det andliga området för alla svenska medborgare. Det är icke säkert, att denna frihet skulle bli större, om det lyckades herr Kilbom i sällskap med kyrkans mest reaktionära element och andra ovanliga bundsförvanter att med sin motions- och utredningsspak bända ikull statskyrkan. Det är icke ens säkert, att det skulle lyckas herr Kilbom att därmed bryta kyrkans maktställning. Den katolska kyrkans maktställning talar närmast i motsatt riktning. Och om det lyckades, är det icke säkert, att det därefter bleve högre i tak i den svenska helgedomen. Det är möjligt att vi finge en trång sekt-kristendom, som på ett för statens sunda kulturliv icke önskvärt sätt droge sig bort från kulturen, vetenskapen och forskningen. Och även den, som icke ser sig i stånd att tacka kyrkan för hennes kulturgärning i det förgångna, borde dock kunna erkänna, att hon med all sin ofullkomlighet, som vi alla må hjälpas åt att reparera, dock alltjämt står som garant för en viss kulturell standard på det religiösa området.

Hur en upplösning av det gamla sambandet skulle verka är sanneligen icke lätt att överblicka. Tydligt är, att staten efter en skilsmässa skulle nödgas skaffa sig nya organ för en mängd administrativa uppgifter. Hur det skulle gå med kristendomsundervisningen i skolorna må de religiösa skilsmässövänner, som för icke så länge sedan krävde utsträckt kristendomsundervisning, själva begrunda. Lägges till det anförda, att som nämnt utredningar pågå i frågor, som beröra statens och kyrkans inbördes förhållanden, och att andra liknande utredningar pågått men nyligen avbrutits av Kungl. Maj:t eller riksdagen, då har jag svårt att se de bärande skälen till att vi nu skulle be om en ny expedition på det ödsliga kommittéhavet.

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Med den motivering, som jag nu tillåtit mig anföra, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Wagnsson**: Herr andre vice talman, mina damer och herrar! De fyra talare från utskottets sida, som här uppträtt, hava samtliga företrätt olika ståndpunkter, och detta är enligt min mening en utmärkt illustration till den förvirring, som råder i denna fråga.

Utskottets majoritet, vars ståndpunkt den föregående ärade tälaren här framförde, ställer sig helt avböjande mot tanken på en utredning av statskyrkoproblemet, bland annat och kanske främst därför att denna utredning ej begäres bliva förutsättningslös. Herr Dalgren ställer sig på en annan ståndpunkt. Han ger visserligen en principiell deklaration, låt vara i reservationen på en undanskynd plats, där han förklarar sig som principiell motståndare mot statskyrkosystemet, men för närvarande anser han inte tiden mogen för igångsättandet av den begärda utredningen och hänvisar därvid bland annat till den stora kommittéslakten. Det synes mig dock, som om det vittnar om ganska stor fattigdom på argument, när man jämnt och ständigt hänvisar till denna kommittéslakt. Att en del mindre betydande kommittéer hava upplösts, är icke något som helst skäl för att låta allt reformarbete avstanna. Skulle man ställa sig på samma linje, som herr Dalgren i detta fall gjort, så kunde man vid framförandet av varje fråga hänvisa till samma argument. Man hamnar då i den åskådning, som ofta framförts från konservativt håll, nämligen att reformarbetet bör avstanna, att vi böra ta en andhämtningspaus i allt reformarbete.

Det går icke heller enligt min mening att på samma sätt som herr Dalgren gjort avfärda detta problem såsom icke aktuellt, *ty statskyrkosystemet kränker dagligen religionsfrihetskravet*, och detta är ett krav, som åtminstone för mig ständigt är aktuellt. Inga sofistiska vantolkningar kunna motsägelstöst förena religionsfrihet och statskyrkosystem. När en medborgare står fullt fri i sitt förhållande till kyrkan, existerar icke längre någon statskyrka. Riktigheten i de synpunkter, som här framförts i en reservation av herr Paulsen, synes mig i detta avseende obestridlig. *Ett statskyrkosystem är försvarbart endast om alla medborgare omfatta kyrkans lära.* Men denna bekännelsens enhet är en fiktion. Den är söndersprängd av den sociala utvecklingen. Snarare råder en babylonisk språkförbistring på det andliga området i vårt land. Denna ger sig ej till känna endast genom livskraften i de från kyrkan separerade frikyrkliga organisationerna och den bland breda lager av vårt folk förefintliga indifferentismen eller fientligheten mot kyrkans lära. Också inom statskyrkan skifta meningarna betydligt även i vitala trosfrågor. En provkarta på denna andliga differentiering utgjorde den för en del år sedan — som det uppgavs under ärkebiskoplig protektion — utgivna boken »Det andliga nutidsläget och kyrkan». Denna bok ställde i bjärtaste belysning förvirringen inom det kyrkliga lägret. Där företrädde olika åsikter, från den gamla bekännelsen oförtolkad till den rena förnekelsen.

I en tidningsartikel, som behandlar just detta arbete, uttryckte doktor Torsten Fogelqvist i Dagens Nyheter sin ställning till statskyrkosystemet på ett sätt, som jag helt och hållet kan instämma uti. Herr Fogelqvist skrev bland annat: »Om diskussionen om kyrkan och nutidsläget vittnat högt om någonting, så är det om behovet att skilja den subjektiva samhällsinstitutionen, som heter kyrkan, från den objektiva, som heter staten, och att skilja det subjektiva begripande, som heter trosliv, från det objektiva begripande, som heter vetenskap. Det andliga samröra, som man på åtskilliga håll ävlas att koka ihop, är en andlig vattvälling och bidrager icke att öka den ömsesidiga respekten mellan de båda parterna. Den rena människan, vare sig hon tillhör den religiöst eller den vetenskapligt betonade typen, är lättare att förstå och sentera än kameleonten, än-si-än-så-människan, som varken vet, vem hon är eller vad hon vill.»

Så långt herr Fogelqvist.

De radikala åskådningar, som under senaste år börjat skymta inom kyrkans murar, ha bidragit till att i vissa kulturradikala kretsar skapa sympatier för kyrkan. Resonemanget är detta: låt oss av kyrkan göra ett avkristningsinstrument, som kan användas mot de frikyrkliga organisationerna. Jag tror nu visserligen, att kyrkan väl kan omformas i denna riktning. Prästkapporna ha visat sig benägna att svänga som vindflöjlar — samma män, som 1914 hyllade Hammarskjöld, applåderade 1920 Branting. Men också om statskyrkan avkristnades, skulle den för mig vara lika osympatisk. *Ty religionstväng är lika orättfärdigt, om det utövas mot troende kristna som mot hedningar. Och att underhålla en kyrka, vars lära man ej omfattar, innebär alltid religionstväng.* En avkristnad kyrka synes mig för övrigt vara lik saltet, som mist sin sälta.

Talet om kyrkan som en garanti mot osunda religiösa riktningar har aldrig imponerat på mig. Jag tror överhuvud icke på gagnet av skyddstullar och anser också, att de andliga tullmurar, man i kyrkan har, äro värdelösa. De utgöra ingen som helst garanti mot osunda riktningar på det andliga området. Kyrkorna stå mångstades tomma, medan trängsel råder i kapell och missionshus. Jag hittade för några månader sedan i en tidning från min valkrets en liten notis, som är ganska belysande. Det är Ölandsbladet, som under rubriken »Ett sorgligt tidens tecken» anför följande: »Till nattvardsgång i Resmo församling i söndags hade antecknats en, säger en, nattvardsgäst. Då skriftermålet emellertid skulle börja, hade även denne ende uteblivit, vadan nattvardsgången måste inställas. Vid därpå följande högmässa voro förutom präst och övriga kyrkobetjänte två äldre personer och två läsbar närvarande. Att religionsintresse icke saknas inom vår socken såväl som på andra orter å södra Öland synes av de talrikt besökta missions- och frireligjös mötena både i Resmo, Mörbylånga och annorstädes på Öland.»

Statskyrkosystemet är för nutiden en kränkning av religionsfriheten. Det ger intet skydd åt de andliga värdena. Detta belyses bl. a. i en liten skrift, som en före detta ledamot av denna kammare utgav år 1917, en prästman, vars ord vägt åtskilligt här, nämligen

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 29.

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

herr Harald Hallén. Herr Hallén hade företagit en resa ned till de stridande länderna och hade där kunnat konstatera, hurusom kyrkan icke gjort sin plikt, utan hurusom den i stället låtit sig gripas av nationalistiska stämningar, och att den alltså icke var någon garanti för de andliga värdena. Sedan han omtalat detta förhållande, säger han: »Helt säkert skall också kriget göra den frågan aktuell: Är ej statskyrkoformen, som gör kyrkan till en slavisk tjänarinna åt staten, ytterligare ett medel att göra kyrkan ofri och hennes förkunnelse till en apologi för det statssamfunds liv och gärning, varihon till hela sitt väsen är inlemmad? Jag förbiser då icke de betänkligheter, som frågan om den religiösa allmänbildningen kan skapa i en frikyrka, men om denna här antydda risk kunde av statsmakterna förebyggas, kunde dock av en frikyrka skapas en religiös makt, som i känslan av sitt oberoende sökte föra rättens och sanningens talan bättre än statskyrkan, som blott i religiös formulering repeterar om, vad hennes världslige make dekretarar och utbjuder som moraliskt gott.» Och så fortsätter han och påpekar, hurusom de katolska frikyrkorna i Schweiz bättre förmått hålla stånd mot de nationalistiska stämningarna än statskyrkorna i de krigförande länderna.

Det synes mig, som om tiden nu vore mogen för vårt land att följa de exempel, som utifrån givits. Härom dagen gick genom tidningspressen ett meddelande, hurusom stat och kyrka för närvarande hålla på att skiljas i Tyskland. Tidigare har ju en sådan skilsmässa ägt rum i Frankrike och Schweiz, och Amerikas Förenata stater ha ju aldrig haft någon statskyrka.

Herr andre vice talman! Jag tillåter mig med stöd av vad jag här anfört att yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Paulsen under förhoppning, att också de övriga reservanter, som här finnas, vid en votering skola vara villiga att stödja denna reservation, som sammanfaller med kammarens 1918 intagna ståndpunkt.

Med herr Wagnsson förenade sig herrar *Vennerström, Lindberg, Hage* och *Olsson* i Mellerud.

Herr **Wallerius**: Herr andre vice talman! I anledning av den motivering, som förebragts för motionärernas yrkanden — och det är ju bara i den ena av motionerna, nr 184, som det föreligger någon motivering — bör jag kanske säga några ord.

Det ligger mig då nära att för min del och i min ringa mån uttala en gensaga emot det totalomdöme om vårt arbete i kyrkans tjänst, för vilket man kan säga, att denna motivering i sin helhet är ett uttryck. För att om möjligt undvika varje sken av att komma med något självvittnesbörd härvidlag kan jag ju vädja till den erfarenhet, man har från Sveriges folk inom skilda grupper, där man har gått ut och in. Där har man icke funnit någon allmänna resonans för ett sådant hårt totalomdöme. Jag kan ju anföra, vad andra sagt, och jag tror icke, att man i denna kammare är ovillig att lyssna till

det. Jag erinrar mig ett uttalande, som förekom här under en debatt för åtta dagar sedan, då det framdrogs ett exempel på ett slag av prästerligt arbete. Och det talades då därom på ett sätt, varav man kunde förstå, att det fanns vilja att uppskatta mödan och plikttröheten, även om de förefinnas hos en präst, och att man även ville erkänna det obemärkta kulturarbete, som av en sådan kan utföras i folkundervisningens och folkskolans tjänst.

Jag skall emellertid anföra, vad som också för åtta dagar sedan gav anledning till att påminna om, då här nämndes en framstående kännare av den svenska litteratur- och kulturhistorien, professor Henrik Schück. Det gäller gångna tider. Han talar om den »outplånliga tacksamhetsskuld, vari den svenska odlingen står till den lutherska kyrkan; icke endast universiteten och de högre skolorna, utan också bildningen bland folkets djupare lager har spirat fram under hennes kärleksfulla vård». Och jag kan beträffande nutiden erinra om vad vi nyss läst i pressen på ett håll, som kan betecknas som indifferent. Det erkändes, att då landsbygden för närvarande undergår en kulturell avfolkning, de fåtaliga läkarna och länsmännen samt de talrikare skollärarna nog vid sin sida behöva prästen som kulturelement trots all hans skröplighet. Och det betecknades såsom en kulturell förlust, ifall de svenska prästgårdarna försvunno. Detta har jag velat anföra mera i förbigående.

Det ligger mig synnerligen om hjärtat att här betona de andliga värden, som den nuvarande anordningen beträffande kyrka och stat fredar och främjar. Men då måste jag säga, att den betraktelse av icke bara kristendomen utan religionen i allmänhet, som genomgår denna motivering, synes mig utesluta varje diskussion från inre religiösa synpunkter. Jag vill visst icke bestrida, att sociala och ekonomiska synpunkter ha rätt att i högre grad, än förr varit fallet, vinna beaktande vid historiska undersökningar och framställningar, men att andliga värden skjutas undan så, som här skett, därpå har jag knappast förut sett något exempel; jag har ej sett vårt folks religiösa livsyttningar, dem vi med all rätt kunna härleda av kärlek, trohet och hängivenhet, så undervärderas. Det är en mycket stor skillnad mellan den åskådning, som här möter, och vad en rysk kvinna en gång i främmande land uttalade till mig, då vi samspråkade om uttrycksfulla minnesmärken, som religionen rest sig i några tempelbyggnader, som vi sett ute på kontinenten. Hon sade efter en stunds eftersinnande med stor, klar blick: »Det är tron.»

Jag har nämnt något om den historiska betraktelsen. Jag vill icke här i större utsträckning gå in på granskning av de historiska och statistiska uppgifter, som motiveringen innehåller; det har delvis redan skett. Men såvitt den kulturståndpunkt, man står på, kan värderas efter hur historien behandlas, vill jag påpeka några uppgifter, som här förekomma, som t. ex. då det säges, att på Uppsala möte konkordieboken blev antagen, eller då det talas så om ekonomiska detaljer, som att peterspenningen var en tionde, eller det påstås, att den anglikanska kyrkan för länge sedan upphört att vara statskyrka, denna engelska kyrka, som är så införlivad med konunga-

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Port.)

makten och parlamentet, att lagstiftningen för henne sker av konungen med eller utan parlamentet och kyrkans författningsgrundvalar vila på parlamentets beslut.

Även annat kunde vara värt att framdragas, såsom exempelvis vissa uppgifter beträffande de nuvarande förhållandena i vårt land. Det har påståtts om adjunkternas naturallöner, att dessa av kyrkoherdarna skulle kunna nedbringas till ett minimum, under det att de i verkligheten fastställas och kontrolleras av domkapitlen. Vidare påstås det, att i församlingsavgifter skulle uppbäras 10 öre per person. Den bestämmelsen finnes icke. Och författaren drar sig icke för att till kyrkans rikedomar räkna sådana fonder, som äro ställda under domkapitlens vård och förvaltning, eller för att påstå, att det är kolossala jorddomäner, som stå till prästernas personliga bruk. Dessa äro ju utarrenderade, som vi veta, enligt den nya boställsordningen.

Vad prästlönerna beträffar så förtiger författaren vissa gränsbestämmelser angående deras ökning i förhållande till folkmängden: han förtiger också slutbegränsningen uppåt, och så kan man ju få en helt annan uppfattning om arten av dessa löner än den rätta. Men det är ju en sak, som jag väl icke behöver gå in på inför denna kammar, som bör känna till hur det förhåller sig.

Jag skulle kunna citera något, som författaren säger på ett ställe och som han har ganska rätt i. Han säger, att även om dessa siffror icke äro alldeles riktiga, så göra sig dock reflexionerna av sig själva. Ja, det sista vill jag giva honom alldeles rätt i, liksom då han i början av sin motivering säger, att han vill inskränka sig till att anlägga de »grövsta» synpunkterna. Jag vill understryka detta ord, »grövsta», i dess egentligaste bemärkelse.

När de historiska uppgifterna innehålla sådant, då frågar man sig, vilken logisk beviskraft det kan finnas i denna motivering. Man väntar ju att finna en beviskedja, som utmynnar i kravet på att kyrkan måste fullständigt skiljas från staten och att kyrkan således borde intaga en självständig och oberoende ställning gentemot staten. Men detta fastslås i början av bevisningen. Där står det, att kyrkan är helt självständig och oavhängig gentemot staten, samt att den enda rättsliga förbindelsen utgöres därav, att staten förvaltar kyrkoegendomen och ser till, att den icke användes på ett sätt, som strider mot statens intressen. När man kommer till slutet av bevisföringen och ser efter, hur denna fullständiga skilsmässa skall företagas, så finnes den bestå däri, att staten träder i intimt förhållande till kyrkan, att den icke längre kan skilja på mitt och ditt. Det är en underlig skilsmässa, och den kan väl i alla fall icke kallas fullständig.

Beträffande uttrycket fullständig skilsmässa skulle jag vilja draga fram faktiska uppgifter från främmande länder, där skilsmässan genomförts, för att visa, huru litet detta tal om fullständig skilsmässa håller streck i själva verket. Utskottets ordförande har redan talat om förhållandena i Amerika. Jag vill endast tillägga, att där finnes — och jag har denna uppgift från säkraste håll — en

praxis, som räknas som oskriven lag, och som man angripit ur konfessionell synpunkt, nämligen att presidenten icke får vara katolik. Jag kan också nämna, att staten ingriper i rent religiösa tvister och lärostrider mellan präst och församling eller mellan olika grupper inom samma församling. Kan man under sådana förhållanden säga, att skilsmässan är fullständigt genomförd?

Jag skulle kunna påvisa flera andra exempel, t. ex. Belgien, som ofta anföres, där man genomfört en »skilsmässa» av den innebörd, att staten sörjer för kyrkans, d. v. s. den romersk-katolska kyrkans ekonomi. Visserligen är det bestämt, att staten skall ge ekonomiskt stöd åt *alla* erkända kultföreningar, och dessa föreningar äro för det första den katolska kyrkans, vidare den protestantiska kultföreningen och så den judiska kultföreningen, men medlemmarna i dessa senare äro jämförelsevis ett fåtal. Den katolska kyrkan är skild från staten, men staten sörjer i alla fall för dess ekonomi! En belgisk jurist har sagt, att i ingen stat kyrkan har det så bra som i Belgien.

Jag skulle vidare vilja säga, att om vi betrakta denna skilsmässa i de stater, där den är införd, böra vi se frågan historiskt, i sammanhang med de utgångspunkter, från vilka skilsmässan ägt rum, med de tidsbetingelser, som då voro för handen. Vi skola då finna, att i flera fall skilsmässans genomförande stått i mycket nära förhållande till den romersk-katolska kyrkopolitiken, vare sig negativt eller positivt, vare sig så, att man velat genomföra skilsmässan mot den katolska kyrkans strävanden, eller så, att man trott sig befämja denna kyrkas strävanden genom att införa skilsmässan.

Jag skall nu icke närmare ingå härpå, ty jag vill gärna lämna åt lekmännen att tala om detta ämne.

Till slut ber jag få nämna, att när en av vår samtids förnämsta rättslärd och kännare på detta område, en, som bedömer sakerna mycket förutsättningslöst, beträffande förhållandena i hans eget hemland, Tyskland, säger, att tidsbetingelserna för skilsmässan mellan kyrka och stat där icke äro för handen, att där finnas hundratal gemensamheter, som icke med våld låta sig avslitas, samt att ett mycket viktigt sådant band mellan kyrkan och staten föreligger i den *offentlighetens* karaktär, som kyrkan också har, så torde man med nödig anpassning kunna tillämpa detta omdöme även på våra förhållanden.

Jag ber, herr andre vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herr *Jonsson* i Mörkhult.

Herr *Bengtsson* i Norup: Herr talman! Det kan vara med ett visst berättigande man väntar, att några ord också sägas om dessa motioner från frikyrkligt håll.

Det har redan erinrats om de motioner angående utredning av frågan om skilsmässa mellan stat och kyrka, som framburoas vid 1908, 1909 och 1910 års kyrkomöten. Jag torde kanske i dag kunna få

Ang.
upphävan-
de av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.

(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.

(Forts.)

säga, att hade de motioner med nämnda syfte, som då framburos, blivit bifallna, så hade man säkerligen i dag sluppit behandla en sådan motion som den Kilbomska. Det var emellertid då, som det alltid varit, man hoppades, att det skulle bli bättre tider även i kyrkligt hänseende.

Nu förhåller det sig dock så, att de motioner, som då buros fram, enligt min uppfattning och så långt jag kunnat läsa ut ur diskussionen, framfördes av omtanke på kyrkan själv. Man var angelägen från motionärens sida, att en utredning skulle ske under lugna tider, så att de värden, som onekligen finnas, kunde om möjligt bevaras för kyrkans räkning. Vad nu angår motionen av år 1909 i denna kammare och dess behandling, så är det ju ganska be-tecknande, att en av statskyrkans varmaste vänner, biskop von Schéele, då talade för den utredning, som begärdes i motionen, vilken också bifölls av kammaren. Jag måste uttala mitt beklagande av att icke den motion, som i år föreligger från herr Janson i Kungsör, fått en kläm med samma lydelse som 1909 års motion. Jag är övertygad om att utskottet i sådant fall skulle ha intagit en annan ställning till denna utredningsfråga, än vad utskottet nu tvungits att göra av formella skäl.

Det har i kyrkliga tidskrifter och tal, ofta från statskyrkligt håll, sagts, att det egentligen äro de frikyrkliga i landet, som äro statskyrkans hätskaste fiender, och att det är de, som söka arbeta på en upplösning. Ja, gå vi så långt tillbaka i tiden som en tre å fyra årtionden och draga oss till minnes hurudana förhållandena då voro, så skola vi nog finna att det icke var så underligt, att det rådde en sådan allvarlig spänning mellan statskyrkan och de frikyrkliga. Jag skall endast be att få relatera en liten händelse som timade för något över trettio år sedan i min hemsoken.

Jag var bjuden till en begravning, där ett litet spätt barn skulle jordfästas. Barnet var icke döpt av statskyrkopräst utan av lekman. Då det lilla begravningståget kom fram till kyrkogården, fingo klockorna icke ringa, och då de tre skovlarna mull fallit över kistan, fick det icke anföras några bibelställen utan endast Fader vår samt Välsignelsen, ty så var det bestämt. Ja, klockarn fick icke ens sjunga den gamla välkända psalmen, som brukar sjungas vid barnbegravningar:

»Du i det stilla
gick ner, du lilla
Förr'n ondskan hunnit ditt förstånd förvillan.»

Vid denna jordfästning blev det genast klart för mig, att den kyrka, som så kunde behandla ett oskyldigt barn, det kunde icke bli min kyrka. Jag kan icke förstå, jag kan icke fatta, huru människor, som känna de bibelorden: »Den, som icke mottager Guds rike såsom ett barn, han kommer aldrig därin», kunna ha mod och hjärta att, därför att detta barn icke blivit behandlat på det sätt, som man från kyrkligt håll ansåg att det borde behandlas, neka det att bli jordfäst på vanligt sätt.

Nu må jag säga, att förhållandet i vår tid är helt annorlunda. Den spänning, som fordom förefanns mellan präster och frikyrkomän, mellan statskyrkan och frikyrkan, finnes icke tillnärmelsevis nu som då. Vad beror detta på? Jo, då man fordom sökte binda medborgarerättigheter i samhället vid dop, konfirmation och nattvardsgång, och det icke fanns möjlighet för en frikyrklig samhällsmedlem att erhålla de medborgarerättigheter som andra hade, då blev det nödvändigt, att en kamp upptogs mot denna makt, och denna kamp har utkämpats tum för tum mot ett mäktigt statskyrkontresse, tills vi nått de rättigheter, som vi nu inneha. Det sista stadiet på den vägen var att få tillträde till seminarierna medgivet även för barn av baptister och för lekmannadöpta barn. Och det har lyckats. Så vitt jag vet, finnes det numera icke någon medborgarrätt, som nekas oss frikyrkliga eller våra barn, vare sig de äro odöpta eller döpta av lekmän. Det kan ju vara lämpligt att i detta sammanhang säga ett tack till de representanter i riksdagen, som haft nog öppen blick för vikten av att stödja dessa berättigade krav, som ansågos strida mot det dåvarande statskyrkontresset. Jag är skyldig och villig att genast medgiva, att vår tids präster se denna sak helt annorlunda än förra tiders prästerskap.

Ur principiell synpunkt är ju själva anslutningen till en friförsamling en demonstration mot statskyrkan och dess väsen. Genom att taga ett sådant steg har man visat, att man icke gillar det tvångssystem som förefinnes i statskyrkan och den sammanblandning som förefinnes av olika element till och med av sådana, som förneka Gud och tron på bibeln. Därför har man velat komma ut ur den kyrkan och anslutit sig till en kristen församling, där personlig angörelse och tro på Kristus är villkoret för anslutning. Man säger, att statskyrkan har en öppen famn för alla. Men jag kan icke fatta, att man *mot* vissa personers vilja skall tvinga dem att tillhöra en kyrka, vars bekännelse de icke tro på utan förakta, och därmed draga vanära över densamma. Vi från frikyrkohåll tro icke, att Guds rike är så beroende av staten, att man till varje pris skall underkasta sig statens beslut. Och jag förmenar, att den tid, vi leva uti, bör kunna öppna ögonen även på det statskyrkliga sinnet. När icke en gång ett kyrkomöte får bestämma, vilka sånger eller vilken psalmbok skall användas i kyrkan utan riksdagens godkännande, när man icke får bestämma något i avseende på kristendomsundervisningen, den undervisning, som är grundläggande för den kommande tidens ställning till kristendomen, när staten lägger sin tunga hand på dessa rent religiösa krav och det är ju endast ur religiös synpunkt, man bör se besluten i dylika frågor, då förstår man, att det gått bra långt med vår kyrkas underkastelse under staten. Och jag vädjar till var och en, som vill undersöka förhållandena, om under de sista årtiondena vare sig på kyrkomöte eller i riksdag någon reform genomförts, som stärkt statskyrkans religiösa frihet.

Från denna synpunkt blir man allvarligt betänksam, huru det i en snar framtid kommer att gå, om detta svaghetstillstånd skall fortvara. Vidare förefinnes det på det teoretiska området vid ut-

*Ang.
upphäevande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.*
(Forts.)

bildningen av nutidens präster en del radikala åskådningar, som företrädas av de moderna vetenskapsmännen, vilka tyckas visa att ju flera radikala hypoteser som kunna framställas och ju mera som kan förnekas av det de kristna hittills trott på ju större vetenskapsman är man. Detta å ena sidan. Å den andra mötes man av en strömning av otro från de djupa folklagren, som icke heller sakna sin upplysningsverksamhet, vilken visar benägenhet att misstro bibeln och vad som står i densamma. Då förstår man, att det torde komma en tid, då det icke blir mera kvar av kyrkan än i en utkramad citron, i vilken finnes varken must eller saft kvar. Gud hjälpe vårt svenska folk i den tid, som kommer. Och statskyrkans ställning kan icke hjälpas upp i detta fall varken med mystik eller ceremonier, utan faller som en mogen frukt i katolicismens armar.

Nu hade man väl väntat, att efter det kyrkliga mötet, som hölls här i Stockholm, och efter uttalandena av så varma statskyrkomän som hovrättsrådet Ekman och professor Kolmodin det skulle blivit allvar med kravet på skilsmässan mellan stat och kyrka, men det tycks bliva som det fordom varit. Man drar en lättnadens suck, när det är över, och jag tycker mig ha hört den lättnadens suck, som höjdes, när utskottsbetänkandet blev kungjort, och i vilket det framhölls, att det icke finnes något vidare intresse i riksdagen för en upplösning av sambandet mellan staten och kyrkan. Inom utskottet lyckades man nämligen upptäcka, att i herr Jansons motion ett ord från 1909 års kläm var uteglömt i slutyrkandet och så har man på formella grunder avstyrkt förslaget om en utredning, vilken enligt min mening blir svårare att verkställa för varje år som går. Och jag vill betona, att det för kyrkan själv är nödvändigt, att denna utredning kommer till stånd. Man säger, att det nuvarande läget icke lämpar sig för en sådan. Jag förstår så väl den reservation, som lektor Dalgren avgivit och som säger litet mera än utskottets utlåtande, fastän han kommit till samma resultat i klämman. Han har i sin motivering kursiverat ordet tidpunkt och bygger med sitt avstyrkande om utredning på statsrättsliga och ekonomiska skäl. Det finnes nämligen jord- och skogsegendomar till ett värde av bortåt en miljard, som ligga under kyrkliga myndigheters bestämmanderätt.

Nu förstår jag, att denna ekonomiska utredning icke är så lätt löst och att därför motionären föredrager att yrka på en utredning endast rörande sättet, huru en skilsmässa skall ske.

Jag skall icke klandra motionären för att han uteglömt ett viktigt ord i sitt yrkande och icke heller utskottet, som på grund av denna formella brist kommit till en avstyrkande hemställan. Men jag betonar — och däri är jag av alldeles samma mening som utskottets ordförande — att den dag, då denna ekonomiska utredning kommer att företagas, blir det troligtvis andra intressen än statens, som söka göra sig gällande, nämligen kommunernas. Och det skulle vara egendomligt, om man icke från det hållet kräver, att de byggnader för kyrkliga ändamål, som församlingarna själva ha uppfört, äro deras, och att de motsätta sig dessas indragning un-

der statens ägo. Jag vet, att en tendens om indragning till staten av dessa egendomar förefinnes, men från frikyrkligt håll kommer icke denna tendens att få något stöd. Det ligger icke i vårt intresse att komma kyrkan till livs genom att hennes rättmätiga egendom avhändes henne, icke heller att förringa hennes verksamhet, utan tvärtom tro vi, att kyrkan förlamas av den gastkramning, som mer eller mindre blir en följd av hennes förening med staten.

Herr talman! Såsom ärendet ligger har jag icke något yrkande att göra.

Herr **Johansson** i Edsbyn: Herr andre vice talman, ärade kammarledamöter! Då jag, ehuru principiell motståndare till statskyrksystemet, inom utskottet funnit mig kunna biträda den mening, som fått sitt uttryck i utskottets förslag, så har jag därvid letts av motiv, som icke till fullo täckas av den motivering utskottsutlåtandet innehåller. Det är åtskilligt utöver vad detta utskottsbetänkande anger, som för mig varit avgörande, då jag gått med på avslagsyrkandet å de föreliggande motionerna.

Att jag det oaktat inte funnit anledning inom utskottet gå med en särskild motivering, beror *dels* på den korta tid, som stod till buds mellan utskottsbetänkandets slutliga utformande och dess överlämnande till trycket, och *dels* på en viss obenägenhet hos mig att genom ännu en reservation — som då skulle blivit den fjärde, som fogats vid detta betänkande — inför kammaren illustrera den fullkomliga babelsförbistring, som råder, då en så stor och viktig fråga upp- tages till allvarligt övervägande, som den nu föreliggande.

Jag ber därför i stället, herr andre vice talman, från denna plats i korthet få litet närmare angiva min ställning och min syn på det problem, som föreligger i fråga om sambandet mellan stat och kyrka. Hela kyrkans natur eller väsen är sådant, eller i varje fall *borde vara sådant*, att en så intim förening mellan henne och den borgerliga staten, som vad fallet är mellan svenska kyrkan och den svenska staten, borde få betraktas som utesluten. Kyrkans egen Herre har själv sagt »mitt rike är icke av denna världen», om han också vid andra tillfällen låtit förstå, att detta rike genom hans församling skulle vara representerat i världen. Då kyrkan gör anspråk på att vara denna församling, är det svårt att förstå, huru det skall vara möjligt för henne att kunna fylla denna sin dubbla uppgift, som ligger i, att hon skall vara både beskickning i det främmande landet och samtidigt detta senare lands tjänarinna.

Det har också under tidernas lopp allt tydligare blivit ådagalagt, att denna hennes dubbelställning att söka tjäna två herrar i längden blir ohållbar. All den s. k. sekterism, som förekommer inom kyrkan, bottnar ytterst i otillfredsställelse med kyrkans halverande ställning, som hon måste intaga för att å ena sidan uppehålla skenet av att vara en kristen församling, och å andra sidan icke stöta sig med sin världslige beskyddare, staten.

Man kan väl utgå från, att då staten från början trädde i förbindelse med kyrkan, var det insikten om den kristna religionens stora

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävan-
de av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.

(Forts.)

betydelse för folkets fostran och danande till goda människor, som förestavade detta steg. Att det även kunde vara andra motiv, som därvid spelade in, känner man ju utav historien, men man får väl ändå antaga, att nämnda insikt var huvudmotivet.

Att denna uppfattning om religionens, här närmast den kristna religionens, stora betydelse för individernas fostran och karaktärsdaning var fullt riktig, därom bära såväl historien som erfarenheten ojäviga vittnesbörd. Kristendomen har, där den av tro och övertygelse blivit omfattad, visat sig vara en makt som ingenting annat att höja människorna i sedligt och moraliskt avseende. Man kan säga, att den varit grundläggande för all civilisation. Var finnes något annat, som väckt impulser till humanitet, rättfärdighet och människovärdets uppskattning, som den kristna religionen? Staterna ha också, åtminstone i teorin, erkänt den kristna sedeläran såsom norm för samfundslivet.

Emellertid är det en sak, som synes ha varit alltför mycket förbisedd, då sammankopplingen av kyrkan med staten ägt rum. För att den kristna religionen skall kunna utgöra en sådan maktfaktor i folkuppfostrande och karaktärsdanande syfte, som jag förut sökt framhålla att den är, fordras det, att den får utvecklas och röra sig enligt sin egen, och man kan väl även säga sin egenartade, natur och principer. Den tål icke vid att bliva alltför hårt kramad eller få sina vingar bundna av kärlekslösa händer. Den kan lida mycken förföljelse, taga mot och tåla hugg och slag från uppenbara motståndare utan att taga skada, men den kan inte bibehålla sin värme och livskraft, om den sluter sig till en så kallad beskyddares oförstående och kyliga bröst.

Så länge i stort sett massan av folket och de statens organ, som övade inflytande över kyrkan och dess ledning, sågo upp till religionen med aktning och förtroende, var faran för utkramning av kyrkans egentliga och ädlaste innehåll inte så stor trots sambandet med staten. Men efter hand som detta förtroende och denna aktning på olika håll försvinner, ökas också faran för kyrkan, att hon genom det intima sambandet med staten förlorar sin själ. Ju mera kyrkans ledning och angelägenheter omhändertagas av för kristendomen indifferent eller rent av fientliga element, desto farligare blir det att kyrkan icke längre representerar kristendomens varma, pulserande liv utan endast blir ett skal utan innehåll. Därigenom har hon också i väsentlig mån förlorat förutsättningarna för att genom sin fostrargärning vara staten till den beräknade nyttan. Hela hennes tillvaro blir då inriktad på att uppehålla ett formväsen, som inte avsätter några frukter i folkets liv.

Om man nu också måste konstatera, att utvecklingen inom den svenska kyrkan beklagligt nog gått i denna ödesdigra riktning, så är det för den skull ingen anledning att misströsta om den kristna religionens framtid. Det är så vanligt bland massor av vårt folk, att svenska kyrkan och den kristna religionen betraktas såsom synonyma begrepp, varför det kan vara på sin plats, att detta här blir påpekat. Kristendomen är icke bunden vid statskyrkoformen, och

sålunda är det oriktigt att anse det den står eller faller med statskyrkan. Religionen har för djupa rötter i människonaturen för att vara beroende av någon viss form för sin existens. Och även om religionen under vissa perioder ej synes bliva rätt uppskattad, så kommer det andra, då densamma återfår sin friska klang i människornas bröst. Till och med en person av så kulturellt betonat kynne som professor Knut Kjellberg hade insett detta och yttrade vid behandlingen här i riksdagen av en fråga av liknande innebörd som den nu föreliggande följande tänkvärda ord om människans behov av religion: »Människan kommer sålunda aldrig att nöja sig med erfarenhetens innehåll, det må nu mångdubblas utan gräns. Och även om hennes intellektuella krav på förklaring och orsakssammanhang, på sanning och logik tillfredsställes, så skall hennes hjärta, hennes känsloliv alltjämt driva fantasien att skapa en ny värld utanför sinneserfarenhetens område, där hon möter — icke fakta, logik och nödvändighet — utan andliga värden, såsom rättfärdighet, godhet och skönhet, och dit hon riktar sin längtan efter hjälp och stöd, efter lycka och harmoni, efter utveckling och fullkomning utöver rummets, tidens och de egna krafternas begränsning.»

Ang.
upphärande
av sambandet
mellan
svenska kyrkan
och staten.
(Forts.)

Så långt professor Kjellberg. Det torde vara denna känsla av religionens nödvändighet för det mänskliga livet, i förenning med den förut framhållna, felaktiga uppfattningen att statskyrkans avskaffande är liktydigt med kristendomens avskaffande i vårt land, som gör, att så många med bävan se mot den dag, då sambandet mellan stat och kyrka brister. Detta motiv för motståndet till upplösningen är dock det mest sympatiska, som kommer till synes, om det också vilar på en villfarelse. För mig är det *ett* av skälen, varför jag ej velat vara med om forcerandet av upplösningen mellan stat och kyrka, förrän en riktigare uppfattning gör sig gällande om detta stegs innebörd för kristendomen själv.

Det starkaste skälet för mig att ej nu förorda en utredning om skilsmässa mellan stat och kyrka är dock, att *kyrkan själv* synes hava så litet behov av en sådan åtgärds vidtagande. Det är så långt ifrån, att hon kan fatta, att ett sådant steg skulle innebära en välgärning emot henne, att hon tvärtom betraktar det som ett attentat mot hennes liv. Hon har så förälskat sig i sin ställning som statsinstitution, att får hon inte vara detta, då vet hon sig icke hava någon uppgift här i världen.

Att motiven hos dem, som önska en upplösning av sambandet mellan stat och kyrka, kunna vara mycket divergerande, därom bära de två motioner, som nu föreligga till behandling, tydliga vittnesbörd.

Herr Kilbom och hans medmotionärer utgå ifrån, att genom upplösande av sambandet mellan stat och kyrka skulle staten göra icke blott en ekonomisk besparing utan också en kulturell vinst, genom att kyrkans verksamhet, som anses göra mera skada än gagn, stäcktes. Det skulle sålunda vara det rena statsintresset, som motionärerna, efter sin syn på saken, sökt tillvarataga. Att de därvid gått så långt, att de förorda, att staten utan vidare lägger beslag på den

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

kyrkliga egendomen och sedan driver kyrkan ut i öknen som syndabock för allsköns kulturell och kapitalistisk försumpning, det må ju vara deras sätt att se på detta problem. För min del vill jag absolut inte vara med om någon utredning av detta spörsmål från dessa utgångspunkter.

Herr Janson i Kungsör däremot utgår ifrån, att en skilsmässa mellan stat och kyrka skulle lända kyrkan till fördel, därigenom att hon på så sätt skulle bliva bättre i stånd att fylla sin egentliga uppgift. Denna hans uppfattning delar även jag. Men om en sådan skilsmässa skall kunna företagas till kyrkans fromma, så är den första och oundgängliga förutsättningen, att *kyrkan själv* har behov därav. Det skall finnas så mycken andlig livskraft i kyrkan, att hon själv lider av att för sin verksamhet vara beroende och bunden vid en världslig stats föreskrifter och ingrepp i hennes inre liv. Men det är efter några uttryck för sådana känslor hos kyrkans ledande män man förgäves spanar i dessa dagar. Och vad skall man under sådana förhållanden kunna vinna till kyrkans fromma genom att mot hennes vilja sätta igång en utredning i förevarande syfte?

Jag är övertygad om, att kyrkan själv en gång skall bittert ångra, att hon inte på eget initiativ sökt få till stånd en lugn avveckling av sitt samband med staten. Men så länge hon själv i stort sett står fullkomligt oförstående för en sådan utveckling, kan jag ej inse, vad som med en, som hon själv betraktar, påtvingad utredning i frågan skall kunna vinnas till hennes eget bästa. Utan att utredningen skulle hava till syfte och verkligen lända till *kyrkans väl* och fromma för hennes *egentliga* uppgift, vill jag ej vara med om igångsättande av någon utredning i frågan.

På dessa grunder och med särskild hänsyn till kyrkans egen nuvarande ståndpunkt till spörsmålet yrkar jag, herr andre vice talman, bifall till utskottets förslag.

Herr **Kilbom**: Herr talman, ärade kammarledamöter! Då jag gick i skolan, fick jag redan i katekesen lära bland annat, att man icke skulle bära falskt vittnesbörd mot sin nästa. Jag skulle måhända kunna adressera den lärdomen till kyrkoherde Wallerius med anledning av det anförande, han höll. Jag utgår nämligen icke från den prästerliga satsen, att »du skall leva som jag lär och icke som jag lever», utan jag utgår från att framför allt prästerna själva böra leva som de lära. Det var emellertid vad kyrkoherde Wallerius icke gjorde, då han gav sig till att citera ett stycke i min motion, därvid han bland annat sade, att det stod, att siffrorna visserligen icke vore så riktiga men att reflexionerna gjorde sig själva. Nu står det emellertid, kyrkoherde Wallerius, icke på det sättet, och då jag icke kan tänka mig, att kyrkoherde Wallerius saknar förmåga att läsa innantill, så måste jag alltså påstå, att han med fullt medvetet uppsåt burit falskt vittnesbörd mot sin nästa. På sidan 23 — kammarens ärade ledamöter kunna ju följa med; det hade varit mycket önskvärt, om kyrkoherde Wallerius starkare preciserat, var citatet fanns i motionen — återfinnes en jämförelse mellan de löner, som

tillkomma prästerna, och de löner, som arbetarna *under högkonjunkturen* hade. Den sista redogörelsen har jag hämtat ur en av Svenska Arbetsgivareföreningens årsböcker, och jag tror följaktligen icke, att den är oriktig. I motionen göres gällande att även om man icke kan garantera att siffrorna angående arbetarlönerna äro på kronan riktiga, så göra dock reflexionerna sig själva. Ty medan å ena sidan textilarbetarna hade löner på 1,750 kronor under högkonjunkturen, så voro t. ex. kyrkoherdarnas löner av ett helt annat mått och omfattning, som också kyrkoherde Wallerius måhända vet. Jag skall icke heller gå in på hans sätt att citera i fortsättningen, då han ögg ett stycke i början och ett i slutet och frågade: vad är det för logik i detta? Om jag skulle göra på det sättet, så skulle jag utan att vara elak kunna erinra herr Wallerius om *ett* ställe i bibeln, där det heter: »Judas Iskariot gick bort och hängde sig», och om ett *annat* där det säges: »gack du och gör sammalunda!» Jag vill emellertid icke, i varje fall icke i avseende på kyrkoherde Wallerius, sammanställa yttrandena på sådant sätt. Jag vill icke använda samma argumenteringsmetod som han.

Bland den prästerliga rad av talare, som började med herr Olsson i Mora och väl kommer att fortsätta med herr Pehrsson i Göteborg, har gått som en röd tråd, att man icke vill gå in på själva principfrågan. Man har förklarar — det gjorde t. ex. herr Wallerius — att de ekonomiska sakerna äro nog bra att framhålla, men se, siffrorna äro oriktiga. Och herr Olsson i Mora gör sig mycken möda att giva motionen ett grundskott och kommer då till — han sade försiktigtvis »bland annat» vadan det varit intressant att få veta, vad detta andra var — att han upptäckt tre små detaljfel, av vilka de två bero på, huru man tolkar de använda orden, huru man lägger betoningen på det lästa. Men, herr Olsson i Mora och kyrkoherde Wallerius och alla ni andra, som gå till kamp för kyrkans fortsatta rätt att profitera under statens vida *krona*, kunnen I bestrida riktigheten i stort sett av de siffror, som i motionen finnas införda? Kunnen I först och främst bestrida riktigheten av att det kostar samhällsmedlemmarna åtskilliga 10-tals miljoner kronor per år att hålla sig med en själavård, vilken för visso den stora övervägande majoriteten icke begärt? Kunnen I bestrida riktigheten av att här ligger, tack vare kyrkans döda hand och de nuvarande förhållandena, en mängd jordagods, som kunde uppdelas och användas på annat sätt? Kunnen I bestrida att kyrkofonden, uppgående till flera 10-tals miljoner, för närvarande ligger så gott som improduktiv, och det till på köpet under en tid då staten och kommunerna behöva för sociala uppgifter medel i stor utsträckning? Kunnen I överhuvud taget bestrida riktigheten av allt detta? Nej, det har man icke heller försökt sig på. Herr Olsson i Mora gick visligen, följande den liberala läran, omkring alla dessa saker som katten kring het gröt, för att i verkligheten sluta med förklaringen, att allt detta, som härvidlag anförts mot kyrkans profitering på staten, icke betyder så mycket. Men ändå stiger man upp, den ene talar efter den andre och säger: för Guds skull, vi skola akta oss för

Ang.
upphärande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

att skilja kyrkan från staten. Om de anförda synpunkterna för kyrkans skiljande från staten ingenting betyder, varför då denna iver?

Jag skall i detta sammanhang citera en passus i ett litet arbete, skrivet av en viss pastor Per Pehrsson 1905, en herre som var min konfirmationslärare. Jag skulle måhända kunna säga — utan att det på något sätt har sammanhang med min bevisföring i övrigt — att denna omständighet kan tjänstgöra som ett bevis för huru litet prästerna ha förmåga att öva inflytande på sina lärjungar. Pastor Pehrssons bok blir jag måhända i tillfälle att även i fortsättningen citera, ty »Vallonernas religiösa förhållanden i Sverige», som jag med stort intresse läst, liksom kyrkoherde Pehrssons arbete om vallonerna i övrigt är en intressant bok. Det står här på sidan 26: »Det är en ständigt på nytt återkommande illusion, att historiens mål först och främst ligger i *utvärtes* tillstånd, författningar och inrättningar, i stället för i människan själv.» Herrarna, som ju alltid framhålla som a och o i er lära, som bygga hela er verksamhet på människans *inre* tillstånd, på hennes andliga kvalitet — om jag så får uttrycka mig —, varför lägga ni er så skarpt i selen för bibehållandet av ett *yttre* tillstånd, för bibehållandet av *författningar* och *bestämmelser*, som för varje dag de fortsätta — trots de teaterhistorier, som på senare tider alltmera börjat utvecklas av kyrkan — bidra att avkristna hela svenska folket.

Innan jag går vidare må anmärkas att det visst icke, som herr Olsson i Mora vill göra gällande, är de reaktionära prästerna, som framför allt äro anhängare av förslaget om kyrkans skiljande från staten, utan de äro främst *anhängare* av ett bibehållande av det nuvarande tillståndet. Det lägre prästerskapet däremot, herr Olsson i Mora, är i stor utsträckning anhängare av förslaget om kyrkans skiljande från staten, detta på grund av dagligen erfarna skäl, nämligen de ekonomiska, därför att kyrkan har blivit — och det är av än större betydelse för dem än för oss andra — en *klasskyrka*, som svälter dem som utföra arbetet och överavlönar dem, som sitta i toppen. Och jag kan meddela, att sedan denna motion kom fram — vilken visst icke, herr Olsson, härstammar uteslutande från Kragenäs, utan bakom vilken stå flera statskyrkopräster — så har intresset för däri framförda synpunkter visat sig så stort, att ett flertal lägre statskyrkopräster gått i författning om att utgiva motionen från trycket, något som jag är tacksam att i anledning av en tidsningsuppgift i detta sammanhang kunna meddela.

Vill man ha en sammanfattning av de skäl, som göra att man är så rädd på högre prästerligt håll för kyrkans skiljande från staten, då skall man läsa Nya Dagligt Allehanda för i går kväll — vilken tidning, som känt, vid sidan av sina övriga uppgifter även har den att vara ett sant kristligt, för att icke säga verkligt prästerligt organ. Där förekommer en insändare, vari det bland annat heter: »Staten skulle då» — för den händelse skilsmässa komme till stånd — »försöka att lägga beslag på kyrkans egendom, och vilka konsekvenser detta skulle medföra för kyrkan, är lätt att inse. Även om det materiella är av underordnat värde» — naturligtvis! — »så

kan dock ingen verksamhet, icke ens en andlig sådan, uppehållas här på jorden utan penningemedel» — nej! — »Men även om kyrkan i lyckligaste fall skulle få behålla kyrkofonden, prästgårdarna och kyrkobyggnaderna, så skulle otvivelaktigt stora massor undandraga sig att tillhöra kyrkan och att betala skatt till henne», herr Olsson i Mora!

Ang.
upphärande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ja, detta har en kyrkoherde skrivit — jag skall ange hans namn om ett ögonblick — och jag kan verkligen icke hjälpa, att jag anser, att han i detta fall är ofantligt mycket mera vittnesgill än herr Olsson i Mora och hela utskottet, då det gäller att döma över läget för närvarande för den svenska statskyrkan, döma över huruvida det finnes ett intresse för bibehållandet av den tvångsbeskattning, som pågår, eller om läget är sådant, att vid minsta möjlighet, som gives att utan svårigheter och trassel komma ifrån saken, så komma massor att draga sig ifrån densamma. Jag tror, att det förhåller sig på sistnämnda sätt, och jag är övertygad om att detta är ett fullgott bevis för frågans aktualitet.

Så säges det vidare i denna barnafromma insändare: »Icke heller är antagligt att alla de skiftande riktningarna inom vår kyrka skulle kunna sammanhållas till en enhet. utan kyrkan komme säkerligen att sönderfalla i flera sammanslutningar.»

Sådant är alltså läget i denna utmärkta kyrka, denna »kulturfaktor» i forntid och icke minst i nutid: så fort den icke har möjlighet att utnyttja, populärt talat, exekutiva åtgärder, så faller den sönder. Men är då icke, objektivt sett, situationen mogen för en dylik statskyrkas avskaffande?

»Vidare må framhållas», heter det sedan, »att kyrkan med sin verksamhet ej sedan kommer att nå stora skaror av vårt folk, som då tycka, att de icke ha med henne att göra.» Ett nytt bevis för att kyrkan kan uppehålla sin ställning enbart på grund av de tvångsmedel den för närvarande, om också i indirekt form, blir i tillfälle att utveckla.

»Prästen förlorar sin ämbetsmannaställning och därmed mycket av sin auktoritet.» Ja, just så står det. Det är icke på grund av att han kan skänka själen tröst, icke på grund av att han kan bringa lisa åt ett trött sinne i andlig mening, utan det är som ämbetsman, såsom en som skriver ut prästbetyg och slår en stämpel under dem, som han utövar sitt inflytande på folket. Och detta är som sagt skrivet av en kyrkoherde.

I fortsättningen heter det att »om denna skilsmässa sker, så får han — prästen — finna sig i att bli skickad åt olika håll vart annat eller vart tredje år, och kanske snart ingen vill ha honom mera.» Där se ni omsorgen om bibehållandet av statskyrkan, avklädd alla förskönande omhöljen. Och denna insändare är undertecknad av A. Derving, kyrkoherde, och den förekommer, som sagt, i tidningen Allehanda för i går kväll, kyrkoherde Wallerius, då jag i motsats till er gärna vill nämna den källa, jag använder, och ge en ordentlig hänvisning till mina citat.

Sanningen är alldeles självklart också den, att, för den hän-

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

delse kyrkan skulle komma i den situationen, att staten undandroge densamma den auktoritet, det nuvarande sambandet skänker, så skulle den icke kunna leva på de bidrag, som av *fri vilja* komme från dess meningsfränder, och stora massor skulle undandraga sig att betala skatt åt kyrkan, varför prästerna finge leva liksom vi alla andra på det resultat som åstadkommes av deras arbete. Men risken för att det resultatet skulle bli dåligt borde vara liten om, som man ständigt påstår, »i djupet av den svenska folksjälén ligger en religiös betoning», ligger ett behov av kyrkans stöd, som man icke kan förbise. Om detta är fallet, varför äro herrarna så rädda att gå med på åtgärder, som skulle medföra, att kyrkan finge stå på egna ben? Förklaringen ligger nog däri, att, för den händelse sambandet mellan stat och kyrka, sådant detta nu är, upphäves, så kommer det att medföra att kyrkan kan sönderfalla i mot varandra stridande delar. Ty det är icke en gemensam tro, icke en gemensam inneboende kraft, icke gemensamma strävanden till upprätthållande av andliga mål, som den dag som är utgöra den svenska statskyrkans främsta egendom och tillhörighet, utan det är det förhållandet, att den är ett ämbetsverk och prästen populärt sagt en andlig exekutionsbetjänt.

Om man nu emellertid går in på kapitlet om kyrkan såsom havande varit en kulturfaktor *en gång* i vårt samhällsliv — och jag är den siste som vill förneka den delvisa sanningen därav — så kan jag icke underlåta att något annorlunda belysa den saken, än vad här tidigare har gjorts. Dessförinnan kan jag emellertid gärna säga, att jag *personligen* icke är »fiende» till kyrkan. Jag är icke ateist, icke heller statskyrkligt troende; jag är väl närmast agnostiker, d. v. s. jag säger om de översinnliga tingen detsamma som vetenskapen: om detta veta vi ingenting. Detta är också enligt min mening en vida förnuftigare uppfattning än den som många intaga i fråga om allt med kyrkan sammanhörande, och som jag skulle våga påstå så långt ifrån kan tillfredsställande och logiskt motiveras av dem, om de bliva tillfrågade, att de snarare väl borde svara: »Jag tror, emedan det är orimligt.» Personligen har jag också det vackraste minne av den präst som hjälpte mig då jag *började* skaffa mig en vidare syn på de sociala frågorna, än den folkskolan gav. Jag konstaterar med beklagande, att den prästen, som ledde mig de första stegen i fråga om till exempel statsrätt och annat, icke i dag hyser samma frihetsidéer, som han den gången lade i dagen.

Jag kan nu icke underlåta, herr talman, att med ett par ord anföra ett utlåtande från 1839, skrivet av ingen mindre än Esaias Tegnér och avgivet av konsistorieämbetet i Växjö. Det gällde den gången vår folkskolas inrättande. Hur ställde sig då prästerna, hur ställde sig då den kyrkliga kulturfaktorn till den institution som den dag som är samtliga äro ense om är en av de viktigaste tillgångarna i svenskt kulturliv, nämligen den högt stående, relativt åtminstone högt stående svenska folkskolan? Jo, det säges här att »denna olycksaliga halvupplysning kväver eller förvildar det sunda modervett, som fordom var det utmärkande draget för den

svenska allmogen. Den gör dem till bondeadvokater, boutredningsmän, lagläsare, tidningshjältar, med ett ord till det sämsta svensk bonde kan vara, halvbonde, ett slags gränsbo mellan högre och lägre samhällsklasser, utan kraft och lust till sitt eget yrke och i ständig orolig ävlan att höja sig därutur. — — — I varje kristet land är kyrkan mänsklighetens första och mest omfattande uppfostringsanstalt. Vad man nu kallar folkskola är enligt sitt begrepp *endast en förberedning till religionsundervisningen* och innebär villkoren för dess möjlighet. Det är dessutom en alldeles grundfalsk och av ingen erfarenhet bestyrkt föreställning, att det slags halvupplysning, som skulle genom den lärda folkskolan bibringas, kunde ha någon förmåga till moralisk förbättring av folket» — tycker någon det! — »tvärtom vet nog samt varje tänkande folklärare (= präst) var han har att söka de hederligaste, ordentligaste bland sina åhörare, antingen bland dem som ingenting annat läst än sin kristendom eller bland den halvlärda skaran med sin riksdagsmannabildning, dem man nu vill framställa såsom mönster, varefter svenska allmogen skulle uppfostras.» Ja, där höra herrarna, det var *ett* bevis för den kulturella ståndpunkt den svenska kyrkan har intagit en gång i världen — och ingalunda givet av en av dess minsta representanter — då det förklarades, att folkupplysningen kan ingenting annat än skada den sunda folkkaraktären o. s. v. Ju dummare de komma till prästen, säges det mellan raderna ut, ju bättre, ty ju lättare bli de hans anhängare, hans »hederliga» anhängare.

På sista tiden ha det vill jag visst icke bestrida, prästerna delvis börjat att i fråga om umgänget med folket ådagalägga ett annat uppträdande. Men är det detta till trots icke riktigt, som någon föregående talare anförde, att i dag läsa prästerna på grund av *ämbetets* tvång Guds välsignelse för regeringen Branting, för att i morgon ur djupet av sina hjärtan nedkalla Fader vår över regeringen Trygger. Vad är det dock som tid emellan förekommer? Är det inte betecknande för hur kyrkan ändå mitt i stora kulturcentra uppträder, det som inträffade i Göteborg bara för några månader sedan, där en kyrkoherde, om jag icke minns alldeles gallet, gav order om att man skulle uppgräva, det var visst ett tre månader gammalt lik, ur marken, för att det icke blivit begravt — enligt kyrklig ritual. Är icke detta ett kulturbevis? Vad är det som inträffar tid emellan där nere i Bohuslän, och vilka förhållanden åtminstone i ett par fall justitiekanslern nyligen haft under behandling? Vad är det som inträffat i Falun nyligen, då domprosten Ekström i en broschyr, som antagligen för övrigt herrarna fått sig tillsänd, uppträder emot den lagliga ämbetsmannen, folkskolinspektören, på ett sätt, att det svårligen kan användas ord nog starka för att rättvist karakterisera detsamma. Vad är det för någonting som sker där ute i skärgården? Nya Dagligt Allehanda — det är en utmärkt tidning att samla citat ur — för i går kväll talade om en hel rad »försöelser», som några kyrkans tjänare tillskriver vederbörande pastor. »En gång har han» — kan man tänka

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyrkan
och staten.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

sig! — »döpt en fiskares barn utan att ge det namn, och tre gånger säges han ha uppträtt anstötligt vid begravningar. Bland annat hade han vid en jordfästning placerat sig på en sten tio meter från begravningsföljet och ätit samt druckit öl direkt ur flaskan. Under pågående jordfästning i kyrkan uppges han plötsligt ha avbrutit akten, gått in i sakristian och hämtat en kungörelse om försäljning av svin, oxar, hästar och lantbruksredskap, vilken han läste upp framför altaret samt därpå fortsatte jordfästningen.» Allt detta naturligtvis bevisande, vilken »kulturfaktor» kyrkan är.

Jag kan, herr talman, draga massor av sådana bevis för kyrkans höga kulturella ställning. Man behöver enbart som under-tecknad dagligen läsa en massa tidningar för att bli i tillfälle att se desamma. Eller vad var det t. ex. för några år sedan, då en kyrkoherde mitt under spända politiska förhållanden visavi Norge höll sina kanontal mot det landet, eller då en präst i Bohuslän under kosackvalen 1914 uppträdde på liknande sätt, eller då t. ex. i fjol under förbudsomröstningen en kyrkoherde på husförhören bedrev propaganda, som koncentrerade sig i den ukasen: jag röstar nej, och det skola ni också göra. Vad var det vidare som skedde, då en komminister Sundelöf i norra Uppland för några år sedan fick lida förföljelse för kätter i dopfrågan och sedan dog i fullt elände, fullständigt utblottad. Vad var det för något, då komminister Gustafsson i Värmland tack vare förföljelse blev pressad från sin prästerliga gärning, därför att han icke hade precis samma uppfattning, som var gängse i bestämmande kyrkliga kretsar?

Jag kan, som sagt, herr talman, anföra massor av dylika exempel, och utan att på något sätt vilja bestrida, att kyrkan en gång delvis varit en kulturfaktor av synnerligen stor betydelse, vill jag ha anfört detta såsom bevis för att forntid icke alltid är lika med nutid, och att vad kyrkan *en gång varit* icke i evighet måste bestämma vår ställning till henne. Mig synes, som om med hänsyn till närvarande läge de allra mest vägande skäl skulle kunna anföras för de synpunkter, som jag bland andra har anfört i motionen, d. v. s. för skilsmässa mellan stat och kyrka.

Man skall också finna, att utvecklingen går i riktning mot lösande av sambandet för accepterande av alla de krav, som kyrkan själv har mognat. Vad är det annat än bevis härför detta tillsättande av religionsfrihetskommittén, som bland annat ansåg, att utvecklingen i vårt land under senare tid avgjort gått i riktning mot frigörelse från kyrkligt tvång med avseende å kyrkans kult-handlingar o. s. v. Eller vad är det för någonting detta betänkande, som avgivits av sakkunniga för frågan om representativt system i den kyrkliga kommunen, om införande av kyrkofullmäktigeinstitutionen, om borttagande av alla bestämmelser rörande kyrkans förhållande till folkskoleundervisningen och vad dit hör, vidare bestämmelsen om att kyrkostämmorna skola inskränkas och slutligen att prästen icke längre skall vara självskriven ordförande i kyrkostämma, respektive hos kyrkofullmäktige. Är icke, som jag säger, allt detta att betrakta såsom uttryck för att man accepterat och med

stora steg går fram mot det tillstånd, som vi i motionen ha velat få fastslaget?

För att till sist komma över till ett par repliker skall jag, då herr Olsson läste upp ett brev, tillåta mig att göra precis detsamma. Här skriver till mig en gammal man, som är icke mindre än 68 år, boende i Stockholm, sedan många år och djupt religiös: »Må Gud välsigna eder för edert präktiga förslag angående statskyrkans avskaffande. Det är inte en dag för tidigt att dessa usla, eländiga statskyrkor försvinna från jorden, det borde ha skett långt före detta.» Och i anledning av vår motion fick jag i övrigt för någon tid sedan ett brev uppifrån Gästrikland, där en skolman skriver och anför ytterligare bevis för nödvändigheten att avskaffa statskyrkan. Han anför följande exempel rörande skolförhållandena: »Under början av 1922 upprättades ett nytt reglemente för S:s folkskolor. Den nya kursplanen uppgjordes av speciellt tillsatta kommittéer, och någon nämnvärd meningsskiljaktighet gjorde sig icke gällande, utom vad kursplanen i kristendom beträffar. Sedan denna ett par gånger överarbetats, blev den av skolrådets majoritet antagen. Skolrådets ordförande jämte ett par av ledamöterna reserverade sig mot beslutet, och deras skriftliga reservation, åtföljd av ett annat förslag till kursplan, insändes i vederbörlig ordning till statens folkskoleinspektör för vidare befordran till domkapitlet. Lärarekåren, vilken författningsenligt beretts tillfälle att yttra sig, uttalade sig med stor majoritet för det av skolrådet antagna förslaget. I sinom tid meddelade skolrådets ordförande, att det nya reglementet jämte kursplan blivit av domkapitlet fastställt. Förvåningen blev stor, då det blev bekant, att kursplanen i kristendom icke var den av skolrådet antagna, ej heller den av reservanterna insända, utan en splitter ny. Ordföranden lär desslikes ha meddelat, att någon möjlighet att överklaga domkapitlets beslut icke finnes.» Och den man, som skrivit brevet — en lärare förresten — som varit mycket intresserad för denna sak har såsom egen reflexion tillagt, att om det även var så, att domkapitlet inte kunde godkänna någon detalj i kursplanen, borde den väl ha remitterats till skolrådet för överarbetning i stället för att den skulle helt och hållet göras om.

Nu kan man naturligtvis gentemot detta som jag senast anfört invända: ja, det är gott och väl, så långt äro vi ense — och jag antager, att t. o. m. herr Olsson i Mora med en snabb omkastning skall kunna vara ense härom — förhållandet mellan skola och kyrka måste skiljas. Men det visar i alla fall i all sin enkelhet, vad kyrkan och dess institutioner är för någonting, och hur de utnyttja sin nuvarande maktställning, så långt det överhuvud taget är möjligt kämpar med näbbar och klor som den medvetna institution den är, och ibland skickligt företrädd, som den mångenstädes är, för att behålla sitt inflytande i alla avseenden.

Om jag sedan ber att med ett par ord få beröra det betänkande — som herr Olsson i Mora väl har skrivit ihop och präglat med: »de obotfärdigas förhinder» — så måste jag säga, att det synes mig som om icke ens herr Olsson i Mora och hans medkamrater i utskottet

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Ang.
 upphävande
 av sambandet
 mellan
 svenska kyr-
 kan och staten.
 (Forts.)

ha kunnat hålla sig fria från den tidens frätande tand, som alltmer gör sig gällande angående kyrkans och statens inbördes förhållande. Det står nämligen ingenstädes, att utskottsmajoriteten är principiell motståndare till kyrkans skiljande från staten. Nåväl — herr Olsson i Mora nickar bekräftande, och då kunna herrarna förstå, hur långt i utförsbacken vi kommit, när t. o. m. herr Olsson befinner sig på den linjen, att han *principiellt* ingenting har emot att avskaffa statskyrkan — också ett bevis för hur långt vi ändå hunnit, bevis för hur dåligt det är ställt för statskyrkan, när den får använda sig av en så, lindrigt talat, alldeles för kort, för att icke säga vinglig och murken krycka, som herr Olssons hjälp är.

Jag skall, herr talman, icke vidare fortsätta. Jag tror det kan vara tillräckligt med det anförda. Framst på grund av det anförande, som hållits av herr Wagnsson angående religionsfriheten och som jag fullt och helt kan instämma i. Men då herr Olsson i Mora tydligen hade något i bakfickan, så är det måhända bäst, att jag, innan jag slutar, också försöker titta efter, vad detta var. Han talade nämligen om att en fråga måhända om en stund skulle komma före — han uttryckte sig mycket försiktigt, som den skicklige diplomat han väl gör anspråk på att vara — då vi kunde få tillfälle att diskutera religionsfriheten »i vissa andra länder» — Ryssland t. ex., herr Olsson. Nu är emellertid statskyrkan, herr Olsson i Mora, avskaffad i Ryssland, och där råder religionsfrihet, så långt som denna religionsfrihet icke utnyttjas till politisk agitation och till kontrarevolutionär verksamhet, en uppgift som jag anser mig redan nu böra nämna, utan att för ögonblicket gå närmare in på den saken. Men för den händelse herr Olsson ovillkorligen vill ha sitt i denna punkt tydligen förmörkade huvud något upplyst, så skall jag gärna stå till tjänst med massor av citat ur handlingar, som äro fullständigt autentiska.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. väckta motionen.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman, mina damer och herrar! Jag kanske får börja med att yttra ett rent personligt ord, eftersom ett sådant sades mig av den siste ärade talaren. Herr Kilbom har en gång varit min lärjunge, och det kan kanske efter hans anförande vara tillräckligt att säga herrarna, att ni i dag ha fått lära känna något av det som är en prästs sorgeämnen.

Jag skulle vilja erinra talaren om, hur det satt en snäll liten gosse i min studerkammare och utav mig mottog undervisning i de formella färdigheter, på vilka herr Kilbom i dag — såsom så ofta här i kammaren — givit ett visst prov, färdigheter, som kanske ha sitt lilla frö i den privatundervisning, som jag då lämnade honom. Det skulle för mig varit glädjande, om inte utvecklingen fört oss på så skilda linjer, som händelsen blivit.

Då herr Kilbom i dag, till min häpnad, blev en senkommen extra

opponent mot min avhandling, vill jag säga, att då han ur densamma läste upp ett citat av den frejdade etikern Martensen, kunde han ha fortsatt och från samma sida citerat den bekante sociologen Benjamin Kidds där anförda yttrande. Därmed skulle han fått ett svar på åtskilligt som rör sig i tiden och jämväl blivit upplyst om orsakerna till att det är så omöjligt för oss båda, liksom för de båda riktningar, som vi representera, att få ett fruktbarande tankeutbyte till stånd härvidlag. Jag skall tillåta mig att i korthet ange vad Kidd säger. Han framhåller, att evolutionen — han är väl att märka darwinist — som långsamt fortgår i det mänskliga samhället, »till sitt väsensursprung icke är intellektuell utan religiös». Och jag påpekar darsamma-städes, att den starka underström, som till sist segrar över de vågor, som drivas upp av tidsriktningarnas ebb och flod, dock äro de religiösa livsfrågorna, även om de vissa tider synas vara undanträngda. Jag tror, att man har mycket litet på känn det verkliga läget i denna värld, då man räknar »det inom människan, som är ovanför människan», såsom värdelöst och antager de ekonomiska synpunkterna vara de som ensamt regera världen. Häremot gör sig i dessa tider, uti hela västerlandet, en reaktion gällande, så allvarlig och stark, att det förvånar mig, att inte ett stänk av den vågen nått också herr Kilboms sinne.

Jag skall sedan efter den förkrossande kritik som här skett av motionen endast bemöta ett par synpunkter i herr Kilboms yttrande. Herr Kilbom byggde sin uppfattning på en tidningsartikel av en man, som säkerligen är en trogen arbetare på sin plats ute i landsbygden men utan starkare kontakt med förhållandena annorstädes och vars uttalanden icke alls kunna betraktas såsom representativa. Han uppehöll sig också med en massa prästhistorier, och det är ju en icke ovanlig sysselsättning. Den svenska kyrkans prästerskap är naturligtvis i mångt och mycket skröpligt, och det finns i en stor kår tvivelsutan åtskilligt, som man kan anmärka på. Men jag tror, att i detta fall — där det gäller en hel kår och en historia, som sträcker sig sekler tillbaka — gäller det gamla ordet, att »var plåga har sitt skri för sig, men hälsan tiger still». Och vad som i de 2,000 prästgårdarna i Sverige uträttats för svensk kultur, för kristligt liv och sedligt leverne — därom må historien döma. Jag vill inte träda fram som försvarare på detta område, då jag icke behöver det.

Herr Kilbom har i sin motivering yttrat ett ord, som jag såsom präst skulle vilja en liten smula lägga till rätta, därför att det kastar ett sådant ledsamt och falskt sken över dem det gäller. Herr Kilbom säger nämligen om det e. o. prästerskapets löneförmåner, att då naturaförmånerna blott kunna men ej måste omsättas i pengar och man känner »de ordinarie prästernas hjärtlöshet så gott som undantagslöst gentemot sina underordnade, är det bekant, att ordet 'kunna' i lagen endast markerar en ytterst sällan förverkligad fram önskan och att om så sker nedpressas den beräknade summan i regel till ett minimum». — »Där dessa förmåner utgå in natura, äro de också vanligtvis skäligen usla», säger han sedan. Ja, mina herrar, det finns visst sådana fall, där löneförmåner äro otillfredsställande. Men huru

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyrkan
och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

förhåller det sig med saken i själva verket? Den frågan berördes något av en föregående talare men även jag ber om uppmärksamhet för densamma. Det är klart, att om en präst t. ex. missiveras till en fattig prästänka, såsom vikarie under nådår, får han finna sig i hennes små förhållanden, med det bord hon kan bjuda och med den bädd hon kan ge i sitt gästrum o. s. v. och naturligtvis kan detta icke alltid tillfredsställa högt ställda anspråk. Då ersättning för vivre utgår i pengar, bestämmes beloppet av domkapitlet. Den lön som i övrigt skall utbetalas är i lag bestämd — innan den blev detta, fastställdes den över hela riket genom prästmötenas beslut. Härvidlag kan alltså någon »hjärtlös» godtycklighet inte förekomma. Jag erinrar mig, hurusom jag som läroverkslärare under en mellanstermin blev förordnad som vice komminister hos en fattig änka; jag hade en kontant lön, mina herrar, efter 280 kronor per år — man fick ingen dräng för en sådan summa den tiden. Och det var många med mig, som befunno sig i samma läge. Jag var förordnad en gång vid Uppsala domkyrka, rikshelgedomen, och hade då en lön av 1,200 kronor per år, 100 kronor i månaden, utan några som helst naturaförmåner. Men icke klagade vi över prästhemmens usla villkor och de ordinaries »hjärtlöshet». Vi delade deras lott, med vilka vi skulle samarbeta eller vilkas tjänster vi skulle upprätthålla. Att då, när vi inte klagat, det från det håll, som det nu är fråga om, skall liksom å våra vägnar komma en anklagelse mot de ordinarie prästerna för hjärtlöshet — detta kan jag inte underlåta att bestämt visa tillbaka.

Innan jag lämnar den siste talarens yttrande, vill jag, trots hans hotelse — och den var förskäcklig: att han hade många och långa papper, varmed han eventuellt skulle belasta kammarens protokoll — hänvisa till det sätt, varpå religionsfriheten är genomförd i det land, som ju i alla fall för honom är ideallandet, hans drömmars land, om inte annat. Man förvånar sig över, att herr Kilbom har djärvheten att förklara, att det råder religionsfrihet i Ryssland, och »naturligtvis» främst där särskilt efter vad som inträffat under de senaste veckorna. Den ryska kyrkan, som varit en statskyrka som ingen annan, är nu en verklig martyrkyrka, och de maktägande i Ryssland ha för länge sedan slagit det rekord, som man trodde, att kejsar Diocletianus ägde, under vars regering de första stora kristendomsförföljelserna skedde. Att sovjetmakten uppenbarligen icke endast är kristendomsfientlig utan även religionsfientlig ha vi klara vittnesbörd om. Jag vill endast erinra om — jag kunde ju läsa upp åtskilliga citat om den saken — att vid de jul- och påskhögtider, som nyligen firats i Moskva och Petrograd, har ett förlöjligande och förhånande av allt vad religion heter skett, som går långt utöver vad vi ens kunna tänka oss. Det är inte bara den kristna religionen utan även andra religioner, som utsatts härför, och alltså är det religionen som sådan, som man velat komma till livs.

I samma anda talar även motionen, ehuru naturligtvis med den stora skillnad, som råder mellan det gamla Sverige och det nya Ryssland. Jag kan dock inte underlåta att påpeka en uppsats i

tidningen »Pravda» — det är ju en bekant tidning — i vars slutord det uttryckligen och klart säges ifrån, att »med en järnkvast måste arbetarna sopa sina hem fria från de sista resterna av allt som är heligt». Därtill må citeras kronjuristen Krylenkos varning till främmande regeringar, som anförts i den engelska pressen, att fälla förböner för patriarken Tickon, då detta endast skulle förarga sovjetregeringen, som beslutat »tillintetgöra kristendomen i Ryssland, vilken förklaras utgöra ett hinder för sovjetregeringen». Jag anhåller, mina herrar kommunister, att vi i Sveriges riksdag bli förskonade från edra ständiga blomstermålningar från helvetet! Jag har känt ett behov att äntligen säga ett sanningens ord om detta sätt att ständigt och jämt måla ut förhållandena i Ryssland annorlunda än de äro, och jag skall nu be att få övergå till själva saken.

Jag vill då först säga, mina damer och herrar, att det förefaller mig, att döma av vad som då och då framskymtat under denna debatt, som om man tycktes mena, att kyrkan är prästerna. Kyrkan är icke prästerskapet utan vi alla i folket som tillhöra det svenska kyrkosamfundet. Att därför utgå ifrån, att det här endast rör sig om en prästerskapets fråga, är både historiskt och reellt oriktigt.

Förhållandet är emellertid det, att det i alla tider kommer att finnas vissa slitningar mellan kyrka och stat. Det har varit så under hela vår historia. Det skulle varit av stort intresse att om tiden tillåtit det draga upp konturerna av denna spänning och hur den under tidernas lopp lösts. Det visar sig, hurusom dessa slitningar tid efter annan bli starkare. Spänningen blir allra kraftigast, när enväldsmakt i den ena eller andra riktningen sökt göra sig gällande här i riket. Kyrkan står som en fri institution under statens hägn och statens kontroll, men då kunglig enväldsmakt rådde stramades banden åt allt starkare; på liknande sätt var det, när ständernas envælde gjorde sig gällande. Kyrkan hävdar emellertid obetingat sin frihet gentemot staten i sina inre angelägenheter, ett livsvillkor för att hon skall kunna utföra sin uppgift.

Man kan inte, såsom det begäres i motionen, fullständigt skära utav bandet mellan kyrka och stat. Kyrkan kan icke avskaffas — den som tror detta känner icke vad som rör sig på djupet av människovärlden. Det är lättare att utrota människorna ur världen än att utrota religionen ur människornas värld. Och varhelst det finnes religion, finnes det också ett samfund — en kyrka. Det finns ingen möjlighet att alldeles slita av banden mellan kyrka och stat: dessa måste leva tillsammans med varandra i samma folk. Man kan aldrig komma till en bestående slutuppgörelse. Hur man än ordnar saken, måste nya irriterande uppkomma i och med de förändringar, som försiggå, nya förhållanden, som föranleda spänning i det ena eller andra avseendet. I all synnerhet måste denna spänning bli stark vid en så genomgående förändring av samhällslivet som demokratiens genomförande innebär. Demokratien som vi alla för övrigt ju ha accepterat, måste avsätta spår även i de *kyrkliga* formerna. Kyrkan har icke ännu helt anpassat sig i sina yttre former efter tidslägets krav. Därav kommer det sig, att en massa spörsmål dykt upp, som

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

måste lösas. Det är inte fråga om annat än att en lösning är nödvändig — däri ger jag herr Paulsen och de med honom likatänkande rätt.

Jag frågar mig emellertid: är det nödvändigt att gå till en åtskillnad mellan kyrka och stat, som innebure en bristning av det historiska sambandet, eller hur långt skall denna reglering av förhållandet dem emellan sträcka sig under närvarande läge? Ja, därom kunna naturligtvis meningarna vara delade. Det har i dag talats om, att det för kyrkans egen skull, för dess frihets skull, är nödvändigt att undkomma statens »kalla, dödande hand» och att kyrkan därför på ett mera fullständigt sätt måste skiljas från staten och själv bör taga initiativ därtill. Jag är emellertid inte övertygad därom. Den svenska kyrkan har överlevat svårare spänning med statsmakterna, än den som för närvarande råder. Jag tror inte, att läget, vare sig från kyrkans eller statens synpunkt, är sådant, att en skilsmässa är påkallad. Men *vore* situationen sådan, att detta måste anses vara händelsen, vill jag uttryckligt betona — och jag försäkrar er, mina damer och herrar, att bakom denna uppfattning står icke bara det svenska prästerskapet utan även en stor del av dem, som eljest vilja kalla sig svenskt kyrkofolk — att det är ingenting från kyrkans sida, som i och för sig driver till att bevara detta samband. Kyrkans liv och tillvaro hänger icke på den ena eller andra yttre formen. *Under alla förhållanden kräva vi dock — och det är ett klart demokratiskt krav som icke kan avvisas — att det svenska folket skall få säga sin mening i detta avseende. Innan åtgärder vidtagas, för att skilja stat och kyrka, en ruptur, som skulle medföra större förändringar än några andra reformer, som kunna genomföras i svenskt samhällsliv — inte ens en övergång från konungarrike till republik skulle ingripa så oerhört i det svenska folkets liv och åskådning, i helg och söcken, som denna — måste, det kräva vi, frågan utställas till det svenska folkets avgörande genom folkomröstning.* Vi ha nu fått referendum! Visar det sig då, att det övervägande antalet eller i varje fall ett mycket stort antal icke anser det lämpligt, att kyrkans nuvarande samband med staten bör bestå, finnes det icke något hinder för, att frågan tages upp på allvar. Kyrkan skall då sannerligen icke lida någon skada därav!

Vi tro emellertid icke, som jag nyss yttrade, att läget för närvarande är sådant. Man frågar oss kanske då, på vad grund vi stödja denna mening. Härpå vill jag svara, att det är våra bestämda erfarenheter, som gå i sådan riktning. Jag har i stad och på landsbygd kommit i beröring med människor rätt djupt ned i folklagren, även med personer av det parti, som några av de herrar tillhöra, vilka här yrkat på upplösning av sambandet mellan stat och kyrka. Jag har funnit, att där socialdemokratien mognat under kanske ett tjugotal år eller mera, är intresset för de kyrkliga förhållandena ungefär lika stort där som i andra samhällsklasser. Socialdemokrater bliva ofta dugliga kyrkorådsledamöter, varmt intresserade; på stämmorna råder det i regel ett förträffligt samarbete mellan prästen och socialdemokraterna, och fastän jag politiskt sett står i bestämd motsats-

ställning till dem, har jag sällan eller aldrig funnit någon personlig ovilja från det hållet. Ser jag på läget med utgångspunkt från de kyrkliga handlingarna, kan jag inte heller finna, att det förhåller sig på annat sätt. Och går jag till vår landsbefolkning, som i regel inte tillhör det socialdemokratiska partiet, är jag övertygad om, att man där omöjligt kan tänka sig, eller att det finnes någon önskan om en upplösning av sambandet mellan stat och kyrka. Om några, lek-män eller präster, som stå i mera ledande ställning inom den svenska kyrkan, skulle för vårt folk framkasta parollen om lösning av bandet mellan stat och kyrka, vet herrarna, vad man skulle svara? Jo, man kommer att säga: »Vad bråka Ni för, vem har velat avskaffa statskyrkan?» De skulle stå där som generaler utan armé, och jag är alldeles förvissad om, att t. o. m. den armé, som i herr Bengtsson i Norup ser sin ledare, skulle ställa sig mycket tveksam inför ett dylikt förslag. Detta hindrar inte, att jag mycket väl kan dela de farhågor, som man på kyrkovänligt håll hyser med hänsyn till det närvarande lägets vådor för kyrkans inre frihet, men jag ser ur desamma en utgång utan en brytning, som skulle vara till skada för båda parterna.

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Jag kan så mycket mera säga detta, som jag har erfarenheter i detta fall från vårt grannland Norge, där ifrågavarande krav varit uppe. År 1916 anställdes en folkomröstning i denna fråga. Det är att märka, att i Norge fanns det en nio år gammal politisk organisation, som stod bakom kravet om sambandets hävande, och jag behöver inte säga, vad detta betyder — något sådant finns ju inte hos oss. Vad blev då resultatet? Ja, först och främst fick man inte fram så stort antal intresserade för saken, inte på långt när så många som när det gällde spritfrågan. Man ansåg sålunda frågan inte vara aktuell. Av omkring 2,320,000 röstberättigade avgåvos endast cirka 77,000 röster, och av dessa voro inte mer än 17 % för skilsmässan mellan kyrka och stat och för upprättandet av en fri folkkyrka. Av rikets skolstyrelser röstade endast 10 % och av kommunstyrelserna 9 % för skilsmässa. Jag hade tillfälle att deltaga i det stora kyrkliga landsmöte i Kristiania i februari månad 1920, då meningarna i denna fråga skarpt brötos emot varandra och det fanns en väldig spänning mellan de olika partierna. Jag hörde då ledaren för det frikyrkliga partiet, juris professor Taranger, yttra sig om sakens läge. Han anförde, efter att ha påpekat, att hans egna trupper i Västlandet börjat svikta (jag hörde det själv och upptecknade det): »De kristna folkkyrkorna äro odödliga. De överleva alla politiska förändringar. De säga: 'här äro vi och här stå vi'. Om stortinget beslutade, att statskyrkan skulle upphävas, skulle 80—90 % av befolkningen säga: 'Vi vilja icke gå ut ur vår evangelisk-luterska kyrka. Här äro vi döpta, konfirmerade och vigda. Här äro far och mor och våra förfäder begravda, och här vilja vi begravas. Vi äro då, Gud ske lov, inga hedningar heller.' Norges urgamla folkkyrka kan inte avskaffas genom någon regeringshandling.» Jag tror, att dessa ord skulle få tillämpning även hos oss.

Jag har sålunda velat framhålla, att vi äro av den bestämda uppfattningen, att vårt folk i sin hellhet icke känner sig ha något

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

starkt behov av eller någon önskan om en skilsmässa mellan stat och kyrka. Nu frågar man oss emellertid: Varför vilja ni icke med denna principiella ställning till kyrkoformen från *religiös* synpunkt gå med på statskyrkans avskaffande? Jag vill då till min ärade vän, herr Bengtsson i Norup, lämna detta svar: Vi ställa till oss själva det spörsmålet: *Skulle det andliga, det religiösa och sedliga livet inom vårt folk främjas genom en sådan åtgärd eller skulle det gå tillbaka?* Vi förmena, att den mäktiga ställning, som den svenska kyrkan med sina rötter i svenskt folkliv sedan ett årtusende tillbaka intager i svensk folksed och i hela den svenska nationaluppfattningen, ger större möjligheter att gagna vårt folk i dess helhet än en frikyrka skulle bereda. Men vi *frukta* icke en annan utveckling, ty vi äro alldeles övertygade om, att en svensk folkkyrka skulle avlösa statskyrkan.

Så vill jag till sist beröra ännu en sak. Herr Bengtsson i Norup yttrade: Varför vilja ni då nödvändigt behålla i den svenska kyrkan dem, som icke önska tillhöra densamma? Detta är ju ett tvång! Ja, det är ett tvång, och det är, mina damer och herrar, ett olyckligt tvång. Ingen kan mer än vi från rent kyrklig utgångspunkt beklaga, att den kommitté, som skulle föreslå lagändringar i detta syfte, blev avbruten i sitt arbete. *Det är ett oeftergivligt krav, ett ärlighets- och sanningskrav, som vi här göra gällande.* Det är nu 25 år, sedan jag för min enskilda del offentligt framställde detta krav, och bakom detsamma står hela det svenska prästerskapet — jag tror knappast, att det finns ett enda undantag — liksom bakom detsamma också står en stor del av de kyrkans lekmän, som ha särskilt intresse för kyrkliga frågor. *Jag hoppas därför, att denna sak snarast skall komma fram ånyo, så att det sålunda beredes möjlighet för dem som vilja detta att utträda ur svenska kyrkan, även utan angivande av övergång till annat trossamfund.* Därmed synes mig böra följa befrielse från den anpart av utgifterna för kyrkan, som höra samman med de rent kyrkliga uppgifterna (den svenska kyrkan har ju dessutom hela civilregistraturen, och ett flertal andra borgerliga bestyr på sin lott, och för den saken må naturligtvis betalas av alla statsborgare). Men, frågar man sig då, vart skall detta taga vägen? Det blir kanske ett massutträde, såsom någon kyrkoherde skulle ha sagt i Nya Dagligt Allehanda? Nej, mina damer och herrar, det tro vi icke, och även om så skulle ske, få vi taga situationen sådan den är, se den i ögonen med den fullaste frimodighet och därefter oss rätta. Men vi tro, att det kommer att gå med den saken på samma sätt som i Finland. Där har man nämligen just nu fått det ordnat på nämnda vis, och resultatet blev, att av landets 3,400,000 människor blott 6,000—8,000 personer utträdde ur kyrkan — och likväl finnas ju där, som vi veta sedan de oroliga tiderna, många med herr Kilbom likatänkande. De synpunkter jag anlagt, bekräftas sålunda av de exempel jag åberopat från våra båda grannländer i öster och väster. Jag vill också säga, för att icke i onödan framkalla en replik, att dessa siffror äro officiella. Jag har nämligen begärt dem från biskop Gumme-

rus i Borgå, som lämnat mig specialuppgifter för de olika församlingarna — jag kan sålunda fullt stå för siffrorna. Det har visserligen sagts i pressen, att på ett ställe 2,000 personer utgått ur kyrkan och att 4,000 hotat att utgå. Ja, detta är en intressant historia. Varför skedde detta? Jo, därför att man ville taga ifrån en församling dess kyrka, så att folket skulle vara tvunget att gå till en annan kyrka — ungefär som det kan hända här i landet också — och då sade folket: få vi icke behålla vår kyrka, gå vi ut ur statskyrkan och bilda en särskild församling! 2,000 personer anmälde sitt utträde för att starta ett särskilt samfund. Emellertid reste biskopen till platsen och ordnade upp det hela till deras belåtenhet, varefter de 2,000 personerna återigen inträdde i kyrkan. Detta skedde i Kartula, i norra Savolaks. Jag har velat nämna detta som stöd för den uppfattning vi ha, att situationen icke är sådan, som man här på andra sidan gjort gällande.

Jag vill slutligen beröra ett yttrande av en ärad talare på Norrlandsbänken — han fällde det väl icke i elak mening utan mera av förbiseende. Han sade nämligen, att de frireligiösa åtminstone hade hans aktning, ty hos dem funnes det en verklig övertygelse. Jag ber er, mina damer och herrar, vara förvissade om, att även hos oss finns det en livlig övertygelse om, att den svenska kyrkan, som i stort sett äger folkets förtroende — och därom må, om riksdagen inte tror det, ett referendum vittna — har stora uppgifter att fylla i framtiden, först och främst en religiös och därmed sammanhängande sedligt fostrande uppgift och sedan jämväl en kulturell. Det är för denna vår övertygelse som vi gå i elden och icke för de ekonomiska förhållanden, som äro förbundna med det nuvarande tillståndet. Jag tror för övrigt icke, att den svenska riksdagen skulle vilja vara med om en sådan revolutionär åtgärd, som att genomföra en upplösning under villkor av den art, att kyrkans juridiska och ekonomiska rätt därvid på något sätt skulle förkvävas. Jag tror nämligen inte, att man här vill gå de av herr Kilbom efter rysk förebild förordade vägarna, utan jag är övertygad om, att en upplösning, om det ginge därtill, skulle kunna komma till stånd i ärligt och gott samförstånd.

Till slut vill jag säga, att vi i stort sett icke ha anledning att klaga över det förhållande, som under tidernas lopp rätt mellan den svenska kyrkan och staten, även om tidvis en viss spänning har kunnat förekomma. Det har i verkligheten varit och vi hoppas och tro att det ock i framtiden skall förbliva ett ganska gott förhållande mellan svensk stat och svensk kyrka, vilkas inbördes historiska samband bäst tecknats i Gustav Adolfs välbekanta ord i sitt brev från Jönköping den 22 februari 1629: »Sveriges Majestät och Guds kyrka, som därutinnan vilar.»

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Den fråga, som här föreligger till kammarens avgörande, är i sig själv ägnad att en smula sätta lidelserna i rörelse, och jag tror, att de som uppmärksam avlyssnat

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

denna debatt också funnit, att densamma i mycket hög grad är präglad av ett intresse, som åtskilliga andra frågor icke ha förmåga att tillvinna sig i kammaren.

Jag vill emellertid för min del först säga, att jag inte är riktigt belåten med att denna fråga förts fram just *nu*. Jag tror, att detta mera är ett uttryck för en iver att i tid och otid kasta fram ett spörsmål än för en strävan att överväga, huruvida tidpunkten är den rätta och riktiga, huruvida förhållandena äro sådana, att det krav man reser lämpligen bör framställas i detta sammanhang. I det stycket känner jag mig åtskilligt tilltalad såväl av den reservation, som anförts i utskottet av herr Dalgren, som ock av reservantens egen framställning här i kammaren. Å andra sidan är det lika uppenbart, att det krav, som i motionen framförts, är av beskaffenhet att likvisst tarva, att man icke utan vidare avvisar detsamma. Det vill synas som om den argumentation, som förts i fält av den siste ärade talaren, vilken huvudsakligen anknöt till nationalistiska känslösynpunkter, går alldeles på sidan om det problem, som här föreligger. Såvitt jag kan förstå är denna fråga icke så enkelt expedierad som han ville göra gällande med allenast en hänvisning till en, låt vara tusenårig, tradition i landet.

Min personliga ståndpunkt, när jag bedömer denna fråga, är icke statskyrkomannens och ej heller frikyrkomannens. Närmast är jag väl att betrakta som, vad man brukar kalla, en »hedning». Men icke minst för oss hedningar har det sitt intresse att slika frågor så ordnas, att icke religionsfrihetens och samvetsfrihetens bud trädas för nära. Jag vill också i det avseendet framhålla, att jag ännu inte har tillräckligt förtroende för den svenska frikyrkans förmåga att slå vakt om dessa grundsatser. Jag ber mina frikyrkliga vänner i kammaren om ursäkt, men jag måste anse, att vill man fortfarande på den kanten ha den instängda luft, den unkna andliga atmosfär, som visat sig finnas därinom vid bedömandet av en rad kulturfrågor, är det inte underligt, om man ställer sig en smula skeptisk mot anspråket från det hållet att i alla skiften representera religionsfrihetens och samvetsfrihetens grundsatser. Det finns ett nära liggande exempel mina herrar: hela den kampanj — jag säger det rent ut och tager icke ordet tillbaka — som pågår mot fri forskning på det religiösa området, en kampanj, understödd även av herr Pehrsson i Göteborg förresten, riktad mot varje försök att få en modernare och vidsyntare åskådning knäsat inom de teologiska fakulteterna, vittnar därom, att det sannerligen på nämnda håll i hög grad saknas de elementäraste förutsättningarna för förståelsen av en upplyst religionsfrihet här i landet. Det är gott och väl med religionsfrihet, det är gott och väl, att man icke får en statskyrka längre, men jag måste säga, att, när man tager detta steg, får man också från deras sida, som här representera Svenska Morgonbladets läger, komma ihåg, att vi vilja *icke* byta ut den nuvarande statskyrkan med dess tendenser att reformera sin teologi mot den sortens obskurantism, som dagligen förkunnas i nämnda tidnings spalter. Det må vara hänt,

att den ståndpunkten kommer att motsägas från många håll, men jag har verkligen känt det som ett behov att säga min mening rent ut.

Jag vill också i detta avseende tillägga, att frikyrkan i landet torde ha utsikter att gå till seger, i samma mån som den behjärtar och förstår, att det icke är i strid med kulturen, icke i strid med vetenskapen, som den skall söka framgång. Vill den vinna en ställning, som skapar förtroende, är det nödvändigt, att den såsom sitt första bud uppställer det toleransens bud, som den, när det gäller statskyrkan, alltid predikar. Jag anser mig ha så mycket större rätt att säga detta, som jag själv, i vad angår statskyrkoquestionen, står på samma linje som mina vänner från det frikyrkliga lägret. Jag tror mig därför ha en viss rätt att rikta kritiken mot dem och bland annat fästa deras uppmärksamhet på det orimliga i att här i riksdagen slå vakt om en reaktionär uppfattning rörande våra skolors kristendomsundervisning men tillika kräva statskyrkans avskaffande. Ty det förstår ju var och en, som en smula vill tänka sig för, att det går icke att förena dessa båda ståndpunkter, att å *ena* sidan kräva, att staten i vad gäller kyrkan skall stå fullständigt neutral, och att å *andra* sidan vilja bibehålla i skolorna en religionsundervisning så beskaffad och så lagd, att den uteslutande är konfessionell och, såväl ur föräldrars och målsmäns som de undervisades egen synpunkt, kränker samvetsfriheten. Ni få på den frikyrkliga kanten komma ihåg, att om vi skola vara bundsförvanter i denna fråga i fortsättningen, så få ni också vara så snälla och ta steget fullt ut och hävda religionsfrihetens grundsats icke bara i vad gäller förhållandet till statskyrkan, utan också i vad gäller religionsundervisningen uti skolorna!

Sedan vill jag säga gentemot utskottets ärade ordförande, att han i sitt för övrigt både formellt och reellt skickligt lagda anförande dock glidit förbi huvudpunkten i den föreliggande frågan. Jag kan instämma i åtskilligt av vad han hade att säga om herr Kilboms motion. Jag tror dock, att han gör den ärade motionären orätt, i händelse han supponerar, att det är motionären själv, som stått fadder för de många grodor, som där hoppa. Jag skulle nämligen hålla för sannolikt, att den motionen har sitt ursprung från ett håll, som fordomtima stod herr Pehrsson i Göteborg ganska nära; men såsom ofta ske plägar på detta område, så har fallet även blivit här, nämligen att »äpplet fallit långt ifrån päronträdet», som man brukar säga. Huvudfrågan, som förbigicks av utskottets ärade ordförande, är den, huruvida man med utgångspunkt från religionsfrihetens och samvetsfrihetens grundsatser kan stå till svars med ett system, där statsmakten ställer sig såsom garant bakom en viss bekännelse på bekostnad av övriga bekännelser.

Det nämndes av någon bland herrarna om hädelseparagrafen. Herr Starbäck, som en gång motionerade om dess avskaffande, torde bland andra här i kammaren veta, att hädelseparagrafen är en paragraf *uteslutande till skydd för statskyrkans bekännelse*. Vi ha rätt att häda hur mycket vi vilja frikyrkornas bekännelser och åskådningar, det är endast statskyrkans bekännelse, som är sacrosankt. Ja, det är ju klart, att ingen vettig människa vill uppleva något

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

sådant som att se denna hädelseparagraf tillämpad, sedan man här i landet blamerat sig för långliga tider framåt genom att insätta Sveriges mest framstående nationalekonom i häkte, därför att han trädde denna paragraf för nära; men det är å andra sidan lika uppenbart, att dess blotta tillvaro är ett bevis bland många för hur det är ordnat, nämligen att statsmakten har ställt sig bakom en viss bekännelse på bekostnad av de andra, och detta är något, som uti sina praktiska verkningar ovillkorligen måste medföra, att samvetena tvingas.

I detta sammanhang vill jag också rikta en tankställare till herrarna på den frikyrkliga kanten. Problemet ligger icke så enkelt, att vi t. ex. skulle kunna medgiva fritt utträde ur statskyrkan och bli av med *alla* våra skyldigheter till densamma. Det är en ståndpunkt, som jag icke kan omfatta. Ty så länge staten har en statskyrka, så är varje medborgare självfallet bidragsskyldig till dess upprätthållande på samma sätt, som man är bidragsskyldig till upprätthållandet av övriga statsinstitutioner. Den tankegång, som skymtar fram här ibland i diskussionen, att man genom fritt utträde, med bibehållande t. o. m. av fullkomlig frihet i ekonomiska ting, skulle praktiskt taget lösa problemet, är orimlig i sitt utförande, ty något sådant komme att leda därtill, att vi finge en statsinstitution upprätthållen och driven på privat bekostnad eller rättare sagt på frivillighetens väg. Men detta är *en* sak, en *annan* är, huruvida man kan ha rätt att såsom utskottets ordförande gjort förbigå den antydda svårigheten. Jag anser, att man icke har denna rätt. Det är min bestämda övertygelse, att själva statskyrkosystemet drives allt mer och mer fram mot en både inre och yttre kris i samma mån som irreligiositeten tilltager, i samma mån som bekännelsen vittrar sönder och i samma mån som allt flera element ställa sig antingen ur religiösa eller profana synpunkter såsom motståndare till kyrkan. Hur skola vi då lösa problemet? Jag tror, att man gör klokast i att nu taga fasta på, att här är det en rad av frågor, såsom herr Dalgren mycket riktigt framhäver, vilka tarva en utredning. Det är statsrättsliga frågor, det är ekonomiska frågor och det är administrativa frågor. Jag fäster uppmärksamheten på att det finns väl ändå ingen, som tror, att det vore lämpligt att låta kyrkan, skild från staten, alltjämt disponera över omkring en miljard, det värde vartill man kan uppskatta kyrkans egendom. Det är självklart, att dess ställning såsom rättssubjekt gentemot staten måste klargöras. Det är också självklart, att de ekonomiska spörsmålen måste lösas, och lika självklart är, att en rad av administrativa uppgifter därute i kommunerna också måste lösas. Men om man har en uppfattning sådan som jag har, att vi *icke* kunna komma ifrån problemet, och om man har den uppfattningen, att ju längre tiden går, dess mer tillspetsas frågan, då kommer man också till den slutsatsen, att det gäller här att förbereda ett upptagande av dessa problem till undersökning och att en sådan undersökning bör sättas i gång.

Jag vill inflicka, att det är ej precis tacknämligt, att den nuvarande regeringen till äventyrs skulle få hand om ett sådant utred-

ningsarbete. Ty med den signatur på det kulturella området, som den redan i sin sammansättning har, kan man befara, att man där finge ett så reaktionärt uppläggande av hela frågan, att åtminstone de, som tänka lika med mig, skulle betacka sig för att vara med i den fortsatta galoppen.

Å andra sidan är det en tanke, som i detta sammanhang också anmäler sig, nämligen den, huruvida man inte ändå bör en smula tänka sig för, innan man skrider till ett omedelbart skiljande av kyrkan och staten. Ty jag hyser den uppfattningen, att man genom en radikaliserings av våra teologiska fakulteter bör fortsätta på den väg, man lyckligtvis börjat, att praktiskt taget avskriva bekännelse-tvånget inom dessa fakulteter och medge lärarna där möjlighet till befordran efter samma grundsatsen som inom andra fakulteter. Det är en väg, på vilken man så småningom också skapar en modern, vidsynt och tolerant folkförkunnelse, som i sin tur underminerar gamla vidskepliga föreställningar, som ligga hämmande i vägen för utvecklingen.

Jag vill säga till min högt ärade vän Bengtsson i Norup, att jag mycket väl förstår de betänkligheter, som han reser mot statskyrkosystemet just därför, att det blir icke bara en Wetter utan kanske många Wettrar i fortsättningen, som skulle få hand om den svenska prästutbildningen. Den konsekvensen hälsar jag för min del med glädje. Jag måste t. o. m. säga, att för mig är det *enda*, som talar till förmån för statskyrkosystemets bibehållande en tid framåt, just den omständigheten, att statsmakten sitter inne med möjligheten att genom de teologiska fakulteternas rekrytering lägga grunden till *en helt ny prästutbildning i landet*. Jag kan förstå, att sådant tal för deras öron, vilka här tänka som herr Bengtsson i Norup, ter sig som kätteri och styggelse. Jag vill dock säga ärligt ut vad jag tänker i frågan. Jag tror, att min vän herr Bengtsson också skall förstå, att det från mina utgångspunkter är helt naturligt, att jag skulle vara litet tveksam, om man nu stode inför att avhända sig omedelbart denna stora förmån, som man har att med svenska statskyrkan som instrument fortsätta det radikaliseringsarbete av svensk religiös kultur, som påbörjats.

Men om jag väger denna senare synpunkt och de andra synpunkterna mot varandra, kommer jag ändå i min praktiska slutsats fram till, att det är klokast och bäst att här hävda religionsfrihetens grundsats konsekvent, och att det därför är förnuftigast, om andra kammaren nu samlar sig på den linje, som kräver en utredning i denna fråga, även om mot ett sådant utredningsarbete skulle kunna anföras betänkligheter av den art, jag redan har antytt. På den vägen kunde man dock äntligen börja att få upp problemet. Jag erinrar därom, hur frikyrkorna, herr Bengtssons i Norup bland andra, på eget initiativ börjat en omfattande utredning av detta problem: men det säger sig självt, att så förgrenat och invecklat som det är, så tarvas, att staten tar hand om detsamma.

Jag tror således, att kammaren gjorde klokast att gå på den väg, som fått sitt uttryck i den i herr Paulsens reservation angiv-

Ang.
upphävan-
de av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

na linjen. Jag vill icke ställa mig solidarisk med motiveringen, som är i någon mån abrupt och icke riktigt sammanhängande, och jag vill icke heller vara med på klämman sådan den nu är formulerad, ty det är alldeles uppenbart, att i det avseendet har den anmärkning, som framställtts av herr Bengtsson i Norup, fog för sig.

Jag vill därför, herr talman, framställa ett yrkande — sedan jag nu enskilt hos herr talmannen underrättat mig om att han kommer att framställa proposition på detsamma — av följande innehåll, nämligen om bifall till klämman i herr Paulsens reservation, med den ändring, att efter orden »allsidig utredning» inskjutas orden »huruvida och». Klämman i sin helhet skulle då få följande lydelse: »Att riksdagen behagade besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa en allsidig utredning, huruvida och på vad sätt det nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst.»

I detta yttrande instämde herr *Lövgren*.

Herr *Lindskog*: Herr talman, mina damer och herrar! Jag har försökt att noggrant följa den här debatten, och jag har tyckt mig finna, att det är särskilt två synpunkter, som varit avgörande för deras hållning, som yrka bifall till reservationen och bifall till motionen.

Den ena av dessa två synpunkter är den, som med stor skärpa framhölls särskilt av den siste talaren, herr Engberg, då han förklarade, att det var religionsfrihetens stora idé, som tvang honom att här gå emot statskyrkotanken. Jag måste för min del erkänna, att det för mig är fullkomligt obegripligt, att det finnes någon principiell skillnad eller principiell motsats mellan statskyrkotanken och religionsfrihetstanken. Skulle det verkligen vara så, då vill jag för min del ärligt medge, att jag skulle ha mycket svårt att kunna försvara statskyrkotanken. Men för mig står det så, att religionsfrihetens idé rör endast och allenast förhållandet mellan religionen och de enskilda människorna, under det statskyrkotanken rör förhållandet mellan staten och kyrkan; de två sakerna kunna ytterligt väl låta sig förenas, och att så kan ske bevisas bäst av förhållandena, de faktiska förhållanden nämligen, som finnas i vårt land, och av de förhållanden, som finnas i andra länder. Här i vårt land kan man säga, att religionsfriheten i stort sett verkligen är genomförd; det finnes visserligen några få rudiment kvar, där ännu inte den hela och fulla religionsfriheten är genomförd, men det finnes ingen som helst svårighet i statskyrkans idé såsom sådan att väcka förslag och genomföra religionsfriheten även på de punkterna. Nu har, såvitt jag kan finna, nämnts egentligen blott ett enda exempel såväl i motionen som i debatten här på, att icke religionsfriheten är fullständig i Sverige, och detta exempel utgör den s. k. hädelseparagrafen, där det stadgas straff för den, som sårar andras religiösa känslor.

Det finns naturligtvis ingenting, som hindrar, att det väckes förslag till en ändring i denna paragraf, om den verkligen skulle

strida mot religionsfrihetens tanke. Men för mig ter sig denna sak på det sättet, att denna hädelseparagraf kan vara olämplig i sina detaljer, men den är i viss mån ett utslag just av religionsfrihetens idé i så måtto, att den ger uttryck för den tanken, att den religionsfrihet, som man kräver för egen del, bör man också unna åt andra människor. Det är icke nog med att man säger, att man för sin egen del begär en fri religionsutövning, utan man skall respektera den religion, som finnes även hos andra människor. Ett uttryck härför är, förmodar jag, att man t. ex. i Amerika stadgar så allvarliga straff för det slags brott mot religionsfriheten, som består i hädelse.

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Jag skall icke plåga kammaren med att på nytt anföra exempel, hur frestande det än kunde vara, från Ryssland, på vad som där brukas i kättarförföljelse. Jag skall blott nöja mig med att återopå det föredrag herr Eliel Löfgren höll för ett par dagar sedan, där han ordagrant sade på följande sätt: »I Ryssland finnes ingen erkänd religion utom kommunismen, men innan man upphör med kättarförföljelserna för varje överträdelse mot den rena kommunistiska läran, är ingen bestående bättring möjlig.»

Herr Kilbom såsom motionär har också beklagat sig över den bristande tryckfriheten i vårt land. Liksom han därvidlag hänvisade till den tidning, som tycks vara hans älsklingslektyr, nämligen Nya Dagligt Allehanda, skulle jag vilja påminna herr Kilbom, att det finnes andra tidningar, som här kunna återopå. Jag vet icke, om herr Kilbom känner till en sådan tidning som Folkets Dagblad Politiken, men jag tror icke, att herr Kilbom behöver mer än några få dagars studium av denna tidning för att vara fullkomligt bekymmerslös med avseende på den höga ståndpunkt tryckfriheten intager i vårt land.

Detta är sålunda något, som rör religionsfrihetens och toleransens tanke, men har icke något som helst att göra med statskyrko-tanken; religionsfrihetens och toleransens tanke kan finnas inom statskyrkan i obegränsad grad liksom den å andra sidan inom de stater, där statskyrkan är avskaffad, kan vara fruktansvärt illa tillgodosedd.

Sedan kommer jag till den andra synpunkten, som jag skulle vilja beröra, nämligen i vilket förhållande står en enskild persons uppfattning i religiösa frågor till statskyrko-tanken? Där kommer en och talar om att han är agnostiker, en annan erkänner, att han är hedning, och det förefaller, som om den saken vore utgångspunkten för att ställa sig avvisande mot statskyrko-tanken. Jag skulle vilja säga, att man kan vara agnostiker och man kan vara hedning, men det hindrar icke, att man måste böja sig och erkänna de obehagliga fakta, som finnas i världshistorien och i samhällena; och de fakta, som därvidlag framkommit, äro helt enkelt sådana, att religionen är ovillkorligen en bland de starkaste makter, som existera i världen och i världshistorien. Det religiösa behovet är också ovillkorligen ett faktum, som man icke kan komma ifrån. Och nog är

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.*

(Forts.)

det underbart, att när staten i våra dagar vill liksom lägga sin hand på allt möjligt, på smått och stort, på likt och olik, så vill man där- emot, att den skall göra sig urarva och förklara sig icke ha något att göra med en så väldig företeelse som religionen är.

Nu säger herr Kilbom särskilt det, att det verkar obehagligt, att man skall betala för ändamål, som man inte alls intresserar sig för — men det får det arma svenska folket dock göra. Ja, men bästa herr Kilbom, är det icke ändå så, att vi dagligdags stå här och besluta om ändamål, som en mycket stor del av svenska folket icke intresserar sig för det allra minsta, men det svenska folket får vackert finna sig i vad deras representanter besluta för det svenska samhället i stort sett. Jag kan icke tänka mig, att en sådan synpunkt som frågan om penningmedel här skall vara avgörande. Att staten har det allra största intresse just i fråga om religionen och kyrkan, förefaller mig också framgå, om man tänker särskilt på två områden. Det ena är, att staten är rättsstat. Statens främsta upp- gift är att främja rättsförhållandena, men rättsförhållandena äro fullkomligt meningslösa, utan att det finnes såsom bakgrund i folk- själen vissa etiska stämningar, det kan icke frångås. Det är också ett faktum, att de etiska grundmoment, som finnas i den svenska folksjälen, äro nedlagda där sedan århundraden, jag höll på att säga årtusenden, tillbaka genom den kristna religionen.

Det är otänkbart, att den kristna religionen söndag efter söndag har droppat in sina etiska sanningar i det svenska folket utan att så småningom göra ett oerhört insteg i den svenska folksjälen; och de etiska läror, som därav kommit in i folksjälen, äro sannerligen ingen- ting, som vi nu behöva skämmas eller blygas för.

Jag skall i detta sammanhang be att få påminna om att det finnes andra moraliska läror än dessa; och man finner ett belägg för den saken, när man tänker just på den tredje kommunistiska inter- nationella kongressen och det beslut, som där fattades, i vilket det står följande moraliska bud, som skall tjäna till efterföljelse för kommunismens anhängare: »I alla länder, även de friaste, mest 'lag- liga' och 'fredliga', är den tidpunkten fullständigt mogen, då det är obetingat nödvändigt för varje kommunistiskt parti att förena det lagliga och det olagliga arbetet, laglig och olaglig organisation . . . Den kommunistiska parlamentsledamoten är efter beslut av central- kommittén inom sitt parti förpliktad att jämte laglig verksamhet be- driva olaglig sådan. Han skall t. o. m., om han är parlamentsleda- mot, begagna sig av sin parlamentariska immunitet för att på det sättet kunna bedriva sin olagliga verksamhet.» Jag får lov att säga, att när man hör dessa kommunistiska moralbud, som den moderna tiden nu utlöser ur sig, så kan man ju säga, att de gamla budorden i all sin ålderdomliga skröplighet ändå äro tusenfallt bättre än dessa moderna »högre» moralbud, som vi se förkunnade.

Så kommer jag in på det sista, som jag ville säga, nämligen re- ligionens förhållande till kulturen. Här har sagts många ord och givits många belägg, bland annat från Henrik Schück, om den stora tacksamhetsskuld, som den svenska kulturen står i till vår svenska

kyrka. Man skulle här kunna lägga till mycket. Men jag skall i stället slå in på samma bog som den siste talaren, herr Engberg, som där hade vissa ganska riktiga påpekanden. Det kan inte hjälpas att religionen, alldeles släppt åt sig själv, ibland har tendenser att med sig associera vissa antikulturella element. Man behöver bara gå till Amerika för att finna den fara, som ligger i detta. Jag vill dock för min del gå en annan väg än åtminstone herr Engberg tycktes vilja slå in på, när han menade, att vi genom våra teologiska fakulteter skulle så småningom kunna till den grad radikaliserat vår teologi, att det bleve platt ingenting kvar — jag tror inte, att han uttryckte det så, men han menade det nog — och på den vägen komma fram till den rena hedendomen. Jag för min del är den förste att erkänna, att våra teologiska fakulteter ha ett utomordentligt stort arbete att utföra. Jag vill påpeka t. ex. den väldiga skillnad, som finns mellan våra teologers arbete nu och för bara femtio år sedan för att visa, vilket fel staten skulle begå, om den verkligen släppte ifrån sig de möjligheter den har att här inverka på kyrka och religion. Men jag skulle i stället vilja säga, att för mig står religionen såsom en av de största och mest bärande makterna, som världshistorien äger. Det är inte heller så, att religionen befinner sig i ett ständigt avytande och dalande. Religionen går i vågrörelser, upp och ned. Men det är nödvändigt för religionen, att den står i intimaste kontakt med tidens kulturella rörelser, och det är nödvändigt att inte låta religionen stagnera, att inte låta den stå stilla såsom ett stillastående vatten, utan låta den gå fram till verklig beröring med kulturen, låta den stiga högre och högre uppåt samt även att rensa bort de vidskepliga föreställningar, som kunna ha funnits däri. Det är med tanke just på den möjlighet, som staten där äger att kunna verka befrämjande på den religiösa utvecklingen, som jag för min del, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang.
upphälvande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

Fröken *Wellin* instämde häruti.

Herr *Olsson* i Berg: Herr talman! Jag skall bara säga några få ord angående herr *Kilboms* och hans medmotionärens motion, fastän den egentligen icke är värd, att man yttrar sig om densamma. Ty sådana ovederhäftigheter och så många osanningar, som denna motion innehåller, ha säkert aldrig förr framkommit i någon motion i Sveriges riksdag. Jag tror icke heller, att någon motion framkommit i riksdagen, som har på ett så grovt sätt hånat och smädat statskyrkan och beskyllt den för så många ogärningar. Skulle man tro, att denna motions innehåll vore sanning, så skulle man också tro, att statskyrkan, den kristna religionen, prästerna och allt det arbete de nedlagt både i andligt och timligt avseende varit till den största olycka för Sveriges folk.

Nu äro så många av ovederhäftigheterna i herr *Kilboms* motion vederlagda, så jag kunde ju ej behöva mera beröra dem. Men vad som i motionen säges angående prästerskapets änke- och pupillkassa har visserligen herr *Olsson* i Mora uti sitt präktiga anförande något

Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)

bemött, men då han ganska kort vidrörde detta skall jag ytterligare säga några ord därom. På sid. 27 säger herr Kilbom: »Bland de kyrkliga rikedomarna omnämna vi till sist även Prästerskapets änke- och pupillkassa. Vi göra naturligtvis det icke som någon kritik av, att änkor och faderlösa få sitt tillbörliga underhåll. Men anmärkningsvärt är dock, att dels, medan massan av det verkligt produktiva folket så gott som fullständigt saknar denna förmån, den har tillförsäkrats denna tjänstegrupp, dels det sätt varpå den tillkommit. Denna kassa, som i sitt slag är den bäst situerade i hela riket, har fått sin mycket betydande grundplåt genom ett års behållen prästlön över hela landet utan ringaste vederlag i form av någon som helst tjänstetövning hopspliten av alla rikets skattedragare.» Längre kan väl ingen gå uti osanning än vad motionärerna här göra. De ha smädat en hel plikttrogen tjänstemannakår för det som är deras stora berömmelse. Det är nämligen prästerna själva som genom att avstå ett års lön sammanskjutit grundfonden till denna kassa. Deras befordran har icke, såsom herr Kilbom säger, försenats ett år. De hava utnämnts och befullmäktigats till sina tjänster, men under första löneåret har hela inkomsten av pastoratet tillfallit änke- och pupillkassan med undantag av det lilla, som utgått till dem i vicepastorsarvode. De ha gjort full tjänst för en bråkdel av den lön, som varit dem tillförsäkrad. Förstå icke motionärerna, att detta är en ädel gärning, ja, ett storverk, som för alla tider skall lända till stor heder och ära för de nu levande gamla prästerna och deras närmaste föregångare. På ungefär 40 års tid ha dessa omkring 2,500 präster — många av dem fattiga — av sina löner avstått mellan sex och sju miljoner kronor till hjälp för sina och sina ämbetsbröders änkor och barn. Skattedragare ha icke med ett enda öre bidragit därtill. Säg mig någon kår eller sammanslutning, som utfört en liknande barmhärtighetsgärning!

Herr Kilbom har i sin motion genomgående beljugit, förkättrat och skandaliserat statskyrkan, dess biskopar och präster och den lära de förkunna. Med den största fiendskap har han vänt sig mot denna institution, som han beskriver såsom det största tvång och det mest olycksbringande för landet under hela den långa tid den ägt bestånd. Detta är något som förekommer överallt i motionen. På sid. 33 säges om prästerna: »I särskilt andligt förmörkade och efterblivna trakter lyckas prästerna pressa ned folket på ett sådant djup av vidskepelse, okunnighet och andligt slaveri, att statskyrkan där ännu kan sägas stå i full kontakt med massorna. Men överallt eljest i landet vidgar sig klyftan mellan statskyrkan och de egendomslösa eller egendomssvaga massorna.» Det är både prästerna och folket, som här förhånas, förmenar åtminstone jag.

Nu synes det visserligen, som om det vore det materiella eller det ekonomiska stödet för statskyrkans bestånd och överhuvud för den kristna religionens uppehållande i vårt land under statens vård, som herr Kilbom och hans meningsfränder vilja undanrycka och roffa till sig, alldeles som bolsjevikerna gjort i Ryssland, för att på detta sätt störta statskyrkan och utrota kristendomen.

Detta framgår av motionen, sid. 35: »Att det emellertid mycket väl går för sig att bryta ned den ekonomiska och därav följande andliga makt, som statskyrkan utgör, visa oss talrika historiska exempel. Det är visserligen sant, att bäst och slutgiltigast sker det nedbrytandet genom den sociala revolutionen, som avskaffar all till utsgugning och förtryck använd privategendom och därmed automatiskt även självklart avskaffar den del av privategendomen, som håller statskyrkan uppe. Det historiska exemplet erbjuder oss de länder, som antingen till en tid eller också på ett avgörande sätt genomfört den sociala revolutionen: Pariserkommunen, rådsrepublikerna Finland, Ungern och Bayern under deras korta frihetsperioder samt naturligtvis framför allt Ryssland.» Ryssland — ett efterföljansvärt exempel! Men det är icke allenast den yttre kyrkan och vad till dess ekonomiska stöd och upprätthållande hör, som herr Kilbom riktar sina skarpa hugg och pilar mot. Det är icke endast den yttre ramen av denna institution striden gäller. Själva huvudsyftet är att rycka den kristna religionen och Guds ord från Sveriges folk. Detta framgår tydligt och klart vid genomläsandet av hela motionen. På sidan 34 står: »Statskyrkans andliga maktställning visar sig icke minst i hennes fördärvliga inflytande på barn- och ungdomsundervisningen.» Här synes klart, att det är kristendomsundervisningen det gäller. Ja, det är den, kommunisterna mest av allt i världen hata. Den passar icke för deras läror. De vilja utrota denna och med det samma Guds ord från Sveriges folk. Men då skall jag tala om för eder, mina herrar, att ni ha åtagit eder ett uppdrag, som ni icke kunna utföra, ty här strida ni icke mot människor utan mot Gud själv, och då komma ni till korta, ty hans ord kunna ni aldrig utrota från jorden, ja, inte ens från Sveriges land. Skulle det möjligen med tiden lyckas eder att störta statskyrkan, eller det av en eller annan anledning bli så, att stat och kyrka skiljas åt, att staten sålunda icke vill på ett den kristna religionen värdigt sätt stödja och upprätthålla den kyrka och den kyrkliga ordning, som nu i flera hundra år varit till gagn och välsignelse för Sveriges folk och land, så ha ni, mina herrar, ingalunda vunnit edert verkliga syftemål därmed. Med en sådan bragd kunna ni tillintetgöra varken den kristna religionen eller Guds ord. Allt detta kommer att finnas till i alla fall.

Utskottet säger något, som är fullt riktigt, nämligen, att kyrkan ännu har vida och djupa rötter hos vårt folk. Så det går nog inte så lätt att riva den omkull heller.

Vid slutet av motionen ha ni icke mindre än 10 punkter, som ni föreslå till genomförande. Jag skall här bara något litet beröra tvenne av dessa, nämligen den första och den sjunde. I första punkten läses: »Till staten indrages all 'svenska kyrkans' fasta och lösa egendom såsom kyrkor, kapell, församlingshus o. d. med dithörande tomtmarker, biskops- och prästgårdar, ecklesiastiska skogar, kyrkofonden med ännu ej utlupen kyrkotonde och alla övriga ecklesiastiska fonder och kassor.» I sjunde punkten heter det: »Kommunerna övertaga alla 'svenska kyrkans' gudstjänst- och församlingsbyggnader och upplåta dem — efter anmälan till de kommunala myndighe-

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

*Ang.
upphärande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.*
(Forts.)

terna — till sammankomster.» Ja, dessa kyrkor och gudstjänstlokal-
ler, som äro byggda och bekostade av församlingarna och blivit av
kyrkans högsta ämbetsmän högtidligen invigda till gudstjänstfirande,
skulle således frånrävas församlingarna, läggas under staten och
användas till vad som helst. Det står i sjunde punkten, att kommu-
nerna skulle övertaga dessa »gudstjänst- och församlingsbyggnader».
men där står också att de skulle upplåtas till sammankomster. —
Kanske till och med kommunistiska sammankomster och föredrag!
Nej tack, mina herrar, ni fingra inte dit! Jag kan tala om för eder,
att dessa tempel äro folket kära vornda, församlingarna vårda och
underhålla dem så gott de kunna. Och det vill jag säga, att skulle
det bli fråga om att upplåta dem till sådana ändamål, som den Kil-
bomska motionen åsyftar, så går detta sannerligen icke med godo.
Då kan jag här begagna samma ord som förre statsminister Branting
använde för några dagar sedan i första kammaren: »Då blir det
strid på liv och död!»

Ja, herr Kilbom och hans meningsfränder hava nu försökt rikta
ett dråpslag mot svenska statskyrkan. Jag är säker om att detta
ogillas i högsta grad av den största delen av Sveriges folk, och jag
hoppas även, att riksdagen kommer att ogilla det. Trots de brister,
som funnits och finnas inom denna kyrka, så har dock under densam-
mas hägn och värn många tusenden funnit vägen till en bättre värld.
I denna motion ha också kyrkans präster och målsmän hånats, de ha
fått heta både mördmän, onyttiga och onödiga, och annat. Ja, ned-
sättande ord ha sannerligen icke sparats. Detta skadar dem nu icke,
och de bära det säkert lätt. Och vad har hänt i denna kammare i
dag? Herr Kilbom har beskyllt en av Göteborgs stifts mest fram-
stående och aktade prästmän och en bland denna kammares mest
aktade ledamöter för att hava burit falskt vittnesbörd. Detta har
hänt, herr talman, i kammaren i dag, och jag vädjar till kammarens
ledamöter om det är värdigt av en kammarledamot att utslunga så-
dant mot en ärad kamrat.

Att det inom denna ämbetsmannakår, jag menar bland prästerna,
liksom inom alla andra kårer har funnits och finnes sådana, som icke
värdigt förvalta sitt ämbete, det skall icke förnekas, men det skall
också med största tacksamhet erkännas, att många funnits och finnas
i denna dag, som med största trohet och oegennyttia förestått sina
ämbeten till största gagn och välsignelse för Sveriges folk.

Herr talman! Jag yrkar avslag på båda dessa motioner och bi-
fall till utskottets förslag.

Herr Engberg: Herr talman! Genom förbiseende har i den
kläm, som är fogad vid herr Paulsens reservation, vilken kläm jag
i min ordning yrkat bifall till, det kommit att kvarstå en formell
oriktighet, som jag ber kammaren att få rätta. Klämnen bör lyda:
»att andra kammaren för sin del behagade besluta att riksdagen i
skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t
låta verkställa en allsidig utredning huruvida och på vad sätt det

nuvarande sambandet mellan kyrkan och staten lämpligen må varda upplöst.»

Jag hemställer, att talmannen måtte upptaga detta yrkande till proposition.

*Ang.
upphävande
av sambandet
mellan
svenska kyr-
kan och staten.
(Forts.)*

Herr Paulsen: Herr talman! Jag ber att få ändra mitt yrkande till överensstämmelse med det av herr Engberg nu gjorda.

Herr Bengtsson i Norup: Herr talman! Jag ber endast att få konstatera och få till kammarens protokoll antecknat, att herr Engbergs motiv — och jag skulle tro, att bakom honom stå de flesta inom det socialdemokratiska partiet — för statskyrkans bibehållande är att genom flera professorer av Wetters typ det svenska folket skall avkristnas.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till den av herr Dalgren avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, 3:o bifall till den av herr Janson i Kungsör i ämnet väckta motionen, 4:o bifall till herr Kilboms m. fl. motion samt 5:o bifall till det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid, i anledning varav herr talmannen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka därvid den under 5:o angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit det av herr Engberg under överläggningen framställda yrkandet.

Voteringen utvisade 88 ja mot 65 nej, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Herr talmannen tillkännagav, att enligt överenskommelse mellan kamrarnas talmän gemensamma voteringar komme att äga rum lördagen den 28 i denna månad angående de voteringspropositioner, som då vore av kamrarna godkända.

§ 10.

Interpellation. Ordet lämnades härefter på begäran till

Herr **Jönsson** i Revinge, som anförde: Herr talman! En ovillkorlig förutsättning för 1910 års prästerliga lönelagar var, »att den kyrkliga ämbetsverksamheten borde vara så ordnad, att varje ämbete kunde giva sin innehavare tillräcklig sysselsättning och tillräcklig lön.» Och då i de båda skånska länen en mängd små pastorat finnas, vilka icke fylla de i riksdagens direktiv nämnda år givna förutsättningarna, så tillsatte Kungl. Maj:t den 16 maj 1919 den s. k. skånska pastoratskommittén med uppdrag att utarbeta förslag till ändrad kyrklig indelning i Skåne. Kommittén avgav sitt betänkande den 24 april 1922, och ha anbefallda yttranden över dess förslag avgivits av Lunds domkapitel, länsstyrelserna i Malmö och Kristianstad samt kammarkollegium. De avgivna yttrandena divergera. Domkapitlet tror sig finna stöd för sitt motstånd mot kommittéförslaget principer i en del församlingsstämmors yttranden och länsstyrelsen i Malmö påyrkar uppskov med hela frågans avgörande. Kammarkollegium påvisar, att en del av domkapitlets invändningar grunda sig på missuppfattning av skånska pastoratskommitténs förslag samt opponerar mycket kraftigt mot länsstyrelsens i Malmö uppskovsyrkande med hänsyn till de betänkliga konsekvenserna beträffande en del prästgårdsbyggen m. m. samt de många på s. k. långvakans satta kyrkoherdebefattningarna. Jag tror mig också giva ett uttryck åt en synnerligen utbredd mening i Skåne, då jag uttalar, att ett uppskov med avgörandet vore den sämsta utväg, som kunde anlitas. Följden skulle bli att en del dyrbara prästgårdar — till värde av miljoner — komme att bli uppförda, vilka senare skulle bli överflödiga. Riksdagens beslut av år 1910, om vilket länsstyrelsen i Malmö samt domkapitlet i Lund synas sväva i lycklig okunnighet, gör det nämligen fullständigt uteslutet att, på de konstruerade skäl dessa myndigheter anföra, nuvarande kyrkliga indelning i Skåne skulle i längden kunna bibehållas.

Emellertid är det av vikt att, innan riksdagen åtskiljes, den erhåller kännedom om regeringens, enkannerligen ecklesiastikministerns, ståndpunkt i denna fråga, särskilt med hänsyn till den ivriga agitation, som från inflytelserikt håll bedrives för en fortsatt skånsk särställning beträffande prästerliga tjänsters bibehållande. Med hänsyn till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framställa följande spörsmål:

1:o) Har herr statsrådet för avsikt att snarast möjligt inför Kungl. Maj:t föredraga frågan om den skånska pastoratsregleringen?

2:o) Kan det i så fall förväntas, att denna angelägenhet löses i huvudsaklig överensstämmelse med den s. k. skånska pastoratskommitténs förslag?

Ifrågavarande anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 11.

Föredrogs en från hans excellens herr statsministern Ernst Trygger inkommen, till riksdagen ställd skrivelse, däri han anhållit om entledigande från det honom lämnade uppdrag att vara en av kommitterade för tryckfrihetens vård.

Kammaren beslöt för sin del bifalla herr statsministern Tryggers anhållan samt att val av kommitterad för tryckfrihetens vård i hans ställe skulle i vederbörlig ordning äga rum.

§ 12.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet, nr 4 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1923—1924 under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet; samt

från andra lagutskottet:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 40 och 42 §§ i lagen den 22 juni 1921 om ströängars indragande till kronan; och

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring av bestämmelserna angående tilläggsavvittring i Västerbotens läns lappmark.

§ 13.

Till bordläggning anmälades:

statsutskottets utlåtanden:

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa anslag till sjökarteverket;

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående be- myndigande att träffa förlikning med strandägare vid Göta älv rörande kronan tillkommande rätt till uppdämning av älvens vatten; och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående till- fälllig löneförbättring under budgetåret 1923—1924 för viss perso- nal inom den civila statsförvaltningen;

sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående visst undantag för budgetåret 1923—1924 från föreskri- terna i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel, ävensom i ämnet väckta motioner; samt

bevillningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inrikes postavgifter.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

Andra kammarens protokoll 1923. Nr 29.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Månsson</i> i Backa	under 8 dagar fr. o. m. den 26 april,
» <i>Jönsson</i> i Boa	» 5 » » » 28 »
» <i>Silfverschiöld</i>	» 7 » » » 27 »
» <i>Uddenberg</i> i Karlskoga	» 5 » » » 27 »
» <i>Jönsson</i> i Fridhill	» 6 » » » 26 »
» <i>Blomquist</i>	» 4 » » » 28 »
» <i>Henrikson</i>	» 3 » » » 26 »
» <i>Svensson</i> i Grönvik	» 7 » » » 26 »
» <i>Johansson</i> i Kälkebo	» 3 » » » 26 »
» <i>Lindskog</i>	» den 28 april,
» <i>Johansson</i> i Krogstorp	» 5 dagar fr. o. m. den 26 april,
» <i>Björkman</i>	» 5 » » » 30 »
» <i>Karlsson</i> i Vadstena	» 5 » » » 27 »
» <i>Hamilton</i>	» den 28 april,
» <i>Aarnseth</i>	» 8 dagar fr. o. m. den 27 april,
» <i>Berg</i> i Karlskrona	» 4 » » » 28 »
» <i>Spångberg</i>	» 3 » » » 28 »
» <i>Nilsson</i> i Tånga	» 7 » » » 26 »
» <i>Jönsson</i> i Revinge	» 5 » » » 26 »
» <i>Bärg</i> i Katrineholm	» den 26 april,
» <i>Molander</i>	» 3 dagar fr. o. m. den 26 april och
» <i>Sjöström</i>	» 2 » » » 26 »

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5,44 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Fredagen den 27 april.

Kl. 3,30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 20 och den 21 innevarande april.

§ 2.

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 74—76, sammansatta stats- och bevillningsutskottets utlåtande nr 2 samt bevillningsutskottets betänkande nr 32.

§ 3.

Herr talmannen meddelade, att följande interpellationer komme att vid morgondagens sammanträde besvaras, nämligen:

herr *Erikssons* i Grängesberg interpellation till hans excellens herr statsministern i anledning av vidtagen avstängning från arbetslöshetsunderstöd inom järnbruksdistrikten; och

herr *Jönssons* i Revinge interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående pastoratsregleringen i Skåne.

§ 4.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet:

nr 117, i anledning av väckt motion om ersättning åt firman C. B. Åkerström för förlust vid leverans av stubbved till tekniska högskolan;

nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyte av ett patologisk-anatomiska institutionen vid universitetet i Lund tillhörigt, inom området för Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i nämnda stad uppfört begravningskapell mot en sjukvårdsinrättningarna tillhörig, med patologiska institutionen sammanbyggd likkällare m. m.;

nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överflyttande av en amanuens vid den pediatrika polikliniken å allmänna barnhuset i Stockholm till den pediatrika polikliniken å kronprinsessan Lovisas vårdanstalt för sjuka barn därstädes;

nr 120, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa inredningsarbeten vid sjukhuset S:t Erik i Stockholm m. m.;

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bestridande av kostnaderna för återställande av tandläkarinstitutets nu förhyrda lokaler i förutvarande skick;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tillbyggnadsarbeten å allmänna barnbördshuset i Stockholm;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avstående till Lunds stad av kronans rätt till läroverkstomten i Lund med därå uppförda byggnader;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rätt för ämneslärarinna vid statens samskola att för ålderstillägg tillgodoräkna sig tjänstgöring vid kommunal mellanskola;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt anställande av en tillförordnad brottmålsdomare i Norrbottens län;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande i vissa fall av kronans rätt till danaary; och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iständ-

sättande av södra flygelbyggnaden å gruvingenjörsbostället Stora Gården nr 1 i Ljusnarsbergs socken av Örebro län m. m.; samt från riksdagens kansli, nr 116, angående vidtagande av anordningar till viss lättnad för skattskyldig i fall av dubbelbeskattning.

§ 5.

Till bordläggning anmäldes första lagutskottets utlåtanden: nr 19, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förslag till lag om upplagsbevis; och nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 22 kap. 21 § strafflagen.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>andre vice talmannen</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 28 april,	
» <i>Bengtsson</i> i Norup	» 5 » » » 28 »	
» <i>Olsson</i> i Hov	» 4 » » » 28 »	
» <i>Olsson</i> i Kalmar	» 4 » » » 29 »	
» <i>Thorsson</i>	» 4 » » » 28 »	
» <i>Nilsson</i> i Hörby	» 5 » » » 28 »	
» <i>Lithander</i>	» 5 » » » 28 »	
» <i>Olsson</i> i Kullenbergstorp	» 5 » » » 28 »	
» <i>Rydén</i>	» 5 » » » 28 »	och
» <i>Persson</i> i Fritorp	» 4 » » » 30 »	.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 3,47 e. m.

In fidem
Per Cronvall.